STRIPSCHRIFT

RAVIAN
EPPO

NUMMER 408 * €7,50

van der Voo

5 414306 146525 04080

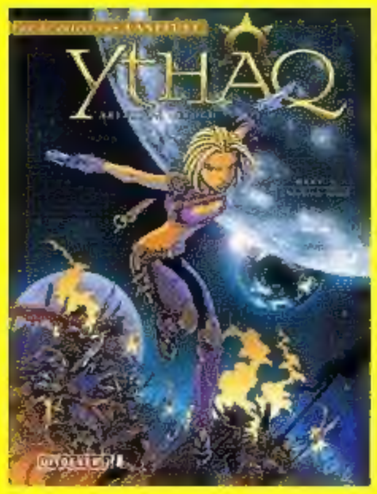

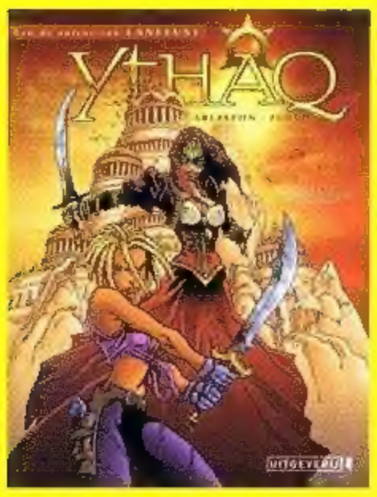

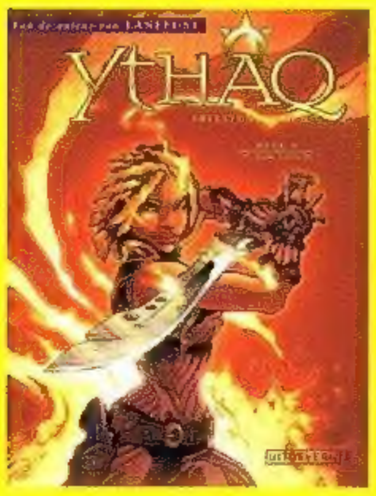

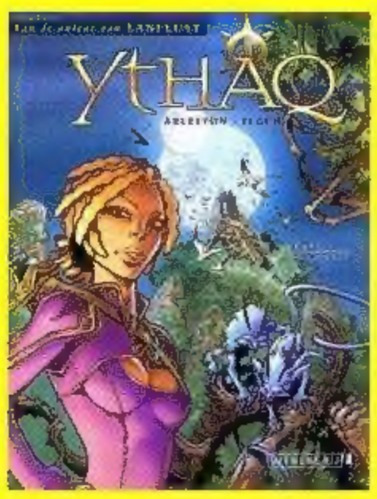

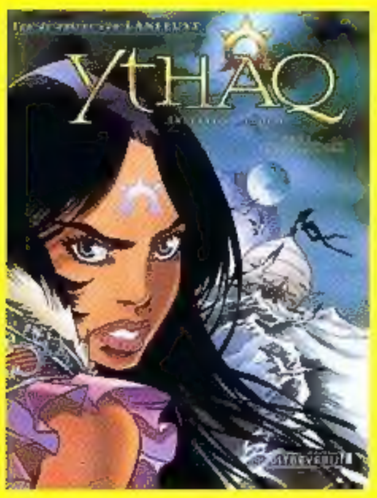

UITGEVERIJ L

presenteert

Adrien Floch

op Stripdagen Haarlem 2010
5 en 6 juni 2010

Mis 'm niet: de hc-beurseditie van Ythaq 7 mét gesigneerde prent!

Voor meer informatie over het bezoek van Adrien Floch: *www.uitgeverijl.nl*

Bezoek onze stand voor de nieuwste albums
en ontmoet de auteurs van uitgeverij L

Martin Lodewijk
Aloys Oosterwijk
Daan Jippes
Eric Heuvel
Hein de Kort

ADVERTENTIE

ADVERTENTIE

ADVERTENTIE

→ REDACTIO

Oost-Europa is begin juni het thema van Stripdagen Haarlem. De tiende editie wil graag de in Nederland onbekende rijkdom van het Oost-Europese beeldverhaal etaleren. Zoals de laatste edities gebruikelijk is, zoomt het festival vooral in op de meer artistiek bedoelde en maatschappelijk-geëngageerde stripuitingen met vrijwel onbekende tekenaars. Dat is jammer, want dat werkt drempelverhogend.

De organisatie – onder coördinatie van Stichting Beeldverhaal Nederland – zou eigenlijk meer aandacht moeten schenken aan populaire Oostblok-strips. Dit vergroot de kans dat bezoekers ook warmlopen voor een kennismaking met alternatieve, minder toegankelijke producties uit die regio. In dit nummer van *Stripschrift* laten wij aan de hand van een aantal artikelen zien dat de combinatie Oost-Europa en strips toch de moeite waard is.

Gezien de invalshoek van Stripdagen Haarlem roept de uitreiking van de Willy Vandersteenprijs vraagtekens op. Dit is een nieuwe prijs van €5000, in het leven geroepen door het Vlaams-Nederlands huis De Buren in Brussel, in samenwerking met Strip Turnhout en Stripdagen Haarlem. De prijs voor het beste Nederlandstalige album van de voorbije twee jaar zal afwisselend worden uitgereikt in Haarlem en Turnhout.

Alleen, Stripdagen Haarlem héeft helemaal niets met Vandersteen en zijn volkse humorvolle strips. Wel hebben ze een moeizame geschiedenis van met geld beloonde prijsuitreikingen. Dat ze nu meedoen met deze Vandersteen-beker ruikt naar opportunisme.

→ OMSLAG

De jonglerende Pipo op het omslag had Van der Voo nog ongebruikt in een la liggen. De tekening werd speciaal gemaakt voor de tentoonstelling over zijn werk, in het Nederlands Stripmuseum in 2009. Achteraf bleek de tekening toch niet nodig en bleef onafgemaakt.
Speciaal voor *Stripschrift* zijn de ballen, die aanvankelijk ontbraken, getekend en beletterd en is de tekening ingekleurd.
Een 'sapperdeflap'lijkt op zijn plaats!

■ INHOUD

4 ACTUA

12 STARS & STRIPS
Olav Beemer

14 JAN VAN DER VOO
Teus de Kruijf

20 FRANS BROUWER
Kees Ribbens

25 EPPO
Teus de Kruijf

27 BITS & PIECES
Ben Bits

28 TSJECHIË
Willard Mans

34 BULGARIJE
Rik Sanders

36 POLEN
Rik Sanders

40 PEPPINO IMPASTATO
Erik van der Hoeven

42 RAVIAN
Ger Apeldoorn

46 DE BOVENTOON

54 HEINZ SERVICE SPREAD

Yendor
STRIPWINKEL
Korte Hoogstraat 16
3011 GL Rotterdam
Tel 010 - 433 17 10
www.yendor.nl

Kiekeboe eindelijk een strip als alle andere

De populaire stripreeks *Kiekeboe* is niet meer. Na 124 albums en bijna 25 miljoen verkochte exemplaren vond de uiterst sympathieke Merho (61) het meer dan welletjes...

'Uiteraard is dat alle gekheid op een stokje', schaterlacht Merho 'Mijn populaire familiestrip verdwijnt helemaal niet! *Kiekeboe* is als reeksnaam vervangen door *De Kiekeboes* en dat nieuwe 'uithangbord' dekt de lading veel meer dan vroeger. Bij mijn debuut was de verstripte Kiekeboe een van mijn broer ontleende poppenspelfiguur die niet eens een voornaam had. Het leek me toen heel logisch om de stripreeks *Kiekeboe* te noemen. Uiteindelijk bleek het een te kinderlijke naam voor een strip die qua inhoud steeds volwassener werd (met thema's als mensenhandel, prostitutie, criminaliteit en radicalisering van de maatschappij. Red.) en waarbij niet enkel Marcel maar ook Charlotte, Konstantinopel en vooral de sexy Fanny altijd prominent in beeld zijn. Nu ruim 33 jaar later is het er dus eindelijk van gekomen. Pas op! Voor die verandering heb ik bijna tegen windmolens moeten vechten... Noch uitgeverij Standaard noch de *die hard*-fans stonden te springen om zo'n facelift... Daarenboven verschijnen de albums voortaan in een wat groter, zeg maar, normaal A4-stripformaat. Het oogt niet alleen mooier, ook de tekenplaten komen beter tot hun recht met wat meer witruimte.'

Het kersje op de taart kwam er op vraag van de jonge lezers van *De Kiekeboes.* 'Een ongeschreven wet in het stripmilieu zegt dat jouw striphelden altijd dezelfde outfit dragen. Op vraag van de jeugd van tegenwoordig zal mijn stripfamilie nu regelmatig van kleding verwisselen. *Fashion* en *looks* zijn van deze tijd en dat geldt ook voor mijn Kiekeboes. Schrijf tot slot maar op dat ikzelf ook nog vele jaren mee wil evolueren!', knipoogt Merho. GvG

Burka Babes gaan internationaal

Peter de Wit timmert internationaal aardig aan de weg. Waren zijn *Burka Babes* al relatief snel in het Engels verschenen, kort geleden verscheen een Spaanse editie bij uitgeverij Ediciones Glénat Espagne uit Barcelona en een Franse versie bij Presses de la Cité uit Parijs. Voor de Fransen, die maar zelden het Engels willen omarmen, zijn de dames omgetiteld naar *Burqa Fashionista*. De Wit veronderstelt de warme belangstelling vanwege het feit dat de burka in veel landen actueel is. Zowel in België als in Frankrijk is een mogelijk burkaverbod met grote regelmaat in het nieuws. Dat de berichtgeving ook verder komt mag blijken uit het feit dat de Spaanse krant *El Mundo* tijdens het festival Ficomic in Barcelona een interview met hem wilde, net als het Canadese televisiestation *CBC*.

Eerder al verschenen interviews en stroken van de strip in de Catalaanse krant *El Periodico* en het Braziliaanse tijdschrift *Piaui*.

Gelukkig blijft ook Nederland nog in zicht. Bij de opening van de tentoonstelling *Nederland volgens Sigmund* op 20 mei in het Persmuseum in Amsterdam werd de tweede bundeling – *Polderburka's* – gepresenteerd. Deze tentoonstelling is gelijk aan die eerder in het Nederlands Stripmuseum te zien was, inclusief Sigmunds therapiemachine. Deze stond als publiciteitsstunt eind april al een week op de boekenafdeling van de Amsterdamse Bijenkorf. TdK

→ SUVAAL

IK LAS ERGENS DAT SOMMIGE OUDEREN NIET GOED WETEN HOE JE EEN STRIP MOET LEZEN
IK MAAK EEN BOEK WAARIN UITGELEGD WORDT HOE JE EEN STRIP MOET LEZEN EN BEGRIJPEN
EN HOE GA JE DAT DAN UITLEGGEN?
IN STRIPVORM NATUURLIJK... ..DUH..

DE STRIPWERELD LEEFT, EN HOE! OP DEZE PLAATS GEEFT STRIP-COLUMNIST ERWIN SUVAAL HIEROP ZIJN PERSOONLIJK COMMENTAAR.

ERWIN.SUVAAL@STRIPSCHRIFT.NL

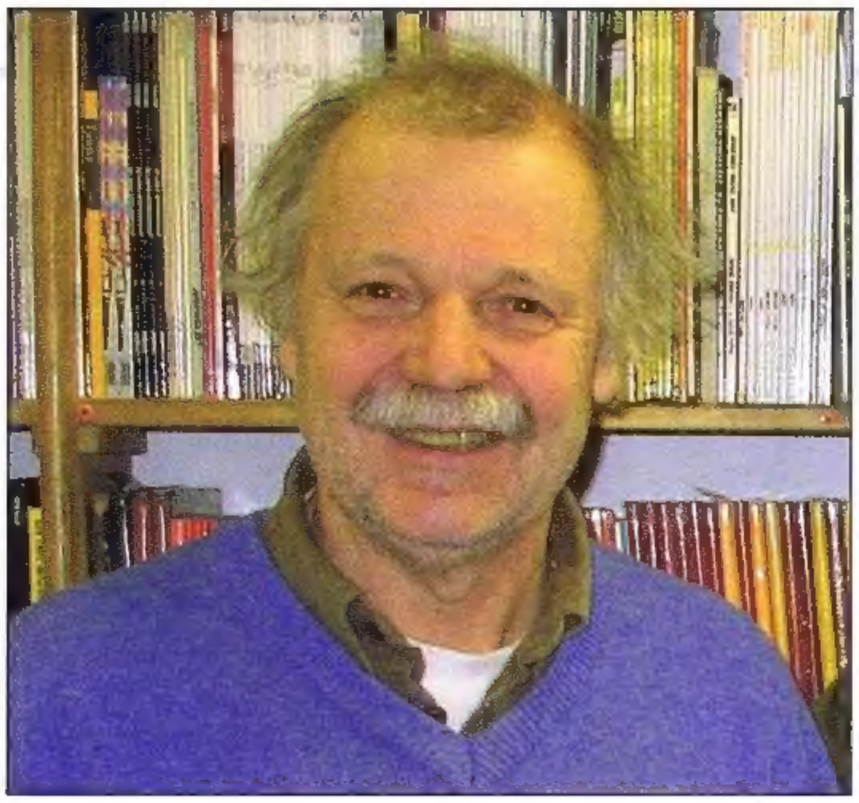

Kees Kousemaker
1942 - 2010

Ambassadeur van het beeldverhaal

Dinsdag 24 april 2010 overleed in zijn woonplaats Bussum Kees Kousemaker, oprichter van Lambiek, de eerste stripwinkel in Europa, onschatbaar promotor van het beeldverhaal in de breedste betekenis van het woord, weldoener voor menig striptalent en goede vriend van vele (internationaal) gevestigde tekenaars. De strippionier, bij wie in 2009 kanker werd geconstateerd, overleed thuis in het bijzijn van zijn vrouw en kinderen.

Kousemaker, die in Steenbergen werd geboren, bracht zijn jeugd door in Zeist en toonde zich daar al een enthousiast collectioneur, door op zolder van zijn ouderlijk huis een 'oorlogsmuseum' met gevonden en gekregen militairaria in te richten, maar ook het stripverhaal kon op zijn warme belangstelling rekenen.

Hoewel zijn ouders voor hem een rechtenstudie in gedachten hadden, volgde Kousemaker een opleiding aan de kunstacademie in Arnhem en gaf enige tijd tekenles in Zeist.

In 1968 opende hij in Amsterdam de stripwinkel Lambiek, genoemd naar de stripheld uit de *Suske en Wiske*-avonturen van Willy Vandersteen en tegelijk een plaagstoot naar het verschijnsel 'boutiek' dat in die tijd erg 'hip' was.

Het beeldverhaal had in de jaren 1950 – mede door de protesten tegen de beeldromans eind jaren 1940 en het pamflet *Seduction of the innocent* van de Duits-Amerikaanse psychiater Fredric Wertham – een slechte reputatie gekregen. Het consumeren van strips zou leiden tot ontsporing van de jeugd en ontlezing. Maar veel generatiegenoten van Kousemaker, opgevoed met wel getolereerde krantenstrips als *Kapitein Rob* en *Heer Bommel*, die vaak werden uitgeknipt en ingeplakt in albums, bleken ondanks de ontmoediging van school en ouders fervente stripliefhebbers en wisten later de weg naar stripantiquariaat Lambiek prima te vinden.

LAMBIEK ANNO 1975

Toen Kousemaker zijn winkel in de Amsterdamse Kerkstraat opende bestonden er nog geen gespecialiseerde stripwinkels.

Er waren wat antiquariaten en tweedehands boekenwinkels die ook strips aanboden, zoals de winkel van Arie de Koff in Rotterdam, die weliswaar oude en nieuwe stripboeken verkocht, maar daarnaast later ook een grote afdeling bijbelse lectuur beheerde.

In Lambiek kon de na-oorlogse generatie niet alleen de nieuwste en veelgezochte tweedehands strips kopen, maar zich ook verlustigen aan origineel tekenwerk, speciale uitgaven, secundaire literatuur over strips en Amerikaanse undergroundcomix.

Enkele jaren na de verhuizing naar een ander pand in de Kerkstraat werd in 1986 ook Galerie Lambiek geopend. De eerste tentoonstelling in de bij de winkel geïntegreerde ruimte was gewijd aan het Amerikaanse tijdschrift *Raw* van Art Spiegelman (*Maus*).

Later zouden er nog vele (verkoop)exposities volgen, met Nederlandse en internationale striptekenaars, waarbij Kousemaker blijk gaf van een een uitstekend oog voor kwaliteit en (beginnend) talent. Zo kreeg bij voorbeeld de nu alom gewaardeerde Amerikaanse tekenaar Chris Ware (*Jimmy Corrigan – The Smartest Kid on Earth*), dank zij een expositie in Lambiek eerder waardering in Europa dan in zijn vaderland.

Kees Kousemaker legde zijn uitgebreide kennis van strips en comics vast in boeken als *Strip voor strip* (1970) en *Wordt vervolgd* (1980), dat hij met zijn vrouw Evelien samenstelde. Met striptekenares Margreet de Heer publiceerde hij in 2005 het knipselboek *De wereld van de Nederlandse strip*. Op het internet startte hij in 2001 de zich nog steeds uitbreidende Lambiek Comiclopedia *(lambiek.net)* met een uitgebreide geschiedenis van de Nederlandse strip en een Engelstalig geïllustreerd compendium met onder meer biografische gegevens van meer dan 10.000 tekenaars en scenarioschrijvers.

In 2006 werd Kousemaker voor zijn verdiensten benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau.

Na zijn overlijden is de grafkist van Kousemaker opgesteld in stripantiquariaat Lambiek, waar stripminnend Nederland afscheid van hem kon nemen. Diverse striptekenaars brachten met een tekening op de kist een laatste groet aan de alom gewaardeerde ambassadeur van het beeldverhaal. Kousemaker laat een vrouw en drie kinderen achter, waarvan zoon Boris samen met onder andere de jarenlange medewerker Klaas Knol de winkel, galerie en website voortzetten. DR

De Bezige Bij neemt Oog & Blik over

Het officiële tekenmoment met van links naar rechts Hansje Joustra, Robbert Ammerlaan (directeur De Bezige Bij) en Joost Swarte (tekenaar, vormgever).

De uitgeverijen De Bezige Bij en Oog & Blik werken al sinds 2009 nauw samen. Dit mondde eind april uit in een officiële overname van Oog & Blik door De Bezige Bij. Dit werd volgens Mara Joustra, samen met Hansje Joustra, één van de twee persoonlijk betrokkenen van Oog & Blik, vooral ingegeven door praktische overwegingen. Er zal in principe niets aan het stripfonds veranderen en namen als Robert Crumb, Art Spiegelman en Chris Ware blijven als vanouds verbonden aan Oog & Blik, dat ook die naam als imprint blijft gebruiken voor haar uitgaven. Wel biedt het De Joustra's – die de verhuizing binnen Amsterdam al achter de rug hebben – meer mogelijkheden om tijd aan contacten met de auteurs en het redactionele werk te besteden. Administratieve en promotionele werkzaamheden, alsmede de website worden voortaal opgepakt door de collega's van De Bezige Bij. Een bijkomend groot voordeel is dat de distributie naar de boekwinkels een gekend pad is voor De Bezige Bij. De Oog & Blik-albums, die over het algemeen een sterk literair karakter kennen, zullen daardoor gemakkelijker in de schappen van de gewone boekwinkel terecht komen. TdK

'Jigounov gaat XIII tekenen'

Volgens het Franse stripmagazine *dBD* draagt William Vance om gezondheidsredenen het tekenstokje over aan Youri Jigounov voor de nieuwe *XIII*. Hoofdredacteur Frédéric Bosser zegt het zeker te weten, al kan uitgeverij Dargaud dit nieuws niet bevestigen.

Jigounov laat *Stripschrift* weten dat er nog geen contracten zijn getekend. Hij houdt het op speculaties, en stelt dat er door hem nog niets is besloten over de *XIII*-reeks. Wel geeft de tekenaar aan dat hij na het huidige verhaal waaraan hij nu werkt, stopt met zijn strip *Alfa*. De inkleuring ervan gebeurt al niet meer door hem. Wie zijn tekenstokje overneemt is nog niet bekend. Jigounov zou nog wel betrokken willen blijven bij de toekomstige scenario's van *Alfa*.

Nadat Jean van Hamme als scenarist van *XIII* was gestopt, vond Vance in Yves Sente een nieuwe scenarioschrijver. Sente schrijft ook al scenario's voor langlopende reeksen als *Blake & Mortimer* en *Thorgal*. Ze kwamen overeen om voor *XIII* vier delen te produceren. Vance was al voorbij de helft van het eerste album met als werktitel *The Mayflower*. MvM

FOTO FRITS VAN DER LINDEN

Kressemuseum opent in Gouda

Op 29 mei wordt aan de Turfmarkt 20 te Gouda het Kressemuseum geopend. Initiatiefnemer en al jarenlang fanatiek Kresseverzamelaar Frits van der Linden verwacht ongeveer zestig genodigden die hij op speciaal briefpapier, voorzien van een Kressepostzegel met Kressestempel, heeft uitgenodigd. Eric, Anka en Ingrid, de drie kinderen van Hans G. Kresse, die het museum al eerder hebben bezocht en hun goedkeuring hebben gegeven, zullen daarbij aanwezig zijn.

Van der Linden, die al langer een woning zocht in de gemeente waarin hij ook werkt, liep bij toeval tegen het pand aan dat vroeger een kunsthandel – De Kunstkamer – huisvestte. De locatie bevat een ruime benedenverdieping die vele ingelijste originelen toont. Vanzelfsprekend zijn ook heel veel strips en illustratiewerk te zien. Bijzonder is de boekenkast achterin de ruimte; het is dezelfde waarin Kresse vroeger zijn documentatiemateriaal bewaarde. Het museum is alleen op afspraak te bezichtigen. TdK

Meer info: *www.kressemuseum.nl*

Lintje voor Bert Bus en Nico van Dam

FOTO MERIT BUS

Naast de burgemeester ridder Van Dam, links met rode das ridder Bus.

Volslagen verrast meldde Bert Bus zich op donderdag 29 april op het gemeentehuis van Velsen. Hij verwachtte met een gezelschap te gaan eten en werd plotseling meegetroond naar het plaatselijke stadhuis.

Daar trof hij meerdere bekenden aan, waaronder collega-striptekenaar en illustrator Nico van Dam, die samen met hem al jarenlang lid is van de Archeologische Werkgroep Velsen. Pas nadat hij vooraan werd geïnstalleerd en hij de burgemeester zijn eerste lintjes zag uitreiken, begon hij iets te vermoeden. Even later werd hij samen met onder anderen Van Dam geridderd. Vanaf nu gaat hij als Lid in de Orde van Oranje Nassau door het leven.

Een trotse Bus meldt dat de belangrijkste reden voor het lintje is gelegen in zijn archeologisch vrijwilligerswerk maar dat de strip *Malorix* is ontstaan door de Romeinse overblijfselen – artefacten – die hij rondom zijn woonplaats heeft gevonden. Behalve strips schreef Bus ook diverse boeken over het onderwerp. TdK

3000 keer Donald Duck!

FOTO ANS NOLTEN

Op 9 april 2010 verscheen het drieduizendste nummer van weekblad *Donald Duck*, het meest succesvolle stripblad in Nederland. Reden voor een feest met een wedstrijd voor de trouwe lezers en de uitgifte van een serie *Donald Duck*-postzegels door TNT Post. Voor fans van het eerste uur is het jubileumnummer teleurstellend. Een verwijzing naar de historie van het blad ontbreekt. Els Rietmulder, medewerker communicatie van TNT post, vertelt dat de *Donald Duck*-serie geen officiële TNT emissie is. Deze uitgifte is een samenwerkingsverband van TNT Post en *Donald Duck* en valt in de categorie 'persoonlijke zegels'. De ontwerpen zijn van de Disney-studio's in Amerika. De nieuwe serie postzegels wordt in de mailroom van het hoofdkantoor van TNT Post in den Haag officieel gepresenteerd en Han Peekel is uitgenodigd om het eerste exemplaar in ontvangst te nemen. Vroeger was hij als externe deskundige ook betrokken bij de productie van de eerste serie stripzegels van PTT Post. Na een paar anekdotes uit zijn veelbewogen tv-verleden overhandigt Katja Veen, manager consumentenmarkt TNT Post, aan Peekel de Gouden Donald Duck Zegel die hij in een willekeurige envelop mag stoppen. Iedere envelop bevat een serie *Duck*-zegels en een bewaarblad voor het postzegelalbum met daarop ook één pagina van een *Donald Duck*-vervolgverhaal waarin de eend acteert als postbode. De actie zal achttien maanden duren. Op de serie kun je, zoals gebruikelijk bij TNT Post, een abonnement nemen. De geluksvogel die in zijn envelop de Gouden Zegel aantreft ontvangt €3000, één euro voor ieder nummer dat van *Donald Duck* is uitgebracht.

Peekel vertelt na afloop dat hij nog steeds strips leest en – zoals dat natuurlijk hoort! – een abonnement heeft op *Stripschrift*. Pogingen om het programma *Wordt Vervolgd* weer op de buis te brengen hebben tot nu toe geen resultaat gehad. Hij adviseert de directie van het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid, dat mede door zijn initiatieven is ontstaan. Ook produceert hij nog regelmatig programma's en is directeur van de Stichting Mediageheugen die hij onlangs heeft opgericht met als doel de ontwikkeling en geschiedenis van de Nederlandse televisie in beeld te brengen. Een aantal van zijn producties is via het digitale kanaal *HilversumBest* nog te zien. HvB

FOTO ANS NOLTEN

Koninklijke onderscheiding voor oprichter Bommelzolder

Zaterdagmiddag 10 april, Zoeterwoude. Namens Hare Majesteit wordt Pim Oosterheert, oprichter van Museum de Bommelzolder, door burgemeester Liesbeth Bloemen van Zoeterwoude benoemd tot lid in de orde van Oranje Nassau. Een klein museum dat aandacht schenkt aan Marten Toonder als illustrator, schrijver, taalvernieuwer en creatief denker. Alle genodigden, waaronder André Testa (Nederlands Stripmuseum), uitgever Hans Matla, Milou en Irwin Toonder (kleinkinderen) en de voorzitter van de Marten Toonder Verzamelaars Club, verzamelen zich bij het huis van oud LOI-directeur Jan van Winden. De dag van de lintjesregen (29 april) vond men voor het uitreiken van de versierselen minder geschikt omdat dit bij Pim te veel in de gaten zou lopen. Reden van de onderscheiding is het cultuurhistorische belang, aard en duur en de betekenis van zijn museum dat op de zolder van zijn huis gevestigd is. Volgens de burgemeester heeft hij zijn passie omgezet in daden. In 2008 werd Oosterheert al geëerd met de P. Hans Frankfurtherprijs.

Hij schreef verschillende boeken zoals *De breinbaas van Bommelstein*, *Het Bommellexicon*, *Het Bommelcitatenboek* en *Een Bommelding*. In de toekomst wordt de collectie van de Bommelzolder overgebracht naar het Toonderhuis waarvoor een stichting bezig is om fondsen te werven. HvB

ADVERTENTIE

Nederlandse Stripklassiekers
voor de jeugd van toen

TOM POES

Integrale uitgave van de 69 Tom Poes-verhalen uit het weekblad Donald Duck.
De verhalen waren voor velen de eerste kennismaking met de avonturen van Tom Poes en Heer Bommel.
Geheel in de originele kleuren gedrukt.
Reeds 21 delen verschenen. Prijs per deel € 59.

Eric de Noorman

Voor het eerst volledig in boekvorm: alle verhalen van Eric en Erwin de Noorman.
Van alle striphelden die in de jaren veertig en vijftig hebben rondgelopen, is Eric de Noorman degene die het meest tot de verbeelding van zijn lezers sprak.
Reeds 22 delen verschenen. Prijs per deel € 52.

DICK BOS

Alle 73 avonturen van Dick Bos in een reeks van 19 luxe banden.
In april 1941 lag in de kiosken een klein boekje met een compleet stripverhaal! En wat voor één! Een met een echte held: judoka-detective Dick Bos!
Reeds 15 delen verschenen. Prijs per deel € 52.

Kijk op www.uitgeverij-panda.nl of vraag meer informatie.
T: 070 3615393, F: 070 3060256, E: info@uitgeverij-panda.nl

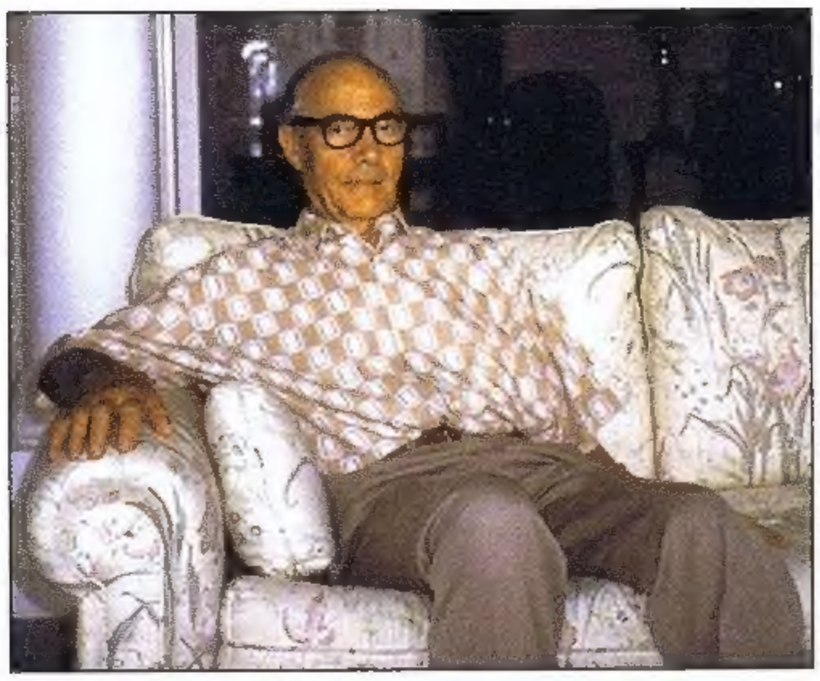

FOTO ROB VAN DER NOL

Peter O'Donnell
1920 - 2010

Op 3 mei overleed de Engelse schrijver Peter O'Donnell, een paar weken na zijn 90e verjaardag. O'Donnell kreeg wereldfaam door zijn creatie Modesty Blaise, waar hij zowel stripverhalen als romans over schreef.

Hij begon zijn schrijverscarrière nog voor de Tweede Wereldoorlog, toen hij zijn eerste korte verhalen schreef. In de oorlog zat hij in het Britse leger en was gestationeerd in het Midden-Oosten. Daar ontmoette hij een ontheemd meisje dat hij te eten gaf. Het was dit meisje dat hem de inspiratie gaf voor *Modesty Blaise*, maar het zou nog een kleine twintig jaar duren voordat zij 'geboren' werd.

Eerst schreef O'Donnell nog tientallen korte verhalen en scenario's voor strips. Zo werkte hij onder andere aan de Engelse sciencefictionstrip *Garth*, een strip over kapitein Tug Transom en *Romeo Brown* van Georges Mazure. Het was pas begin jaren 1960 dat hij gevraagd werd een nieuwe strip op te zetten. Dat werd *Modesty Blaise* en, zoals O'Donnell ooit vertelde, zodra Modesty in zijn hoofd zat, zat Willie Garvin erbij.

Van meet af aan was *Modesty Blaise* een succes. De strip had iets wat andere niet hadden. De plots waren sterk, de tekeningen van Jim Holdaway fenomenaal, maar Modesty had meer: de personages zelf. O'Donnell gaf zijn karakters een diepte mee, een menselijkheid, die je zelden ziet in strips. Modesty en Willie zijn geen superhelden, maar feilbaar en met emoties, met nukken en kuren, maar ook met gewoontes, kleine gebaren, zoals de tedere begroeting tussen Modesty en Willie, als ze elkaar een tijdje niet gezien hadden.

In 1966 verscheen Modesty in de bioscoop, een hopeloos slechte film met Monica Vitti in de titelrol, en sindsdien zijn er vaak pogingen ondernomen om O'Donnells creatie op het witte doek te krijgen. Zelf schreef hij een scenario voor een tweede film, maar bij voorbeeld ook Neil Gaiman deed een poging tot een script. Tot nu toe is er niets van gekomen, maar regisseur Quentin Tarantino is een groot Modesty-fan en is nog steeds van plan een film over haar te maken.

Peter O'Donnell was een consciëntieus schrijver. In geen enkel verhaal kun je hem op fouten of losse eindjes betrappen. Ieder bijfiguur dat wordt opgevoerd, wordt ook weer afgevoerd. Daarbij heeft hij in de bijna veertig jaar dat hij *Modesty Blaise* schreef geen dag gemist; steevast stond de strip in krant.

Toch vond O'Donnell de tijd voor andere projecten. In 1965 verscheen de eerste roman over Modesty Blaise, gebaseerd op zijn niet gebruikte script voor de film, en er zouden er nog twaalf volgen. En of dat niet genoeg was, schreef hij in de jaren 1970 en 1980 ook nog negen gothicromans onder het pseudoniem Madeleine Brent, om nog maar te zwijgen over een toneelstuk, een televisieserie en een filmscenario dat hij tussendoor schreef.

Alhoewel O'Donnell tot 2001 doorging met het schrijven van de *Modesty Blaise*-stripverhalen (in totaal 97), verscheen zijn laatste roman, *Cobra Trap*, een bundel met vijf korte verhalen, in 1996. Het was elf jaar na zijn vorige boek, en de enige reden waarom hij het schreef, is dat hij de laatste dagen van Modesty wilde beschrijven. O'Donnell was al een eind in de zeventig, en wilde voor zijn eigen dood de *Modesty*-saga afronden. Hij deed iets wat een auteur zelden doet: de dood van zijn eigen personages beschrijven. Het was, zo zei hij, het moeilijkste wat hij ooit geschreven had. Maar ook het meest bevredigende. RvdN

→ FLITSEN

Volgens *Zone 5300* zijn opvallend veel stripmakers gezegend met muzikaal talent. Het voorjaarsnummer 2010 staat dan ook in het teken van hun muziek. Op de bijbehorende cd *We are the chosen* staan negentien typische *Zone*-tracks van onder anderen De sufgerukte Wallies (Berend J. Vonk), Human Alert (Roel Smit), Zorro (Robert van der Kroft), De straaljagers (Barbara Stok) en Djanko. Het 75e nummer van het fanzine *Toondertijd* is uit. Om het jubileum te vieren heeft de redactie er een themanummer *Ursalia op Bommelstein* van gemaakt, gewijd aan 'het berenmotief in en om de woning van heer Ollie'. Makers zijn Jaap Klok en Hugo Klooster. Hij is wel eens dikker geweest: de International Journal of Comic Art *(www.ijoca.com)*. Al is een wetenschappelijk verantwoorde uitgave van 542 pagina's over strips en cartoons (Volume 12, nummer 1, lente 2010) nog steeds indrukwekkend. Met ditmaal een bijdrage van onze 'eigen' Kees Ribbens over de nationale representaties van de Tweede Wereldoorlog in strips. Lombard gaat op de (semi-)wetenschappelijke tour met het serieuze *Nietzsche* met tekeningen van Maximilien Le Roy op scenario van de Franse filosoof Michel Onfray, en het fictieve *De aantekeningen van Darwin* (tekenaar Eduardo Ocaña, scenarist Sylvain Runberg). Bij Oog & Blik/Bezige Bij staan op het programma *De feestwinkel* van Pascal Rabaté, *De kleine Christiaan* van Blutch, *George Sprott 1894-1975* van Seth en drie nieuwe *Bommel*-bundels in samenwerking met *NRC Handelsblad*. Chris Ware's *Jimmy Corrigan* is inmiddels eindelijk verschenen. Afgelopen april was de 'De maand van de Graphic Novel'. Negen titels van een aantal uitgeverijen waren met korting verkrijgbaar. In de bijbehorende folder staat een korte strip over grafische romans van Erik Kriek. Bij Glénat verschenen in mei het tweede deel van *Black Crow* (Delitte) en *De piraten van de Barataria* (Bourgne/Bonnet). Voor juni staan aangekondigd: het eerste deel van *Vorstenbloed* (Jodorowski/Dongzi Liu), twee nieuwe delen van *Levenslijnen* (Giroud) en het veertigste deel van *De Katamarom* (Gos/Walt). Glénat start de manga-uitgaven in de Benelux weer op. Het conflict met de Japanse rechthebbende uitgevers, die maar niet wilden geloven dat er in een land met 16 miljoen inwoners plus Vlaanderen slechts een paar duizend manga's worden verkocht, is opgelost. De Japanners gingen voor minimaal 30.000 stuks. Hahaha. Glénat heeft inmiddels nieuwe delen aangekondigd van *Berserk*, *Fruits Basket* en *One Piece* en wil eind dit jaar *Angel Sanctuary* (20 delen) van Kaori Yuki lanceren. Uitgeverij Standaard heeft de strip *Kiekeboe* van Merho vanaf album 125 een restyling laten ondergaan. De reeks is hernoemd tot *De Kiekeboes*, het albumformaat is groter geworden en de personages hebben een modernere look aangemeten gekregen. Bij uitgeverij Atlas verschijnt een stripbewerking van *De aantekeningen van Malte Laurids Brigge* van dichter Rainer Maria Rilke. Maker is de Leuvense tekenaar Gerolf van de Perre. Typex verstript in opdracht van het Rijksmuseum het leven van de bekende kunstschilder Rembrandt. De Europese Unie heeft de voorlichtingsstrip *Verborgen ramp* uitgebracht. Hierin wordt in stripvorm uitgelegd hoe men acteert na een grote aardbeving in het denkbeeldige land Borduvia. Maker ervan is Erik Bongers. De strip is als pdf en papieren versie gratis verkrijgbaar op de website van de Europese Unie. Ellen Degeneres is de volgende in een rij van bekende Amerikanen (na onder anderen Oprah Winfrey en Hillary Clinton) die een biografie in stripvorm krijgt. De lesbische Degeneres is comédienne en talkshowpresentatrice en schenkt de opbrengsten van de strip aan de dierenbescherming. *De vrienden van Igor Steiner* is een album van Paul Teng dat in 1989 bij Casterman verscheen. Naar verluidt werkt hij inmiddels aan een vervolg. In 2013 moet een album over de Utrechtse schilder Jan van Scorel verschijnen. Uitgeverij Prometheus belooft in september dit jaar de eerste reformatorische grafische roman. *Op weg naar Zoar* is de titel van het album dat het verhaal van een dertienjarig meisje uit een groot gezin uit Zeeland vertelt. Superman neemt weer de koppositie in op de lijst van duurst geveilde striphelden. *Action Comics 1* uit 1938, waarin Superman debuteert, is voor het recordbedrag van $1.5 miljoen (€1.1 miljoen) afgehamerd. Ter vergelijking: ongeveer op hetzelfde moment werd een eerste druk van *Tintin au pays des Soviets* voor €11.000 geveild in het Antwerpse veilinghuis Bernaerts.

Oost-Europa staat dit jaar centraal tijdens Stripdagen Haarlem dat traditiegetrouw tweejaarlijks in het eerste weekend van juni (4, 5 en 6) in de Haarlemse binnenstad plaatsgrijpt. Het programma is boordevol; een aantal hoogtepunten staat hier belicht. En *Stripschrift* zelf geeft natuurlijk opnieuw acte de présence in De Philharmonie.

Stripdagen Haarlem in Oostbloksferen

POSTER VAN DE EXPOSITIE NEGOTIATED STORIES

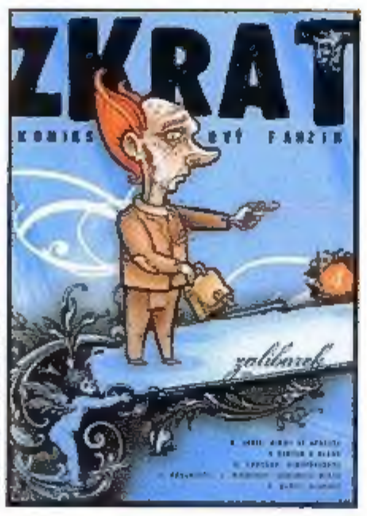

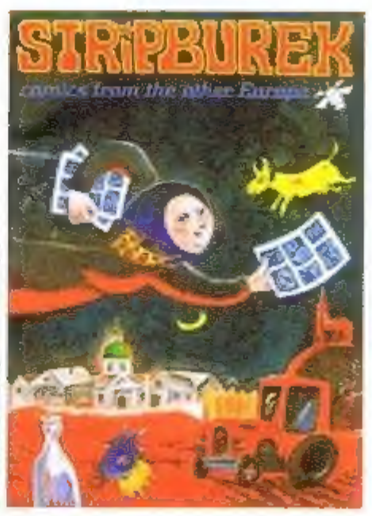

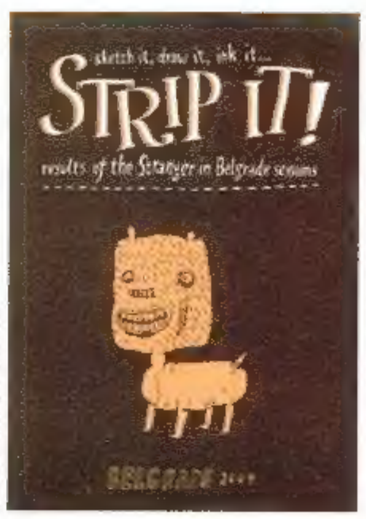

Balkan Comics Salon

Beeldverhalen uit Oost-Europa: onderbelicht in West-Europa. Stripdagen Haarlem wil hier verandering in brengen en biedt, naast een databank *(www.easterneuropeancomics.com)*, het programma *Balkan Comics Salon*, in samenwerking met het Europese NGO Platform Spartak en het Mondiaal Centrum Haarlem (MCH). Al op donderdag 3 juni is in het MCH, aan de Lange Herenvest 122, een filmavond te bezoeken met animatiefilms uit Tsjechië, Servië en Kroatië. Op dezelfde locatie zijn op 5 juni drie stripprojecten te zien. Op *Strip it* en *Migrating Comics* staan sociaal-maatschappelijke thema's centraal, opgetekend door tekenaars uit onder andere Bulgarije, Polen en Bosnië. Hoe immigranten uit Oost-Europa Nederland ervaren zien we terug in *Robust Stories*, een samenwerking tussen Roemenië en Bulgarije. Tenslotte loopt vanaf 5 juni tot aan medio juli de expositie *Negotiated Stories* waarin beelden van de gelijknamige strip over het leven van de Roma te zien zijn. De strip is gemaakt op basis van informatie van een Praagse kunstorganisatie die de Roma maandenlang heeft gevolgd en geïnterviewd.

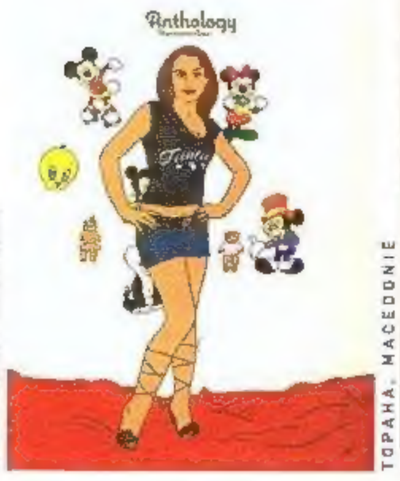

ANTHOLOGY, ROEMENIË

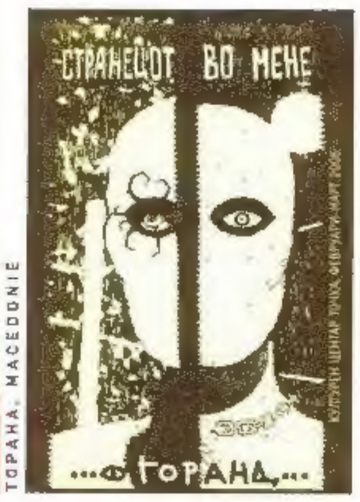

TOPAHA, MACEDONIE

BALTIC COMICS MAGAZINE, LETLAND

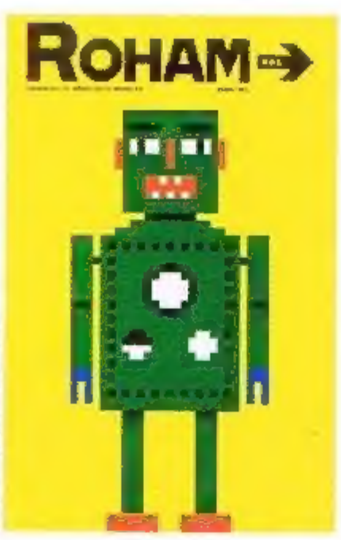

ROHAM, HONGARIJE

Nieuwe generatie cartoonisten

De Vishal, Grote Markt 20, is het podium voor een nieuwe lichting Nederlandse cartoonisten (van 25 mei tot 13 juni). Bandirah, Hallie Lama, Argibald, Roland Conté, Kito, Michiel van de Pol, de Rustende Jager en Emdé laten zien hoe zij omgaan met oude (papier) en nieuwe (pixels) media. Behalve aandacht voor het eindresultaat wordt ook inzage gegeven in hun werkwijze en het tot stand komen van de grap. De expositie sluit aan bij de actualiteit: de deelnemers zullen de naderende Tweede Kamerverkiezingen van commentaar voorzien. En staat je bluetooth 'open', dan ontvang je bij het verlaten van de expositie een cartoon op je mobiel.

In het stemhokje moest Emiel ineens weer aan de Vishal denken.

→ FLITSEN

DICK HEINS

Ook de stripwereld ontkwam niet aan haar 1-aprilgrap. Op de website van *Eppo* stond dat Geert Wilders zijn eigen strip in het blad zou krijgen. In *Geerts geheime missie* zou Wilders à la James Bond terrorist Ben Laden gaan zoeken. Dick Heins had, om het echt te laten lijken, er een fraaie tekening bij gemaakt. Het Hergé-museum zet vanaf deze maand Joost Swarte in de schijnwerpers met een speciale expositie. Swarte is ook de scenograaf van het museum. Op 22 mei, de geboortedag van Hergé, bestond het museum een jaar. In oktober wordt een volgende tentoonstelling ingericht met als onderwerp 'De trein'. Naast het nieuwe album van *Ronson Inc.* (zie Boventoon) verscheen ook het jongste avontuur van *De Partners* (Matena/Brugman) in album. In het Nederlandse paviljoen op de Wereld Expo in Shanghai kunnen bezoekers zich op de foto laten zetten in een absurdistische cartoon van Gummbah. In fanblad *Versus 89* staat een interview met Eric de Rop, tekenaar en inkter van vele *Suske en Wiske*-avonturen. Eindelijk komt er weer eens een Nederlandse historische strip uit: *Auguria* van Peter Nuyten. De strip speelt zich af in 69 na Christus tijdens de Bataafse Opstand. Uitgever is Silvester, waarvan het fonds maar blijft uitdijen met allerhande titels. Voor de komende maanden staan onder andere op de rol: *Dodenwake* (Muller/Lereculey/Pieri), *Mijn mama* (Regnaud/Bravo), *Michael Jackson* (diverse tekenaars), *Oktoknopie 6* (Gerard Leever), *Sigglo XXV* (Ben Westervoorde/Maaike Hartjes) en *Lars! 2* (Lectrr). Verder verschijnt de complete saga van *Merlijn* (Istin/Lambert/ Stambecco/ Héban) in een luxe box. Bibliotheek Schunk uit Heerlen organiseert op 12 en 13 juni de tweedaagse manifestatie Willem Elsschot in de 21e eeuw. In het kader hiervan is er een tentoonstelling gewijd aan de schrijver en diens werk, met ook tekeningen uit de stripversie van *Het dwaallicht* van Dick Matena. Liefhebbers van professor Ambrosius, zijn Chinese assistent Hong Tong en het Griezologisch Genootschap opgelet: deel tien van *Ambrosius* is verschenen. Titel van deze strip van Gideon Brugman en Orion Roos is *De inquisitie*. Voor wie het Frans beheerst: het magazine *Books (www.books mag.fr)* heeft nummer 2 van zijn *'hors-série'* aan literaire strips gewijd: *Bande dessinée – Un autre regard sur le monde*. Humorblad *Fluïde*

Open-luchtkunstenaars

De Nederlander Aloys Oosterwijk, de Belg Luc Cromheecke en de Engelse Lis Lawrence vertonen onder de titel *En Plain Air* hun werk in Galerie Année (Gedempte Oude Gracht 33). Naast het beeldverhaal is schilderen en tekenen in de open lucht wat hen met elkaar verbindt. Licht en schaduw spelen in hun werk een prominente rol en zij combineren dat met kennis en achtergrond van het vak. Oosterwijk trekt er regelmatig op uit om in de duinen of de weilanden van Bakkum zijn tekeningen (bij voorbeeld in sepia) te maken. Cromheecke, schilderend in olieverf op paneel met vaak dik opgelegde verf, mag graag vijverpartijen of open plekken in het bos vastleggen. Lis Lawrence, weduwe en muze van *Storm*- en *Trigié*-tekenaar Don Lawrence, heeft Zuid-Engeland als onderwerp van haar schilderijen. Lawrence hanteert verschillende technieken waaronder acryl, inkt, in water oplosbare pastel en mixed media op papier Het drietal heeft ook een academische achtergrond: Oosterwijk studeerde aan de Academie voor Beeldende Kunsten in Arnhem, Cromheecke aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten te Antwerpen en Lawrence gaf zelf jarenlang les aan het Sussex Downs College.

CROWLINK GATE L S LAWRENCE

En ook nog...

- de uitreiking van Willy Vandersteenprijs voor het beste Nederlandstalige stripalbum van de laatste twee jaar. De winnaar ontvangt €5000 en krijgt een tentoonstelling
- de uitreiking van de VPRO Debuutprijs voor het beste Nederlandstalige stripdebuut.
- de *Illustratie Biënnale 2010* in de Haarlemse Toneelschuur (5 juni). Binnen- en buitenlandse illustratoren geven presentaties en verkopen werk.
- de Stichting Clickburg met drie prijzen – Clickies - voor webcomics.
- de expositie *Comic Design* in h'Artacademie met werk van Nederlandse en Belgische kunstenaars in opleiding
- De Philharmonie met een continu programma van veilingen, prijsuitreikingen, boekenbeurs, striptheater, presentaties, competities, de expositie *Tolstoj* van Jeroen Steehouwer èn een manga-themazaal.
- Joost Veerkamp – vormgever van de huisstijl van Stripdagen Haarlem – is druk geweest met het ontwerpen van de poster, de website, het stripbier en een set van zes postzegels; alles in dezelfde Oostbloksfeer.
- een selectie van Gerrie Hondius' werk in Grand Café Brinkman.
- Maaike Hartjes en Mark Hendriks met een presentatie van hun strips over Japan, Hongkong en Zuid Afrika in studio Burgwal.
- een in Nepal gemaakte stripknuffel die in 'De wereld van Jansje' te koop is.
- tentoonstellingen in De Gang van Berend J. Vonk, Joost Veerkamp, de Haarlemse striptekenaar Casper Teeuwen en het tijdschrift *Eisner*; op dezelfde locatie is ook een presentatie van het eerste 'beeldspraak stripboek' met strips uit *De Haarlemmer* en *Het Weekblad*.
- een lezing van Arnon Grunberg op 5 juni in de stadsbibliotheek: 'Een literaire strip: kan dat wel?'
- een creatieve marktplaats in Het Patronaat op 4 juni waar beginnende tekenaars potentiele opdrachtgevers kunnen ontmoeten.
- de Grote Markt en de Oude Groenmarkt, de plek voor stripantiquariaten en -speciaalzaken, de Small Pressbeurs en de ruilbeurs voor particulieren.
- (Hand)tekeningen scoren van onder anderen Adrien Floch, Mezzo & Pirus, Baudoin (Frankrijk), Charles Burns, Chris Ware, Boekbinder (VS), Lectrr, Serge Baeken en Olivier Schrauwen (België) en Joost Swarte, Thé Tjong-Khing en Matthias Giesen?

teus.de.kruijf@stripschrift.nl

Meer info: *www.stripdagenhaarlem.nl*

Glacial lanceert een erotische spinoff: *Fluide Glamour*. Met dubbelzijdige pinup-poster! Uitgeverij L startte met de reeks *De wachters* van Xavier Dorison en Enrique Breccia, een sciencefiction-achtige vertelling tegen de achtergrond van de gruwelen van de Eerste Wereldoorlog. In juni komt het eerste deel van *Het geheim van Cixi* (Artes-ton/Vatine). Uitgeverij Casterman kondigt voor juni nieuw werk aan van Tardi over de Eerste Wereldoorlog. In *De grote slachting* beschrijft hij, met hulp van de historicus Jean-Pierre Verney, het vier jaar durende bloedbad door de ogen van een Franse frontsoldaat. Andere blikvangers zijn een reisgids van Brussel, gemaakt door François Schuiten, en een nieuwe strip van Bastien Vivès *(De smaak van chloor)*, getiteld *KSTR – In mijn ogen*. Oog & Blik/Bezige Bij blijven nog meer mooie strips aankondigen: *Wilson* (Daniel Clowes), *In de schaduw van mijn lul* (Sam Peeters), *Terug naar Johan* (Michiel van de Pol), *De meesterspion* (Isabel Kreitz), *Donker – Zuid-Afrika dagboek* (Maaike Hartjes), *De zoon van*, het eerste lange verhaal van Boerke (Pieter de Poortere), *Bouncer 7* (Boucq/ Jodorowsky) en *Beestjes: Er staat een paard in de gang* (Schwantz). Bries brengt begin juni *De man die zijn baard liet groeien* van Olivier Schrauwen uit. Uitgeverij Arboris en De Boekenhalte gaan de Karl May-strips uit de jaren 1960 heruitgeven. In eerste instantie verschijnen er twee bundelingen. Oorspronkelijk werd de serie over Winnetou en Old Shatterhand door de Duitse uitgeverij Walter Lehning Verlag uitgebracht. De tekeningen waren van de hand van Helmut Nickel en anderen. Uitgeverij Metropolis gaf van deze serie 20 delen in het Nederlands uit. Bij Dark Dragon Books hebben Romano Molenaar en Jorg de Vos (het *Storm*-tekenduo) het omslag en extra artwork gemaakt voor het vierde deel van *Conan* (Cary Nord/Kurt Busiek). Voorts verschijnt het eerste deel van *De Legendes van Conan* (Greg Ruth/Kurt Busiek) en het eerste deel van *Hercules* (Admira Wijaya/Steve Moore). De Harmonie brengt een selectie uit van de productie van Kamagurka uit de afgelopen vier jaar onder de titel *Bassie & Mondriaan*. Onlangs verscheen van Peter de Wit *Sigmund 19*. Dit is een inhaalslag van de uitgeverij, want als reguliere jaarlijkse bundeling staat deel 20 gewoon voor komend najaar op de planning. Bij Sherpa verschijnt *Arq 13: Detectives* (Andreas) en *Hold-up* (Mezzo & Pirus). Van Disney-voetbalblad *Duck-out* is een WK-special verschenen. TNT Post eert Hollandse helden, ieder met een eigen postzegel in de uitgave van de Zomerpostzegels 2010. Tekenaar Dick Bruna is één van hen.

ADVERTENTIE

"DE STRIP-AAP"

Voortaan kun je al je strips
vanuit je luie stoel bestellen!

Al meer dan 10.000 strips online!

www.stripaap.nl

ADVERTENTIE

STRIPWINKEL
WONDERLAND

wonderland productions

Paardsdemerstraat 19
3500 HASSELT
✆ 011/22 82 00

→ INSPRINGEN

De nagenoeg identieke basisgegevens van de film van Nimrod Antal (*Vacancy*) en de derdelige strip *Predators* (geschreven door Robert Rodriguez, die ook de regie voor de bioscoopversie deed, en getekend door Andres Guardado) maakte het niet bepaald gemakkelijk om de uitgever te overtuigen van de meerwaarde van een verhaal dat door David Lapham (*Stray Bullets*) in een universum van dit tekenaar moest worden gebracht. De reden daarvoor was vooral gelegen in de keuze van de nieuwe talenten achter de Batbi en Gaijin Comics.

Een maand later hadden we echter het plezier om de eerste van drie afleveringen van de film bespreken over de verhaal geschreven door de getekend door Stefano Raffaele. Deze keer was het verhaal van tekenwerk voorzien door de bekende Duitse tekenaar Pascal Ferry. De specifieke en 7 pagina's wordt het verhaal van de film verteld naar de ruimte een ander perspectief. Wat verwarrend werkt is dat de titel *Predators* heet en daar niet dezelfde rol als de titel.

Als dat alle gedoeg voor de [illegible] leverde het *Predators* [illegible] Hierin pakt scenarist David Lapham de draad van het verhaal op en laat hij ons weer de personages die de film hebben overleefd. Daarbij [illegible] Adrian Brody wederom een nieuw talent erbij, Sean Phillips, die bekend is van het Britse [illegible] *Criminal* voor de nog enigszins vlotte gehele [illegible] aangenaam. Deze [illegible] pagina's. Het gaat de [illegible] Spanje van de [illegible]

Van daar gesproken, de [illegible] *Berlin Zoo* [illegible] onderwerp van de [illegible] Daar [illegible] de [illegible] moderne [illegible] de verveling [illegible] Maar [illegible] de [illegible] dierentuin [illegible] Het [illegible] als [illegible] en [illegible] [illegible] [illegible]

ster van de serie *Ash*, hoofdredacteur [illegible] de [illegible] van [illegible] [illegible] *Body Bags* al [illegible] de [illegible] *Deadpool Wade Wilson's War* de [illegible] *Spider-Man* en al drie keer per [illegible] [illegible] gezet [illegible] gekregen en de [illegible] reeksen *Web of Spider-Man* en *Peter Parker* [illegible] [illegible] helden en de [illegible] Wolverine [illegible] Man kun-[illegible] [illegible] [illegible] [

Jan van der Voo blijft tekenen

TEKST DE KRUIF

FOTO JAKAR PRODUCT ONS

Jan van der Voo (Barendrecht, 1938) tekende zijn allereerste stripje voor *De Havenloods*, een Rotterdams huis-aan-huisblad. In *De Metroriet* vertelde een aardmannetje in stripvorm over de aanleg van de metrolijn in Rotterdam. Nu, anno 2010, tekent hij nog steeds. In zijn fraaie boerenwoning in het tegen de Duitse grens aan liggende Emmen maakt hij schilderijen en (her)tekent hij sinds enige tijd weer de strip *Pipo* waarmee hij eind jaren 1960 en medio jaren 1970 ook al succesvol was.

Jan van der Voo: Ik heb mijn werk vanaf het allereerste moment een geweldige baan gevonden. Ik ben vrij, doe leuke dingen, kan creatief zijn en net als in menig baan is het niet zo dat ik alleen maar aan het tekenen ben. Natuurlijk zijn er momenten waarop het allemaal niet zo vlot gaat, maar dat staat los van het plezier in tekenen dat ik altijd heb gehad.

Hoe startte jouw strip- en tekencarrière?
Dat een kunstzinnige baan iets voor mij was had ik al snel door. Toen ik jong was kon ik al goed tekenen en maakte op het schoolbord tekeningen van Tom Poes en Ollie B Bommel. Het was dan ook niet meer dan logisch dat ik naar de Rotterdamse Academie voor Beeldende Kunsten ging. Mijn vader dacht daar aanvankelijk heel anders over. Hij was boekhouder en had voor mij een soortgelijke carrière in gedachten. Toen ik met wat reclameopdrachtjes al snel wat geld binnenhaalde, ging hij om. Hij hield dat allemaal keurig voor mij bij. Mijn moeder was wel artistiek en tekende, ook al was het meer kopiëren wat ze deed. Verder weg in de familie zit nog een kunstschilder. Ik probeerde wat bij te verdienen met het maken van cartoons maar het was allemaal in de marge. Ik had 'geluk' dat ik mijn been brak want daardoor hoefde ik niet in dienst. Ik kreeg na de strip in *De Havenloods* opdrachten om voor *De Maasbode*, een Rotterdams dagblad, illustraties bij artikelen te maken.

Mijn eerste succesje was de eerste prijs winnen van een tekenwedstrijd georganiseerd door de Koninklijke Rotterdamsche Lloyd. Als prijs kreeg ik een betaalde opdracht om zes menu's te ontwerpen.

In die periode ontmoette je Jan Kruis?
Ik kende Jan Kruis al voordat hij zijn eerste echte strips publiceerde. Wij zaten samen in een kelder in Rotterdam Zuid waar we probeerden ons geld te verdienen. Eén van onze eerste opdrachten was van reclamebureau Van Maanen uit Den Haag. We moesten stripjes maken voor Mars (*Max*), Treets (*Tim*) en Milky Way (*Mieke en Wouter*). Jan Kruis maakte de teksten en ik de tekeningen. Dat reclamebureau had ook contacten met Shell die destijds het blad *Olidin* uitgaf. Jan Kruis maakte daar bij voorbeeld al de strip *Tommy* voor. Al snel werd de vraag naar strips groter en raakte ik meer en meer betrokken bij het maken ervan. Ik maakte voor *Olidin* de strips *Baldino* en *De kleine hertog*. Ook andere opdrachtgevers wisten ons beter te vinden wat uitmondde in opdrach-

RECHTS - Feestelijke prent uit *Olidin* naar aanleiding van het vijfjarige bestaan van Shell Junior Club.

Na zijn vorige avontuur met Baas Bravo op het eiland met de patat-piraten is het erg rustig geweest rond Ketelbinkie. Bijna een jaar lang heeft het jongetje met apekracht geen avontuur meer beleefd! Maar nu is hij weer terug . . . hiep, hiep, HOERA!

VAN VAN DER VOO

KETELBINKIE

tekst WIM MEULDIJK

tekeningen JAN VAN DER VOO

JANGE T JO KRABBELT HET LEVEN VAN KETEL BINKIE RUST G VOORT
Z JN KRACHT GEBRUIKT HIJ ALLEEN MAAR OM BOODSCHAPPEN VOOR ZIJN MOEDER TE DOEN
MAAR OP EEN DAG
HÉ! ER WORDT VANDAAG EEN LUCHT-BALLON OPGELATEN. DAAR GA IK EENS EVEN EEN KIJKJE NEMEN!
ZORG DAT JE OP TIJD THUIS BENT VOOR HET ETEN, KETELBINKIE!
JA, MOEDER!
K HEB LUCHT-BALLONNEN AL JO AL INTERESSANTE DINGEN GEVONDEN!
WAT EEN DRUKTE!
GNOEM I
HOE VER DENKT U TE KOMEN, MENEER KNEUZEL?
EEN WEERSBEVIND!
ER STAAT GELUKKIG EEN STEVIGE WIND!
HOEP!
GOED MENSEN! HET 'S ZOVER! MAAK DE BOEL MAAR LOS!
HOLA, MIJN PET!
ZOEF!
GEEF 'M MAAR SNEL HIER, VENTJE!
K KOM AL!

ten voor Kodak (*Koos*), De Beukelaer (*Sjokoprins*) en De Ruijter, die graag een hype wilde zoals *Flipje van Tiel* dat voor de firma De Betuwe had opgeroepen. *De Broodversierders* heeft die status nooit behaald.

Dan belanden we in de jaren 1970 en ga jij meer en meer de stripwereld in?

Dat lijkt misschien zo omdat ik in die jaren samen met Wim Meuldijk heb gewerkt aan de *Pipo*-strip, en veel van mijn reclamestripjes ook in het weekblad *Donald Duck* stonden, maar dat was het toch niet alleen. Er dienden zich vele opdrachten aan van de uitgevers Malmberg en Zwijsen die de bladen *Okki* en *Jippo* uitgaven.

Daarvoor was ik één van de meest gevraagde illustratoren en tekende wekelijks pagina's vol met puzzels, spelletjes en allerhande illustraties. Aan de andere kant was het ook het tijdperk waarin ik voor weekblad *Sjors* werkte. Ik heb daarvoor meerdere omslagen getekend en maakte kopjes boven rubrieken. Ook voor verschillende albumuitgaven maakte ik de omslagen: onder andere *Billie Turf*. Samengevat kwam het erop neer dat het werk altijd naar me toe kwam. Ik kon ook moeilijk nee zeggen. Ik kan me de tijd herinneren dat ik werkte aan een flip-over voor een Esso-presentatie die de volgende dag zou plaatsvinden en het zo druk was dat ik de hele nacht moest doorwerken en ik met een jas over mijn pyjama in de auto ben gesprongen om op tijd mijn illustraties af te geven. In de tijd dat ik voor *Sjors* werkte kwam Peyo ooit eens naar Nederland, volgens mij Amsterdam. Frans Buissink, redacteur, had mij op het oog als de tekenaar van *Johan en Pirrewiet*-verhalen, ook al omdat ik als *ghost*-tekenaar voor *Sjors* veel omslagen van andere stripfiguren maakte. Uiteindelijk is dat op niets uitgelopen omdat ten eerste mijn Frans niet honderd procent was maar ik ook vond dat je niet zo maar de striphelden van een ander kon adopteren. Dat deed ik later met *Ketelbinkie* natuurlijk ook, maar daar kon ik meer mijn eigen draai aan geven.

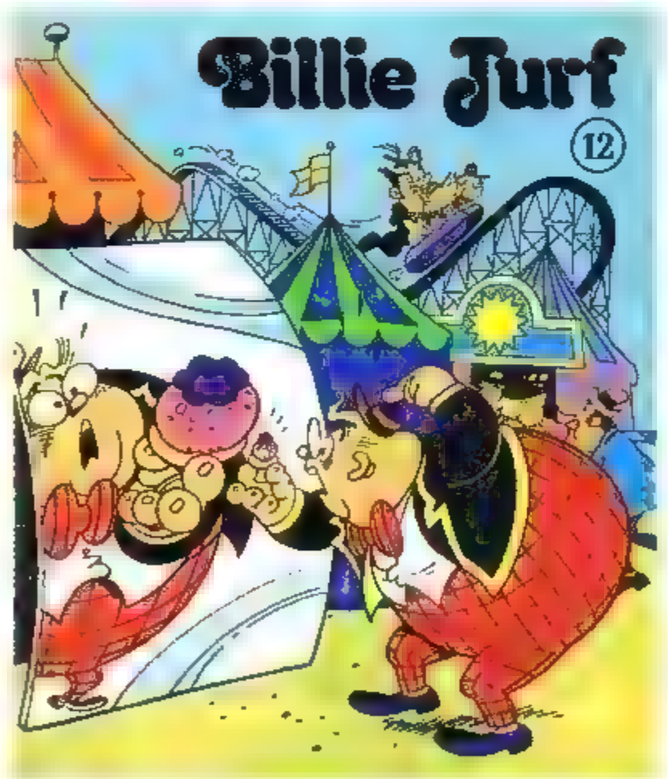

Een rokende kachel

Wat motiveerde je destijds dan om zo hard te werken?

Ik wilde het gewoon goed voor elkaar hebben en net als iedereen in een auto rijden en een mooi huis kopen. Ik ben toen ook na enige tijd verhuisd naar Krimpen aan den IJssel. Daar heb ik nog met Fred Julsing, die ik al kende van vroeger, op een zolderatelier gewerkt. Julsing woonde destijds in een flat op elfhoog in Capelle aan den

BOVEN - Er verschenen ruim veertig *Ketelbinkie*-verhalen in verschillende kranten en in het weekblad *Donald Duck*. Dit is de aankondiging en de eerste pagina van *Ketelbinkie en de ballonvaart* uit augustus 1975.

LINKS - Billie Turf 12 uit 1975. De omslagtekening is van de hand van Jan van der Voo.

GEHEEL LINKSONDER - Losse illustratie van 'Sapperdeflap' *Pipo*, ook gebruikt in het nieuwste album *Pipo en zijn verre vaderland*.

ONDER - Van der Voo verzorgde voor het weekblad *Sjors* de rubriek 'Snippers', met op verzoek van redacteur Frans Buissink onder andere de gagstrip *Gnompfie*.

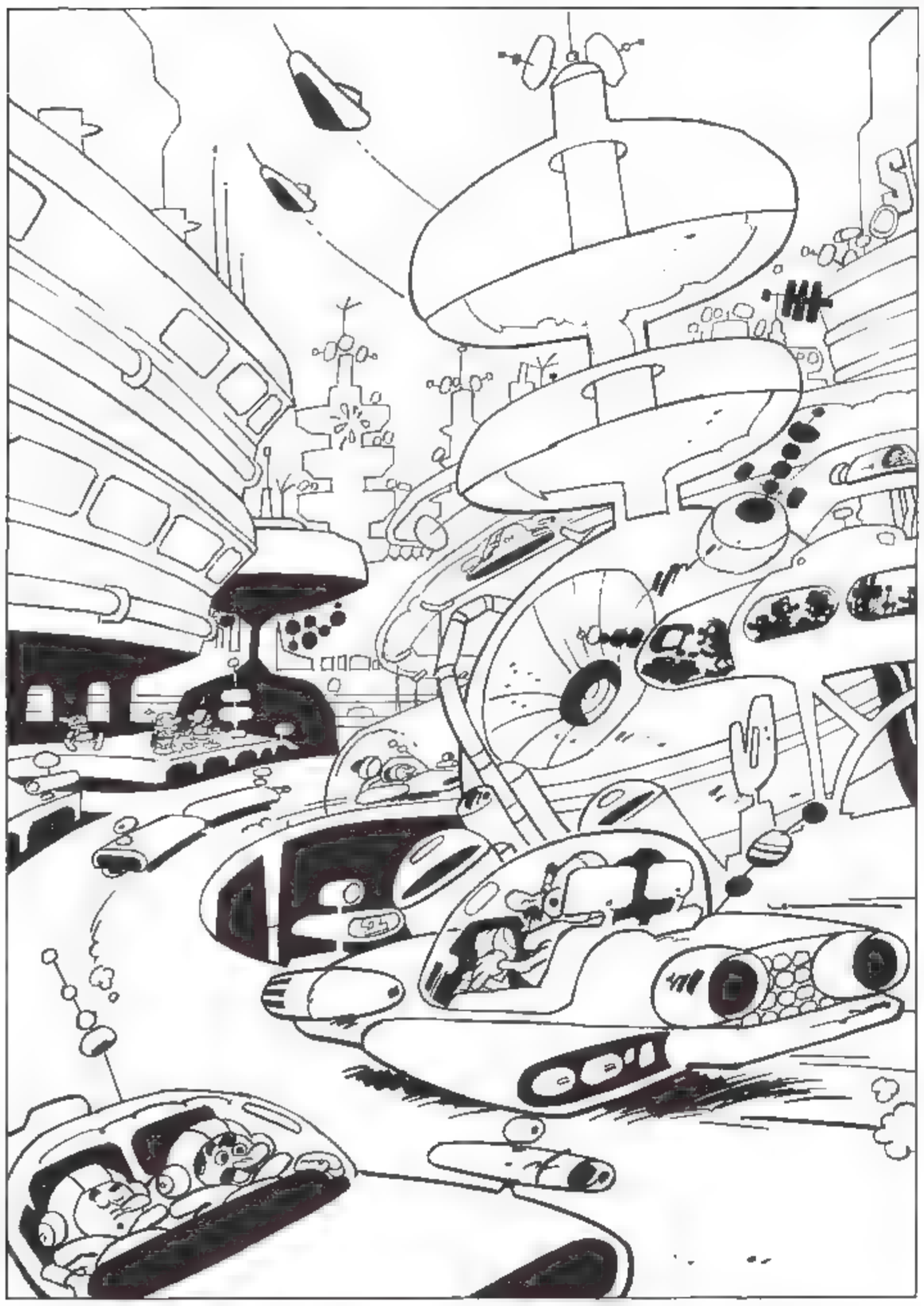

BOVEN - Een ander experiment dat een vroege dood is gestorven is een strip op scenario van Martin Lodewijk over een meisje in een futuristische stad. Ze had een kanarie als vriendje die Broodje Kaas heette.
RECHTS - Dit stoere koppel tekende Van der Voo naar een idee van Henk Kuijpers. Aldo en Relinde hebben het nooit tot een echte strip geschopt.
ONDER - Van harte gefeliciteerd, mede namens Jan van der Voo.

IJssel en hij zocht de gezelligheid die hij eerder bij Jan Kruis en mij aantrof. Behalve gezelligheid werkte ik ook vijftig procent harder dan wanneer ik alleen zat. Martin Lodewijk, die ik ook in die tijd ontmoette, en Jan Kruis vonden Krimpen maar ver. En dan te bedenken dat ik medio jaren 1970 onze kleine emigratie in gang zette toen we naar Zweelo in Drenthe verhuisden. We hebben daar een oude boerderij gekocht op wel vijfduizend m², met een enorm gat in het dak dat ik zelf heb gerepareerd. Julsing is zelfs nog mee geweest en kocht later een soortgelijke boerderij aan een dijk, maar bleef in het westen. Enige jaren later, toen ik Jan Kruis en zijn vrouw op bezoek had gehad en we in de omgeving een rondgang langs andere huizen hadden gemaakt, kwamen zij me wel achterna. Erg gezellig allemaal; we komen tot op de dag van vandaag nog steeds bij elkaar over de vloer.

En in die drukke tijden kwam *Pipo* op je pad?
Inderdaad. De figuur Pipo bestaat al sinds 1958 als hij voor het eerst op televisie verschijnt. De televisieserie was al vanaf het begin – ondanks dat er nog slechts een kleine kijkdichtheid bestond – een groot succes. Dat mondde uit in vele vormen van merchandising en de strip kon volgens bedenker Wim Meuldijk niet achterblijven. Hij klopte dan ook aan bij hoofdredacteur Hetty Hagebeuk van het weekblad *Donald Duck*. Die vroeg aanvankelijk Jan Wesseling om de tekeningen te verzorgen. Wesseling maakte wel een proefpagina maar bleek het niet te zien zitten. Hij was toch meer een kunstenaar dan een striptekenaar. Ik zat op de tweede plaats en maakte ook een proefpagina die ik met Meuldijk in diens tuin heb doorgesproken. Het bleek al snel te klikken. Werken met Meuldijk was ook goed te doen. Hij stuurde mij de synopsis van het verhaal en ik kreeg redelijke vrijheid om daar met mijn tekeningen een eigen invulling aan te geven. Andersom hielp hij me weer verder als ik ergens bleef steken. Het eerste album – *Pipo in Miniland* – verscheen in 1970 bij De Geïllustreerde Pers in een oplage van meer dan honderdduizend exemplaren. Toen ik op het punt stond een contract voor een tweede album te ondertekenen, belde Meuldijk me op dat ik wel thuis kon blijven; het ging niet door! Het is me nog steeds niet helemaal duidelijk waarom. Kort daarop werd de

overeenkomst met een andere uitgever – Skarabee – alsnog in orde gemaakt. Uiteindelijk zouden daar vier albums verschijnen. Helaas niet in kleur waardoor de verkoop van de albums toch wat achter bleef. Het is ook de reden waarom de overige verhalen toen niet in album zijn verschenen.

Hoe raakte je betrokken bij Meuldijks andere stripheld?
Je doelt natuurlijk op *Ketelbinkie*. Die strip verscheen ook in het weekblad *Donald Duck* en werd getekend door Jan van Haasteren die er op enig moment geen zin of geen tijd meer voor had. Omdat ik al met Meuldijk samenwerkte was de vraag van hem niet zo verwonderlijk. Wat ik wel bijzonder vond was dat ik nu een jeugdstripheld van mijzelf, de eerste strips verschenen namelijk al medio jaren 1940, ook zelf mocht gaan tekenen. Ik heb dat een aantal jaren gedaan; die verhalen zijn nooit in album uitgebracht. Voor *Ketelbinkie* heb ik ook wel een beetje een zwak. Ik heb plannen om daar opnieuw iets van te laten uitgeven. Alle pagina's van de verhalen heb ik nog liggen en ik heb er zelfs al albumomslagen voor getekend. Alleen de inkleuring moet nog gebeuren. Jaren later heeft Wim Meuldijk ooit nog een *Ketelbinkie*-verhaal geschreven; omdat ik toen al in het buitenland woonde is dat verhaal, *Ketelbinkie en de aardpit*, nooit uitgewerkt als strip. Ondermeer Ron Streppel van uitgeverij Boumaar heeft aangegeven wel belangstelling te hebben voor een uitgave, maar tot een afspraak is het nog niet gekomen.

Nieuw-Zeeland

Je hebt het dan goed voor elkaar, zo lijkt het, en je besluit uit Nederland te vertrekken. Leg dat dan eens uit?
Tsja, soms lopen de dingen zoals ze gaan. Ik voelde me al enige tijd niet meer zo prettig in Nederland. Ik maakte me zorgen over de kernwapenwedloop en het milieu. Ik heb nog meegelopen in een protestmars tegen de bom. Ik besloot, uiteraard in goed overleg met mijn gezin, de grote stap te wagen en te emigreren naar Nieuw Zeeland. Het is dan 1982. Ik ben daar vrij onbevangen ingestapt. Ik heb geen voorschouw gedaan, had weinig voorbereid en kende er niemand Ik moest daar zo snel mogelijk werk vinden en ging met mijn map met illustraties langs verschillende adressen. Gelukkig vond ik snel emplooi bij de krant *New Zealand Herald* waar ik politieke prenten voor maakte. Kort daarop dienden zich andere opdrachtgevers aan van veelal educatieve aard. Mijn contactpersoon bij de uitgeverij ging er de hele wereld mee over en mijn tekeningen belandden in Amerika, Engeland,

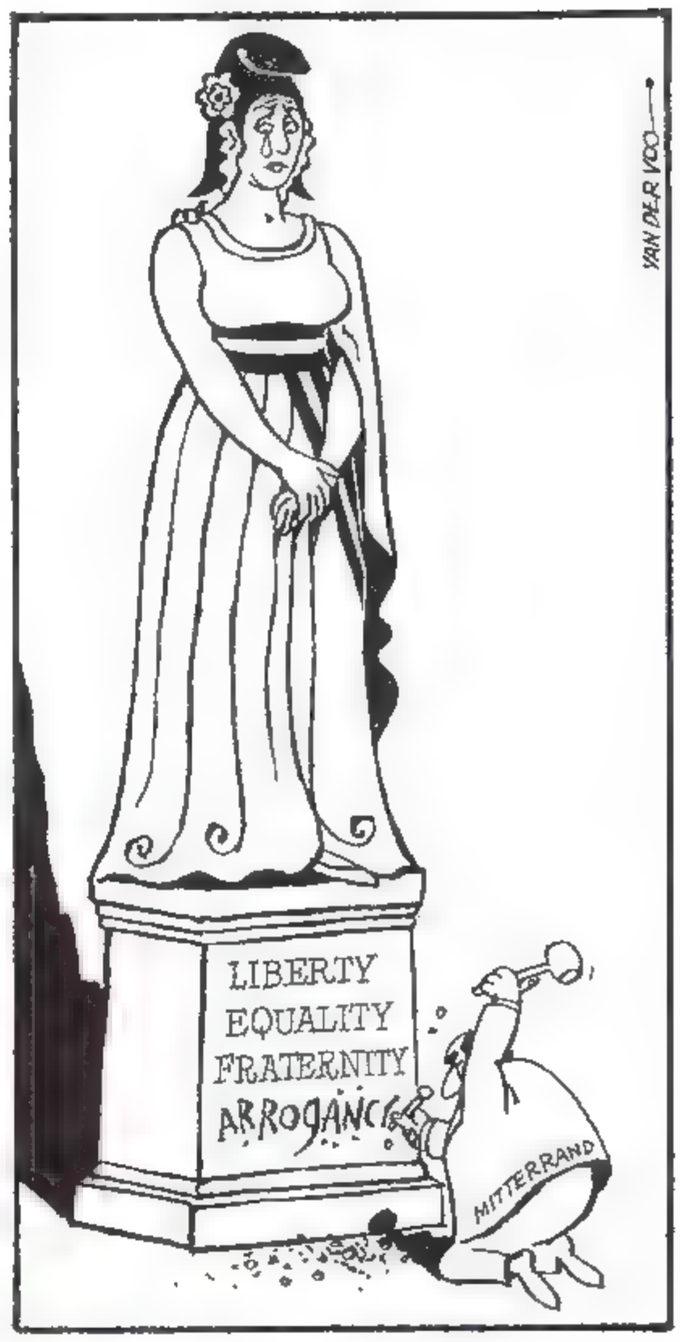

BOVEN - Van der Voo maakte vele illustraties voor *New-Zealand Herald*; In deze bekritiseert hij de arrogantie van de Franse president Mitterrand vlak na het drama met de Rainbow Warrior.

LINKSBOVEN - Omslag voor het weekblad *Sjors* van Franquins Guust, uit 1970. Van der Voo: 'Ik las laatst nog ergens dat dit omslag door Carry Brugman werd geclaimd maar dat klopt dus niet.'

LINKS - Van der Voo's kleuraanwijzingen op overlay zoals dat gebruikelijk was in het predigitale tijdperk.

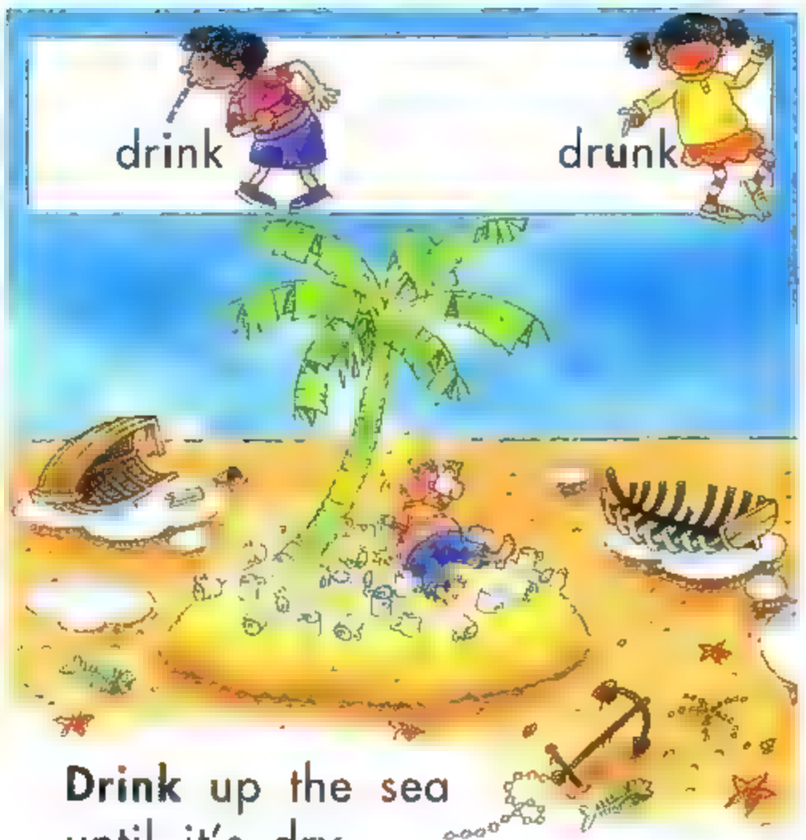

Drink up the sea
until it's dry,
but when you've **drunk** it all,
please don't cry!

RECHTSONDER – Behalve *Pipo* probeerde Van der Voo het ook met een andere clown. Dit is een proefpagina van een nooit verschenen strip over Bassie en Adriaan, een opdracht van Joop Wiggers.
ONDER – Twee voorbeelden van *Even een piraatje* die nooit eerder zijn gepubliceerd.

Finland, noem maar op. De boekjes werden in Hongkong gedrukt en hele scheepsladingen gingen de oceaan over. Zo heb ik voor één van hen 143 boekjes maar ook videoprogramma's geïllustreerd, alles gericht op taal- en rekenlessen. Het liep zo goed dat ik al na twee jaar kon stoppen met die politieke prenten. Natuurlijk speelden ook de inkomsten van mijn vrouw, die een modezaakje in Devenport runde, een rol. Na vijftien jaar werd de heimwee van ons beiden sterker en ondervonden we meer last van het cultuurverschil. We misten de gezelligheid en openheid van Nederland.

Het is dan 1997, je bent bijna zestig en wat doe je dan?
Eigenlijk hetzelfde wat ik mijn hele leven al doe: tekenen om in mijn onderhoud te voorzien. Ik had geen pensioen maar wel iets gespaard. Wij wilden heel graag weer terug naar Drenthe en zijn terecht gekomen in Emmen waar ik opnieuw een karakteristiek boerderijtje heb kunnen kopen.
Ik heb mijn oude contacten weer aangehaald en kwam op die manier aan nieuwe opdrachten. Ook was ik door de verhuizing terug naar Nederland niet al mijn werk kwijtgeraakt.

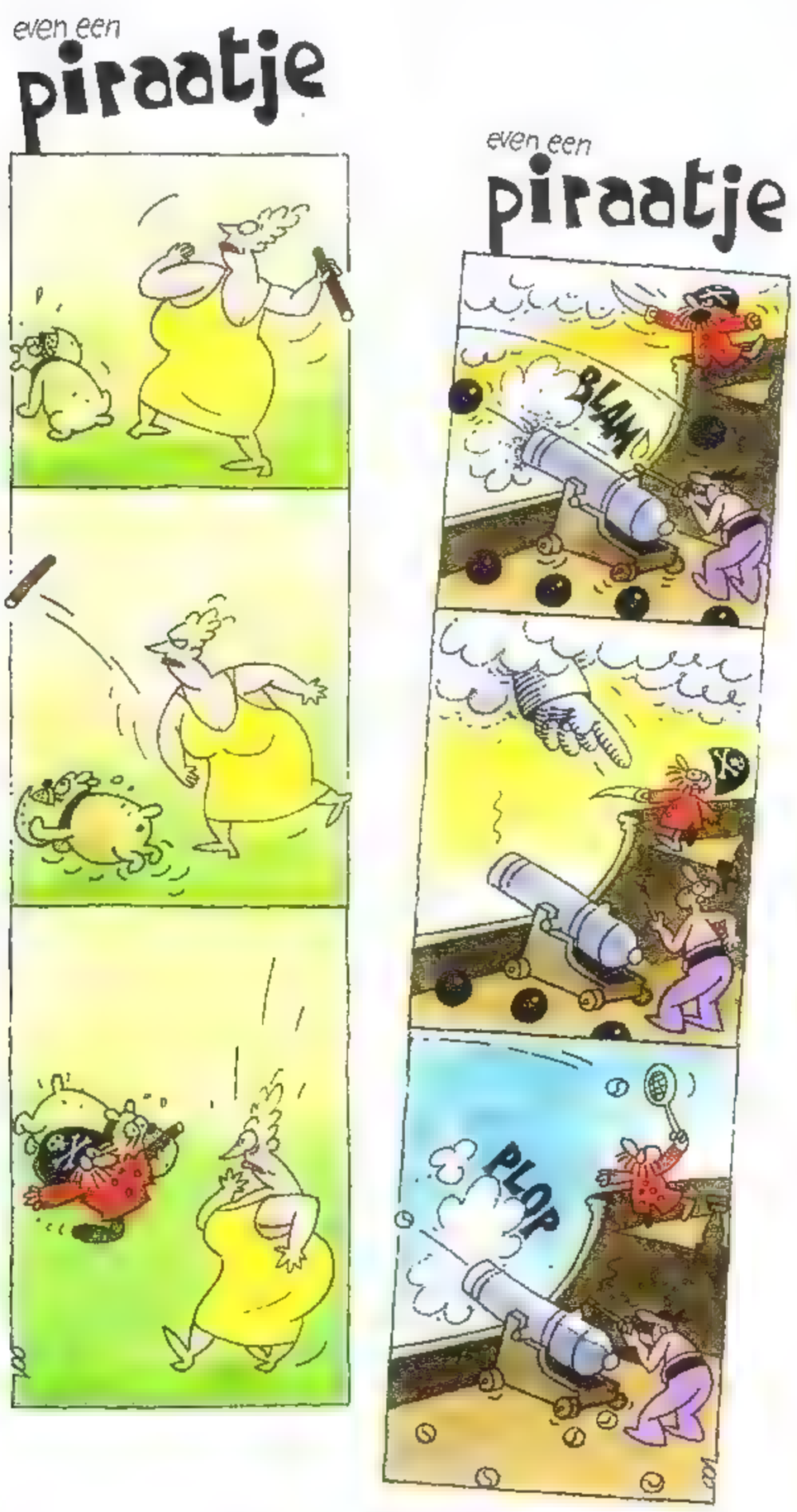

BASSIE, KIJK EENS WAT 'N PRACHTIGE SCHUTTING! ZUIVER HOUT!
Bassie+Adriaan
MAAR DIE KAN NOG VEEL MOOIER WORDEN! MET ONZE AANPLAKBILJETTEN EROP!
HAHA, PLAKWERK IS VAKWERK! EEN SNEL-PLAKKENDE CLOWN IS SNELLER DAN SNELDROGENDE HUM!
DUS 'N LEKKERE LAAG LIJM EROP, 'N FLINKE AANLOOP...
EN DAN PLATS!
FLATS!
PRL! PRF!!
HÉ! PAS OP!
TATATAP
PLATS EN KLAAR
BASSIE IS NIEUWDOM, MAAR NIET SLIM...
EN ADRIAAN IS NOG NIET EENS BEGONNEN!
Bassie
STOMME CLOWN! KIJK JE DAN NOOIT VERDER DAN DIE PEESTNEUS LANG IS!!
KLEURKRUIT-KOP!
RUITJESGRAP-JAS!
A, A!, ADRIAAN, DIT GAAT NIET GOED MAAR FOUT!.. ALLE LIJM IS OP...
EN ALLE BILJETTEN LIGGEN LOS..
ALLEEN BASSIE ZIT VAST!
NOG EEN GELUK DAT IK IN DE CARAVAN EEN TUBE LIJM KON VINDEN!
ZO!.. EVEN VOORSTELLEN.. DEZE KNAPPE KOP IS VAN BASSIE.. DE CLOWN...
...AANGENAAM!
EN DAT BEN IK... ADRIAAN.. DE ACROBAAT...
...OOK GOEIEMORGEN!
Bassie & Adriaan
DAT HEBBEN WE TOCH MAAR WEER MOOI GEFIKST!
Bassie
Adriaan
TANDPASTA

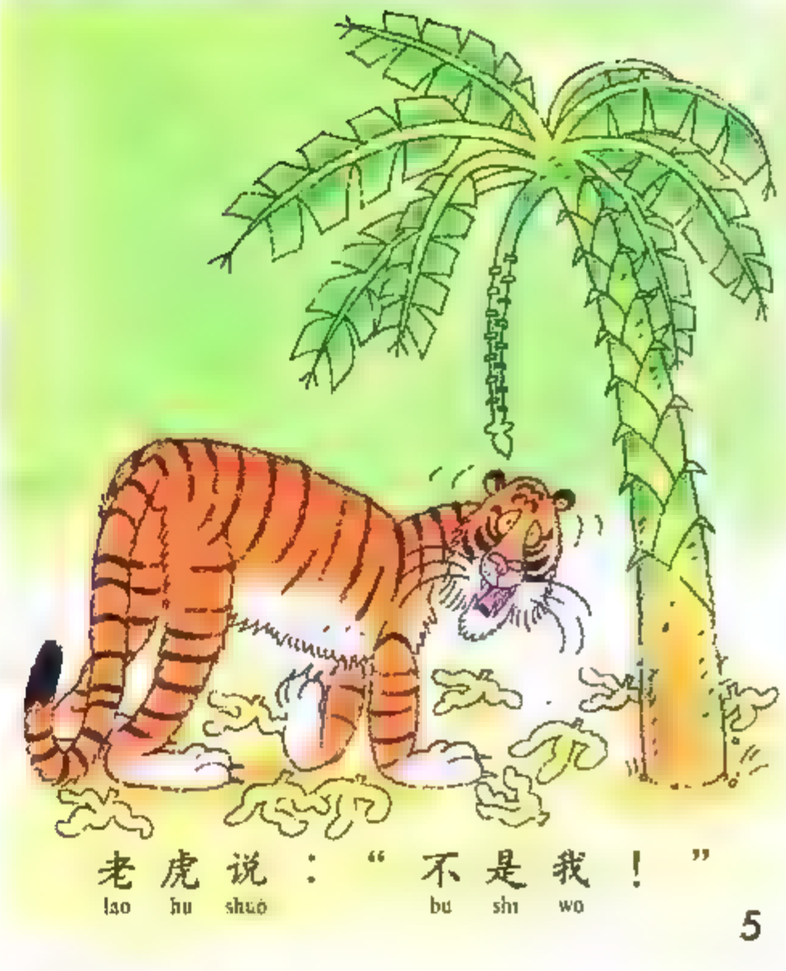

En één van die nieuwe klanten was *Myx Stripmagazine*?
Ja, ik maakte voor elk nummer een aflevering van *Even een piraatje*, zoals ik dat noemde. Helaas ging de stekker er bij *Myx* op enig moment uit. Het was ook allemaal erg karig, zullen we maar zeggen. Vrij kort daarna opperde John Croezen, illustrator, animator en producent, het idee om de niet eerder uitgegeven verhalen van *Pipo* uit te brengen. Croezen is onder andere de man die het bekende Herman-Finkersfilmpje *Kroamschudd'n in Mariaparochie* maakte. Ook won hij al twee Gouden Kalveren met korte animatiefilms. Hij was al even bezig om van *Pipo* een animatiefilm te maken en heeft een kort proeffilmpje gemaakt dat is voorgelegd aan de dochter van Wim Meuldijk, Belinda. Zelf wilde ik ook al enige tijd de nog niet in album verschenen verhalen graag eens in kleur uitbrengen. Het resultaat is bekend: *Pipo en zijn verre vaderland* verscheen vorig jaar. We hebben daarvoor de tekeningen uit het weekblad *Donald Duck* gebruikt en ze opnieuw laten inkleuren in Singapore.

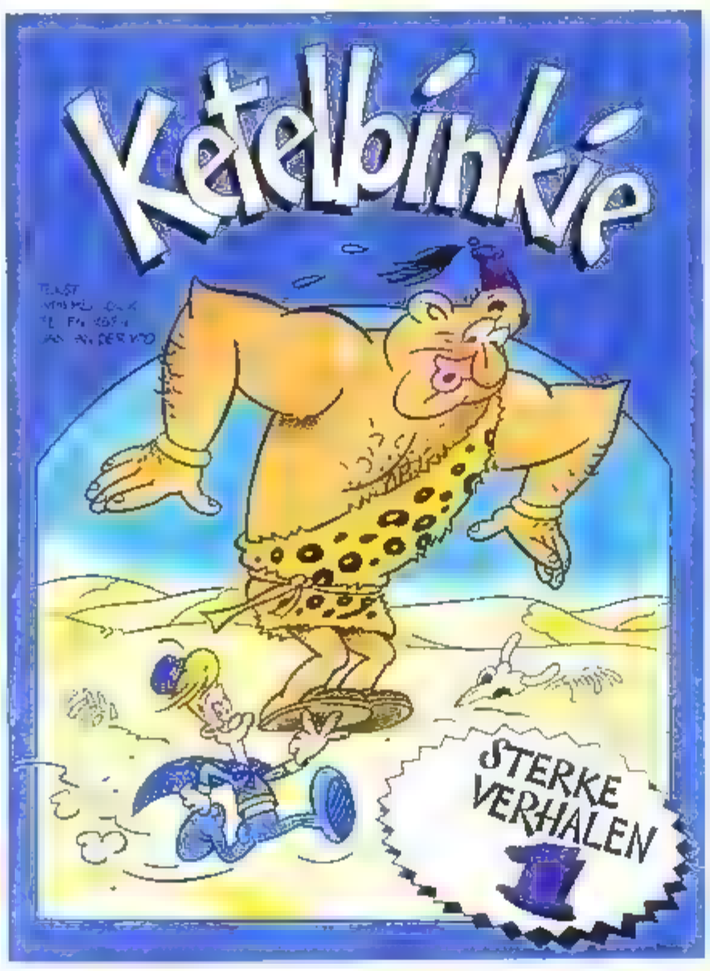

Heb je naast het uitbrengen van *Ketelbinkie* nog andere wensen voor de toekomst?
Ik vraag me af wie het nog kent maar ik zou heel graag eens een nieuw verhaal van *Bim* willen maken. Dit is een strip van Piet van Elk en ik heb er geweldige herinneringen aan. Die verhalen las ik vroeger, zittend op de stoeprand, toen je gelukkig nog niet zo veel keuze had als nu. Schietbuks de journalist, professor Tweebeen, het zijn prachtige personages naast hoofdfiguur Bim die ook ooit als poes is gestart maar teveel op Tom Poes leek en daarom is 'verbouwd' tot jongetje. Ernst Slinger heeft de rechten van deze strip en we hebben er al eens contact over gehad. Stiekem heb ik ook al een paar stroken gemaakt. Concreet is er nog echter niets bekend. Maar wie weet, wat in het vat zit...

teus.de.kruijf@stripschrift.nl

BOVEN,
VAN LINKS NAAR RECHTS –
• Tekening uit zijn Nieuw-Zeelandperiode, gemaakt voor het Engelstalige boekje *No Problem Pompelroy*.
• Het verschil tussen drinken en dronken, uitgelegd voor de Engelstalige kindermarkt.
• Spread uit *De rekenboom* van Wolters-Noordhoff.
• Illustraties uit *Veilig leren lezen* van uitgeverij Zwijsen.
• Ook in China zijn ze groot geworden met de illustraties van Van der Voo.
LINKS – **Proefomslag voor een album van *Ketelbinkie*. Het is een stille wens van Van der Voo ooit nog eens een aantal nieuwe 'sterke' verhalen in albumvorm uit te brengen.**
ONDER – **Droomscène voor Jan Kruis' *Woutertje Pieterse*.**

Eerbetoon

En als klap op de vuurpijl ook nog een tentoonstelling in Het Nederlands Stripmuseum!
Ja, dat vind ik toch wel een eer hoor. Eerder had ik in 2008 al een kleinere tentoonstelling in Kampen maar nu dan het echte stripmuseum. Er hing nog helemaal niets van mij in dat museum en tot begin maart was er een, weliswaar tijdelijke, tentoonstelling speciaal gericht op mijn werk. Werk van *Pipo* en *Ketelbinkie* is daar nu achtergebleven. De expositie gaf wel een goed beeld van mijn werk tot nu toe. Er hing veel divers spul van mijn reclamewerk en de strips tot aan mijn laatste vrije schilderwerken. Ik ben liefhebber van de schilders Juan Gris en Giorgio de Chirico en van het betere werk van Picasso; die laatste heeft prachtige dingen gemaakt maar er zit ook rommel tussen. Ik werk nu veel met modelleerpasta als ondergrond en leg daar een laag van acryl van bij voorbeeld oranje overheen. Een derde laag van olieverf van weer een andere kleur geeft dan een bijzonder fraaie kleurstelling. Ik begin met een miniontwerpje van ongeveer tien bij twaalf centimeter om die daarna in het groot uit te werken.

Frans Brouwer

KEES RIBBENS

Bij uitgeverij Matrijs is het beeldverhaal *Krabbels en klodders in bezettingstijd* van Frans Brouwer (1906-1964) verschenen. Auteur Frans Brouwer schreef en tekende het manuscript in het grootste geheim in zijn woonplaats Voorburg. Het oorlogswerk verscheen na de Tweede Wereldoorlog echter niet in druk. Matrijs heeft, 65 jaar na de bevrijding, zijn bundel stripbrieven, met een uitgebreide toelichting, alsnog uitgegeven onder de titel *Bezetting in beeld – Het beeldverhaal van Frans Brouwer – 1944-1945*. Het is een bijzondere publicatie in het bescheiden genre van tijdens de bezetting vervaardigde Nederlandse oorlogsstrips.

BOVEN – Omslag van het manuscript van Frans Brouwer.

ONDER – Pagina uit *1945 - Ons land uit Lijden ontzet* van Ton van Tast.

RECHTSONDER – *Gek en Wijs tijdens Seijss*, anoniem werk van vlak na de oorlog.

Tijdens de oorlogsjaren bleven er stripverhalen verschijnen in kranten en tijdschriften, maar de belemmering van de stripimport uit de Verenigde Staten en Groot-Brittannië liet wel sporen na. De bezettingsjaren zorgden in zekere zin voor een stimulans voor stripmakers. Zo verschenen er aan het begin van de bezetting twee striphelden van vaderlandse bodem die de Nederlandse stripproductie in de daaropvolgende jaren en decennia definitief op de kaart zouden zetten. In de zomer van 1940 verscheen detective en jiujitsu-beoefenaar Dick Bos op het toneel, een creatie van Alfred Mazure die spoedig een aanzienlijke populariteit verwierf. Na een voorpublicatie in het weekblad *De Prins* verschenen er tot 1942 vijftien handzame deeltjes in boekvorm. De andere nieuwe ster aan het firmament was Tom Poes die vanaf voorjaar 1941 present was in *De Telegraaf*. In het eerste gepubliceerde avontuur van Tom Poes – *Het geheim der blauwe aarde* – nemen enkele bovenmaatse klompen het op tegen rovers die zijn uitgedost als gelaarsde reuzen. Dat het verhaal geïnterpreteerd kan worden als symbolisch Nederlands verzet tegen de nazistische overmacht zal veel jeugdige lezers ontgaan zijn, maar geeft wel aan dat strips ook een volwassen publiek konden aanspreken.

Gedurende de oorlog werd het echter moeilijker om strips te plaatsen. De toewijzing van papier werd steeds beperkter, al was dit minder zichtbaar in bladen die het heersende nationaalsocialistische bewind welgezind waren, zoals het NSB-weekblad *Volk en Vaderland*. Daarin verscheen de serie *Rare, maar ware commentaren*, getekend door Peter Beekman en later Cor van Deutekom. Deze strip deed enigszins denken aan *De daverende dingen dezer dagen* van Ton van Tast (die tot in het begin van de Duitse bezetting verscheen in *Haagsche Post*), maar was overgoten met een zeer onfrisse politiek saus.

Daadwerkelijke ruimte voor het vrijelijk ventileren van eigen bevindingen bestond er nauwelijks, zeker niet wanneer dit kritiek op de bezetter en de Nederlandse nationaalsocialisten

De grote fietsenroof op straat
Verwekte weer een golf van haat.
Agenten houden fietsers aan
En met 't rijwiel is 't gedaan...
Doet zo 'n agent nu heus zijn plicht,
Of heeft hij duivelswerk verricht?
5
Gelukkig, menige agent
Bewees: hij was een flinke vent.
Zag hij een fietser, dan niet dom,
Liep hij maar gauw een straatje óm.
Men promoveert niet, naar believen,
Agenten zèlf tot fietsendieven!

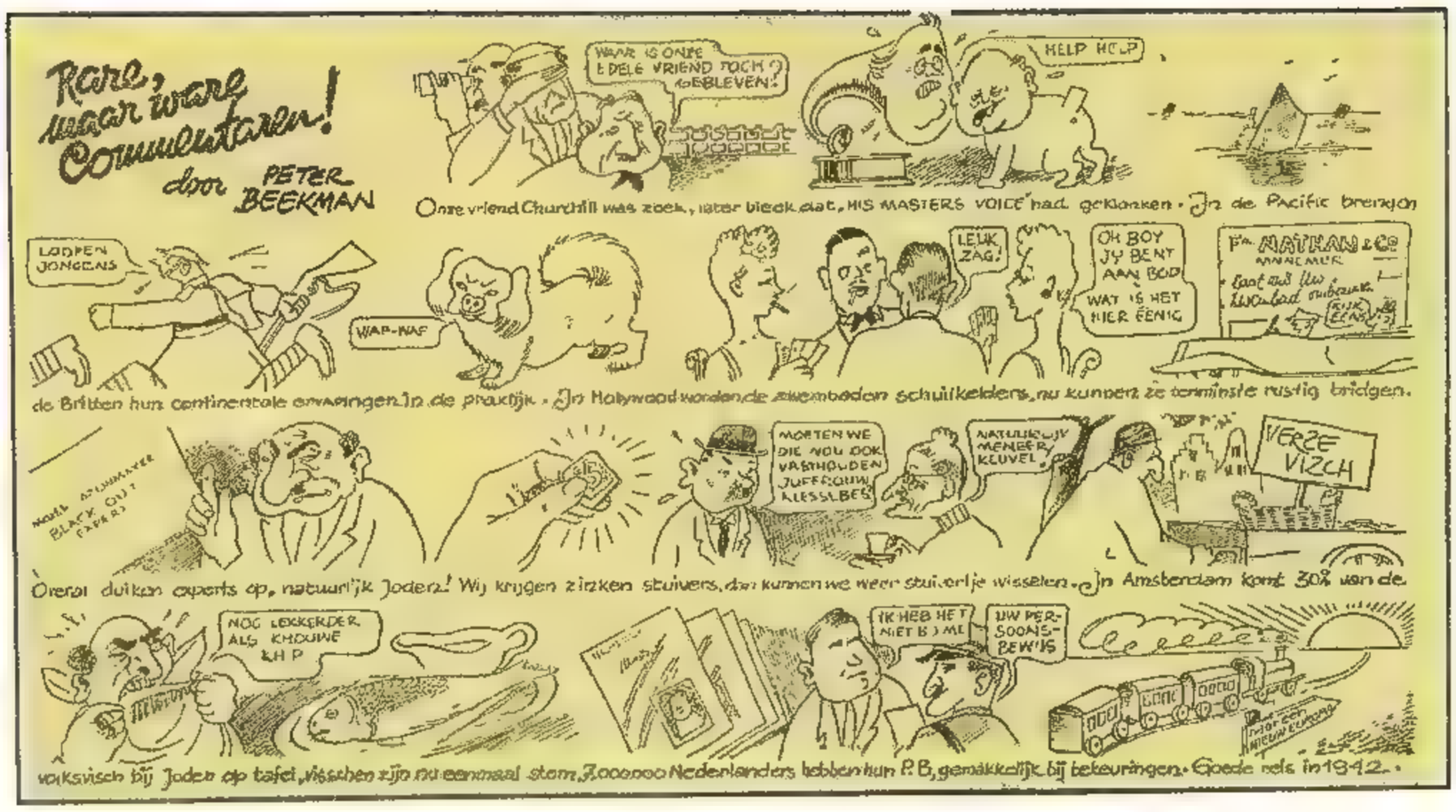
Rare, maar ware Oorlogstaferelen!
door PETER BEEKMAN
WAAR IS ONZE EDELE VRIEND TOCH GEBLEVEN?
HELP HELP
LOOPEN JONGENS
WAP-WAP
LEUK ZAG!
OH BOY JY BENT AAN BOD
WAT IS HET HIER ÊENIG
F.a. NATHAN & Co
MAKE ATLANTIC BLACK OUT PAPERS
MORGEN WE DIE NOU OOK VASTHOUDEN JUFFROUW KLESSLBES
NATUURLIJK MENEER KEUVEL
VERSE VISCH
NOG LEKKERDER ALS KHOUWE KH P
IK HEB HET NIET BIJ MIJ
UW PERSOONS-BEWIJS

inhield. Gedachten die het regime ondermijnden werden slechts in kleine kring geuit of kwamen tot uiting in de illegale pers, die in Nederland in grote variatie werd geproduceerd. De vele ondergrondse krantjes die hier het product van waren brachten vaak zo veel mogelijk tekst op vrij kleine vellen papier, maar voor illustraties, laat staan strips, was nauwelijks ruimte beschikbaar.

Publicatiestroom

De verbeelding van uiteenlopende oorlogservaringen kwam dan ook pas goed op gang na de Duitse capitulatie. Direct na de bevrijding werden de oorlogsverhalen opgetekend in verschillende stripuitgaven. De Haagse uitgeverij Kompas bracht zeker vier van deze publicaties op de markt. Het betrof humoristische werkjes met een serieuze ondertoon. Dat bleek bij voorbeeld al uit de titel van het anoniem verschenen *Gek en Wijs tijdens Seijss* (een verwijzing naar rijkscommissaris Arthur Seyss-Inquart) waarin goede en foute reacties op het optreden van de nationaalsocialisten paarsgewijs in tekst en beeld waren weergegeven. In het eveneens anonieme *Van koken en stoken – Hou zadel* (een spottende verdraaiing van de NSB-groet 'houzee!') stonden problemen in het alledaagse leven centraal, zowel wat betreft de voedselvoorziening als de fietsenvordering.
Bekend zijn ook de beide uitgaven met werk van Ton van Tast. Zijn terugblik op thema's uit de bezettingsjaren, *1945 – Ons land uit Lijden ontzet*, verkocht blijkbaar zo goed dat er al spoedig een opvolger op de markt werd gebracht onder de eenvoudige titel *Oorlogs-prentenboek 2e deel*. Of de titel geïnspireerd is op het tijdens de bezetting illegaal vervaardigde en kort na de bevrijding onder een gelijknamige aanduiding gepubliceerde grafische werk van Maria Elisabeth de Zaaijer, is onduidelijk.
Enige bekendheid is ook weggelegd voor het werk van de Amsterdammer John C. Kennis, al is dat vooral te danken aan de heruitgave van zijn twee oorlogsstripverhalen in de jaren 1970. In *De sprinkgermanenplaag (en de stoute dingen die Toontje deed)*, na de bevrijding verschenen bij G.W. Breughel in Amsterdam, werd de Nederlandse samenleving vereenvoudigd weergegeven als een individueel huishouden waar de kinderen het nodige te stellen hebben met Toontje (Mussert) die de steun genoot van Oom Brommy (Hitler) alvorens moeke (Wilhelmina) na een logeerpartij van vijf jaar weer kon terugkeren. Kennis' andere oorlogsverhaal *O, dat wintertje '45* verscheen onder het veelzeggende pseudoniem Van Ribbentel-Magerbuick bij uitgeverij Kleur en Beeld in Laren. Kennis vervaardigde het naar verluidt in februari 1945 en deed hierin verslag van uiteenlopende voedselperikelen tijdens de Hongerwinter. Daarnaast verscheen onder meer een aangrijpend prentenboek van L.J. Jordaan, *Nachtmerrie over Nederland – Een herinneringsalbum*, een uitgave van *De Groene Amsterdammer*.

LINKSBOVEN - In 1944 kwamen de Duitsers met een nieuw soort raket: de V2. Brouwer voerde het wapentuig op in een van zijn brieven.
BOVEN - Foute strip van Peter Beekman uit NSB-orgaan *Volk en Vaderland* (2 januari 1942).
ONDER - De Hongerwinter uit *Nachtmerrie over Nederland – Een herinneringsalbum* van L.J. Jordaan.
MIDDENONDER - John C. Kennis maakte een strip over de 'Sprinkgermanenplaag', met hier de kindertjes van Oom Brommy (Hitler).
LINKSONDER - Prent getiteld *Todtwerkers* uit het illegale oorlogswerk van M.E. de Zaaijer.
ERONDER - De fietsenvorderring was een terugkerend thema in oorlogsstrips en -cartoons. Hier een scène uit *Hou zadel*.

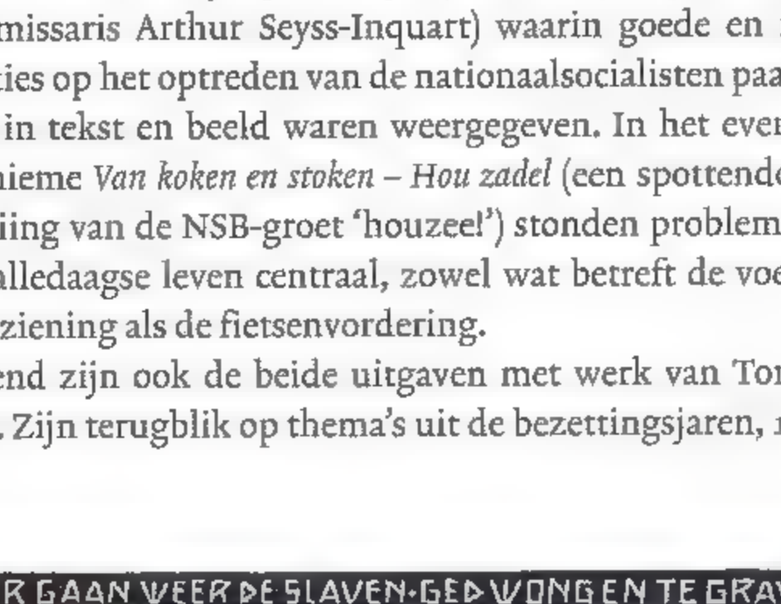

De frontberichten worden treurig,
De Duitscher is niet meer kieskeurig,
Men weet hij kan een boel verzwelgen,
Nu neemt hij zelfs de kale velgen.

Toch konden we wel lachen om Oom Brommy, als hij 's morgens vroeg met z'n kindertjes in de tuin marcheerde, en dan lagen we op de loer achter de rietmat, zodat we alles goed konden zien zonder dat ze ons zagen.

A, z'n zoontjes maakten dan Parade voor hem en daar was hij erg mee in z'n knolletjestuin, dat kon je aan z'n gezicht zien. De jongens schopten bijna elkaars oren van de kop, maar Oom Brommy beweerde dat het juist zo hoorde

In hoeverre de genoemde uitgaven nog tijdens – vooral de laatste fase van – de bezetting geheel of gedeeltelijk tot stand kwamen, is in diverse gevallen moeilijk vast te stellen. Waarschijnlijk is echter dat de ideeën ervoor al in belangrijke mate geconcipieerd werden voordat de bevrijding een feit was.

Fictieve brieven

Het overzicht van de veelal kort na de bevrijding van Nederland verschenen stripverhalen geeft de context aan waarin *Krabbels en klodders* van Frans Brouwer kan worden geplaatst. Al creëerde hij zijn werk grotendeels al tijdens de bezetting terwijl die publicaties nog niet verschenen waren. Als het gaat om zijn inspiratiebronnen, dient daarom ook rekening gehouden te worden met illustratie- en ander tekenwerk dat zowel voor als tijdens de bezetting was verschenen en waarmee hij dus al voor 1945 in aanraking was gekomen. Zo bevond zich in zijn nalatenschap een boekje *Hoe word ik snelteekenaar* dat cabaretier en tekenaar Rodi Roeters vermoedelijk eind jaren 1920 publiceerde bij de Haagse uitgeverij Joh. Morks. Het karikaturale in Brouwers tekeningen is ongetwijfeld mede ontleend aan deze beknopte introductie. Daarnaast lijkt hij liefhebber te zijn geweest van het werk van Jo Spier, de bekende illustrator die in de jaren 1920 en 1930 onder meer werkte in dienst van *De Telegraaf* en een reportageachtige benadering hanteerde.

RECHTS - Frans Brouwer en Ans Mol in 1938, het jaar waarin ze trouwden.

Krabbels en klodders bestaat uit 33 getekende brieven van steeds twee bladzijden, beginnend in april 1944 en eindigend in mei 1945. Naar de reden waarom Brouwer met zijn stripbrieven pas in het voorjaar van 1944, amper twee maanden voor D-day, begon, blijft het gissen. Het is evenmin duidelijk of de auteur van meet af aan een meerdelige, zij het eenzijdige en fictieve briefwisseling voor ogen had. Het vermoeden bestaat dat hier een combinatie van redenen aan ten grondslag ligt. Brouwer, die er al in de vooroorlogse jaren blijk van had gegeven verdienstelijk en met voldoening te tekenen, had vermoedelijk onder de beperkingen die de voortdurende oorlogsomstandigheden met zich meebrachten weinig werk omhanden in zijn baan bij Siemens. Tegelijkertijd leek de Duitse nederlaag na de verliezen bij Stalingrad en in Noord-Afrika en de capitulatie van Italië in 1943 steeds onvermijdelijker. Dat deed mogelijk de behoefte ontstaan om op geheel eigen wijze een tijdperk te documenteren dat nu met toenemende zekerheid ten einde leek te lopen. Niet voor niets eindigt de eerste brief met de expliciete veronderstelling '(...) de oorlog is zoo afgeloopen'.

ONDER - De verschrikkingen en martelingen in de concentratiekampen brengt Brouwer in zijn brief van 21 april 1945 naar voren.

RECHTSONDER - De eerste keer dat Brouwer de term 'mof' gebruikte in zijn manuscript was bij deze koffietent in de brief van 4 juni 1944.

Vijandbeeld

In een feuilletonachtig stripverhaal over de periode van de Duitse bezetting van Nederland wekt het geen verbazing dat zowel de bezetter als diens Nederlandse geestverwanten nadrukkelijk aanwezig zijn. De correspondentie gaat op 18 april 1944 van start met een lichtvoetige aanval op de NSB door de terminologie die in gebruik is bij deze gehate politieke beweging door te trekken tot in het belachelijke. In de brieven van Brouwer verschijnen ook de symbolen en onderscheidingstekens van de NSB geregeld. Verwijzingen naar NSB-leider A.A. Mussert, niet zelden aangeduid als 'Toon' en 'Anton', duiken met enige regelmaat op. Daarin wordt de heldhaftigheid van de leider flink op de hak genomen, met name door hem in verband te brengen met hooi. Zodoende wordt hij neergezet als iemand die zich in de laatste fase van de bezetting angstig schuil houdt in een hooiberg.

De Nederlandse vertegenwoordigers van het nationaalsocialisme krijgen gestalte in de door Brouwer uitgebeelde Landwacht. De leden van dit in de tweede helft van de bezetting in het leven geroepen paramilitaire hulpkorps op

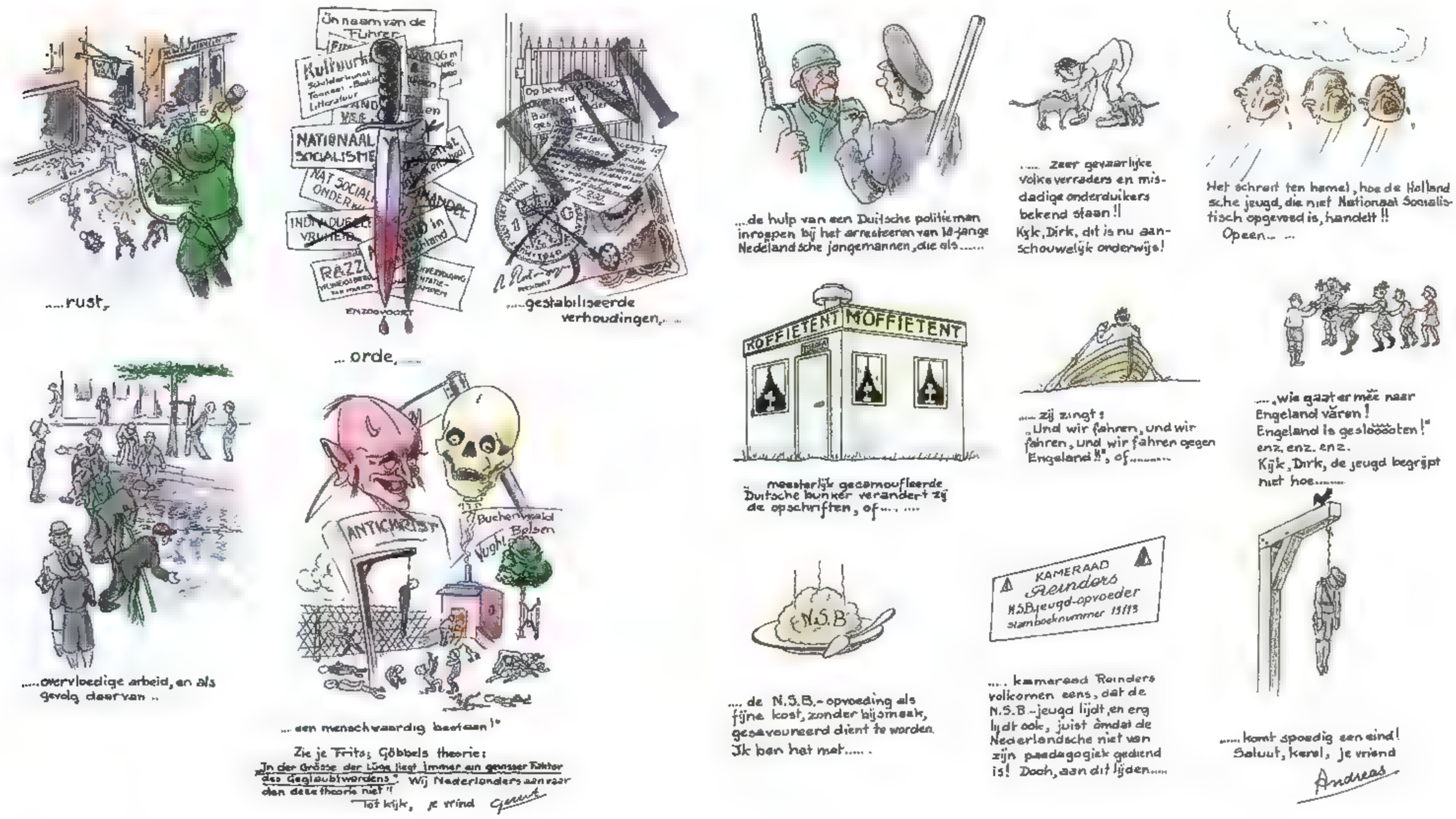
....rust,
... orde,
.....overvloedige arbeid, en als gevolg daarvan ..
... een menschwaardig bestaan!"
Zie je Frits; Göbbels theorie:
"In der Grösse der Lüge liegt immer ein gewisser Faktor des Geglaubtwerdens". Wij Nederlanders aan zoo'n theorie niet!!
Tot kijk, je vriend Gerrit
.....gestabiliseerde verhoudingen,...
...de hulp van een Duitsche politieman inroepen bij het arresteeren van kl-jonge Nedelandsche jongemannen, die als.....
..... zeer gevaarlijke volksverraders en misdadige onderduikers bekend staan!!
Kijk, Dirk, dit is nu aanschouwelijk onderwijs!
Het schreit ten hemel, hoe de Hollandsche jeugd, die niet Nationaal Socialistisch opgevoed is, handelt!!
Opeen... ...
KOFFIETENT MOFFIETENT
... meesterlijk gecamoufleerde Duitsche bunker verandert zij de opschriften, of.... ....
.... zij zingt:
„Und wir fahren, und wir fahren, und wir fahren gegen Engeland!", of.....
.....„wie gaat er mee naar Engeland varen!
Engeland is gesloooten!"
enz. enz. enz.
Kijk, Dirk, de jeugd begrijpt niet hoe.....
N.S.B.
.... de N.S.B.-opvoeding als fijne kost, zonder bijsmaak, gesavoureerd dient te worden.
Ik ben het met..... .
KAMERAAD Reinders
N.S.B. jeugd-opvoeder
stamboeknummer 13113
..... kameraad Reinders volkomen eens, dat de N.S.B.-jeugd lijdt, en erg lijdt ook, juist omdat de Nederlandsche niet van zijn paedagogiek gediend is! Doch, aan dit lijden.....
..... komt spoedig een eind!
Saluut, kerel, je vriend
Andreas

nationaalsocialistische grondslag riepen een sterke afkeer op onder de Nederlandse bevolking. Brouwer maakte tussen mei en september 1944 de landwachters belachelijk. In de derde en laatste aan hen gewijde brief, gepresenteerd als een woordspel rond de term 'klap' op 21 september 1944, schilderde hij hen af als hakkenklappers die harde klappen kunnen verwachten bij de bevrijding.
In een daaraan voorafgaande brief, gedateerd op 30 augustus 1944, was inmiddels het begrip 'Bijltjesdag' gevallen, waarmee de naoorlogse afrekening met tal van landverraders werd aangeduid. Maar al eerder, vanaf de tweede brief in april 1944, waren in woord en beeld verwijzingen te vinden naar het opknopen van Nederlandse nationaalsocialisten aan vlaggenmasten, lantaarnpalen en de galg. Evenzeer werd verwezen naar het doden met gebruikmaking van een pistool. Onmiskenbaar zat de haat tegen de handlangers van de bezetter bijzonder diep.
De Duitsers vervullen de hoofdrol in zeker elf brieven. Overdrijving vormt hierbij in tweeledige zin een belangrijk element. Dat is allereerst het gevolg van het feit dat Brouwer sterk het accent legt op de misleidende propaganda van het Derde Rijk. De auteur hanteert ook zelf het middel van de overdrijving waarbij hij op een relatief onschuldige manier de bezetter belachelijk tracht te maken. Dat laatste komt bij voorbeeld naar voren in de brief van 27 april 1944 waarin de door Duitsers nagestreefde inundatie van delen van Nederlands grondgebied, als verdediging tegen een Britse invasiemacht, fors wordt opgeblazen.
Nauwelijks vier maanden later, op 19 augustus 1944, wordt ook de vermeende militaire superioriteit van de Duitsers op soortgelijke wijze op de hak genomen en tegelijkertijd afgezet tegen de geallieerde daadkracht. Het humoristische karakter waarmee Brouwer zijn thema's te lijf gaat, spreekt bovendien uit de namen die hij zijn Duitse personages geeft, zoals Baron von Scheissenstein zu Hosenvoll en prof.dr. Blödsinn. De humor kon evenwel niet verhullen hoe groot de afkeer van de Duitsers en hun daden was en hoezeer zij met al hun negatieve karakteristieken gezien werden als dragers van opvattingen en idealen die ver verwijderd waren van de Nederlandse aard.

Humor

Al met al geven deze brieven een impressie weer van de bezettingsperiode die uiting geeft aan de de hoop en angst, de zorgen en opvattingen van een gewone burger in oorlogstijd. In zijn werk vertolkt Brouwer een kritische stem die niet automatisch geloof hecht aan de propaganda die hem bereikt via de media, maar die evenmin steeds de zeer gevarieerde geruchten voor waar aanneemt. In de omstandigheden waarin hij zijn beeld vormt en verwoordt – voorafgegaan door ervaringen in de eerdere bezettingsjaren – is onmiskenbaar sprake van een zekere beperking in zijn waarnemingen en blikrichting, terwijl ook hij gebruikmaakte van simplificaties waarbij nationaalsocialisten de enige zichtbare boosdoeners waren en andere collaborateurs simpelweg buiten beeld bleven. In de omstandigheden waarin Brouwer werkte aan zijn creatie zijn dergelijke beperkingen alleszins begrijpelijk.
De gelaten, soms luchtige toon van zijn betoog komt ietwat vreemd over bij de hedendaagse lezer die de oorlog vooral als een dramatisch evenement kent. Dat een omstander als Brouwer niet beseft heeft wat het ultieme gevolg was van de na de oorlog sterk in de belangstelling gekomen Jodenvervolging is misschien moeilijk voor te stellen. Maar dat zorgvuldige lezing van Brouwers brieven laat zien dat Nederlanders uiteenlopende ervaringen hadden tijdens de oorlogsjaren – zoals ook het contrast tussen boer en stedelingen aantoont in de brief van 1 mei 1945 – verdient zeker

BOVEN – Ton van Tast produceerde nog een tweede oorlogsterugblik: *Oorlogsprentenboek 2e deel.*

LINKS – Brouwer leerde zichzelf beter tekenen aan de hand van dit studieboek (eind jaren 1920).

ONDER – Stripbrief van 6 september 1944.

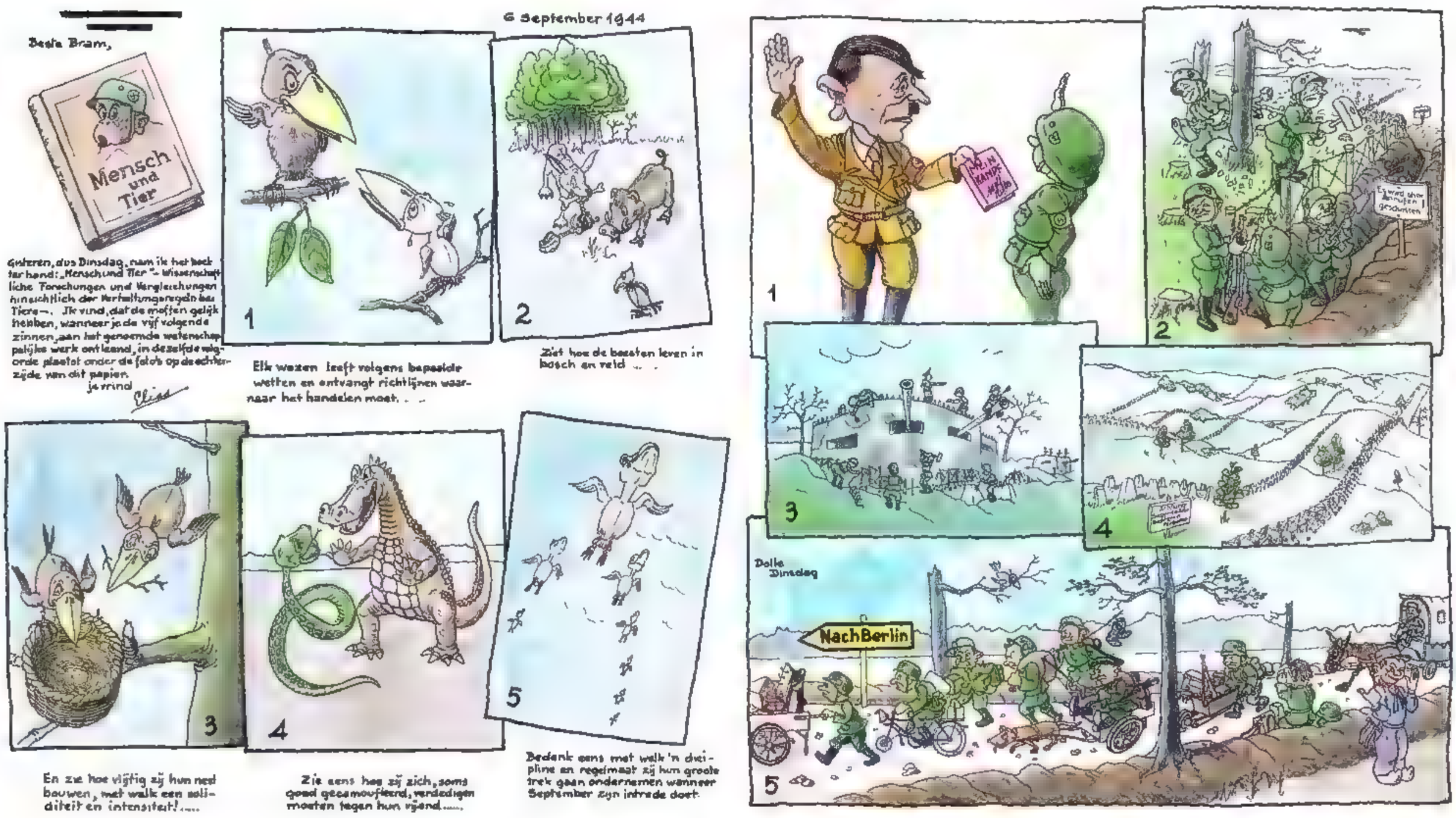

aandacht. Raadpleging van deze bron, waarin feitelijkheden in een fictieve presentatie worden getoond, vertelt ons bovenal veel over toenmalige percepties – en over de mogelijkheden van een zich nog verder te ontwikkelen medium als het stripverhaal.

De schijnbare luchtigheid van die humor moet echter niet verward worden met betekenisloze lolligheid. Humor was een manier van afreageren en daarmee een manier van overleven in bijzondere tijden. In het vrij bescheiden genre van reeds tijdens de bezetting vervaardigde Nederlandse oorlogsstrips vormt het tot nu toe nagenoeg onbekende werk van Brouwer een bijzonder element. Mede door het uitblijven van een publicatie in boekvorm heeft de stapsgewijze opbouw in brieven geen navolging gevonden. Dat bemoeilijkt het leggen van verbanden binnen het verdere striplandschap maar onderstreept tegelijkertijd ook het unieke karakter van *Krabbels en klodders*.

kees.ribbens@stripschrift.nl

Dit artikel is een ingekorte en bewerkte versie van een hoofdstuk uit Bezetting in beeld – Het beeldverhaal van Frans Brouwer – 1944-1945.

„Snap dan toch," zei m'n man,„ dat de Hof bezwaren maakt vóór die hier om zeep gebracht wordt;.....

....Je kunt je wasch gerust aan de Tommies overlaten!"

„Tommies?" vroeg ik, maar wat hebben die met de wasch te maken „Wel," zei m'n man,.....

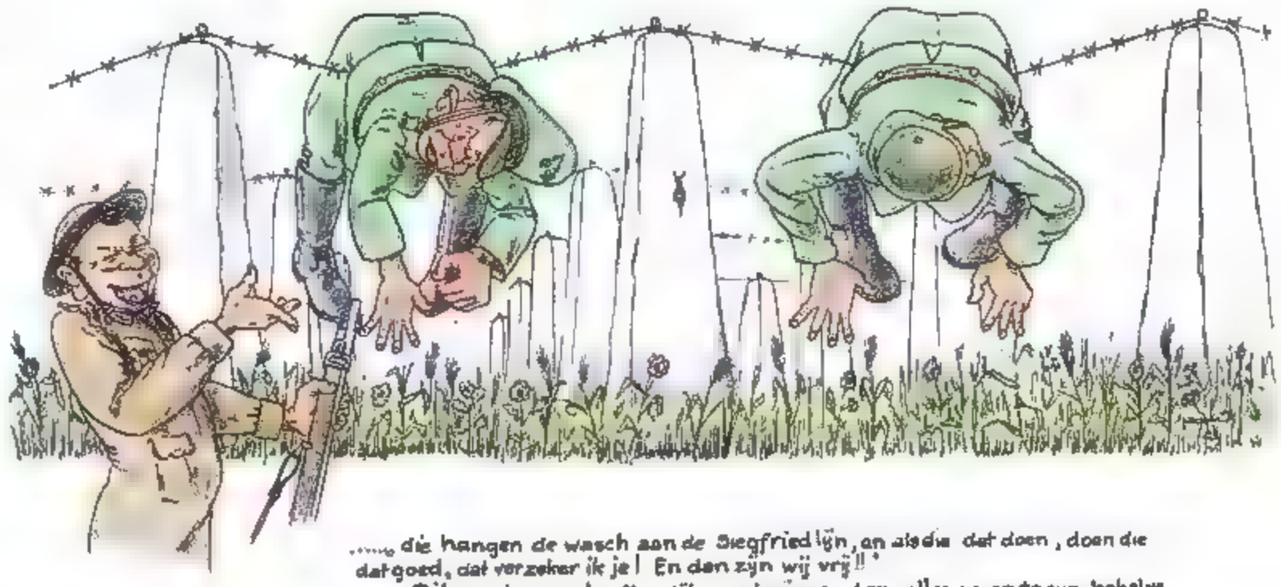

..... die hangen de wasch aan de Siegfried lijn, en alsdie dat doen, doen die dat goed, dat verzeker ik je! En dan zijn wij vrij!!"
Rika, m'n man heeft gelijk, we krijgen dan alles weer terug, behalve Mussert met z'n N.S.B!
Dag, hoor, je vriendin
Sjaan

Grote wens komt toch nog uit

De verzameling stripbrieven *Krabbels en klodders in bezettingstijd* van **Frans Brouwer** biedt een eigenzinnig beeld van het laatste bezettingsjaar, van april 1944 tot en met de bevrijding in mei 1945. Het manuscript bestaat uit 33 brieven van twee pagina's. Elke brief bevat een verhaal in stripvorm, geladen met humor en getekend in een cartooneske stijl. Uitgeverij Matrijs heeft het manuscript op fraaie wijze uitgegeven om de waarde als tijdsdocument te benadrukken en toe te lichten. Naast de stripbrieven bevat de uitgave een biografie van de auteur met foto's en voorbeelden van zijn andere tekenwerk, een beknopt historisch overzicht van de Tweede Wereldoorlog, een striphistorische analyse van Brouwers bijzondere werk en een uitgebreide begrippenlijst. Omdat het boek meer is dan alleen het manuscript is gekozen voor een aparte titel, *Bezetting in beeld – Het beeldverhaal van Frans Brouwer – 1944-1945*, met als samenstellers **Paul van der Heijden** en **Kees Ribbens**.

Uit de biografie blijkt Frans Brouwer als tekenaar geen autodidact. Hij werkt vanaf eind jaren 1920 als elektrotechnisch tekenaar bij Philips, KLM en Siemens. In de jaren 1930 volgt hij de studie Tekenen en Schilderen op de Haagse Kunstacademie, waar hij zijn latere vrouw Annie Mol ontmoet. Van hun huwelijksreis maakt hij een getekend verslag. Bij Siemens tekent hij ook voor het personeelsblad **Siemens Schakels**. Na de Tweede Wereldoorlog is er geen uitgever die zijn manuscript *Krabbels en klodders in bezettingstijd* wil publiceren. In 1947 geeft hij het in bruikleen aan het RIOD (Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie). Brouwer vraagt het in 1951 terug. Loe de Jong, de toenmalige chef van het RIOD, schrijft in een persoonlijke noot: 'Ik ken geen werkstuk, dat geslaagder is dan het Uwe en dat betere voorbeelden bevat van onvervalste humor uit de bezettingstijd'.

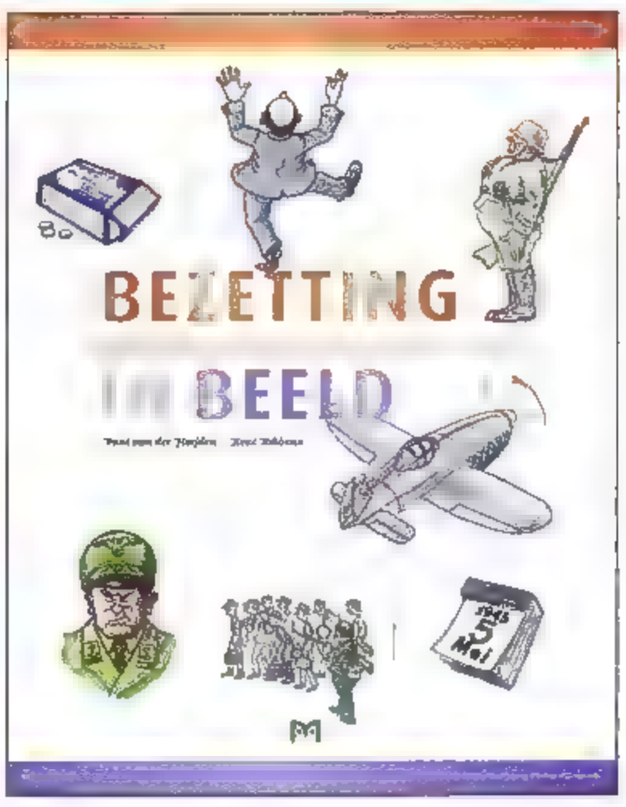

Brouwer treedt na de oorlog als radiotechnicus in dienst bij de PTT. Een tijdlang doet hij weinig met zijn tekentalent, maar nadat hij met zijn vrouw de smaak van het reizen te pakken heeft, gaat hij geïllustreerde vakantie-albums bijhouden, in een meer naturalistische stijl. Brouwer overlijdt in 1964, na een ziekbed, op 57-jarige leeftijd. Pas nu, 46 jaar na zijn overlijden en 65 jaar na de bevrijding, is Brouwers wens alsnog uitgekomen en is zijn oorlogsmanuscript voor het grote publiek toegankelijk dankzij de inspanningen van Brouwers achterneef en historicus Paul van der Heijden. RS

RECHTSBOVEN – **Pagina uit de stripbrief van 25 augustus 1944.**

Bezetting in beeld – Het beeldverhaal van Frans Brouwer – 1944-1945

Van der Heijden & Ribbens
Matrijs 2010
ISBN 978-90-5345-380-3
Prijs €19,95
144 pagina's
kleur (sk)

Rob van Bavel laat Eppo herleven

TEUS DE KRUIF

Begin 2009 startte Rob van Bavel (Breda, 1966) een ongewis avontuur. Na een kleine vijfentwintig jaar besloot hij het in 1985 stopgezette blad *Eppo* nieuw leven in te blazen. Hij verzamelde een klein striplegertje van oudgedienden en nieuwkomers om zich heen en ging de strijd aan om minimaal een jaar – 26 nummers – *Eppo* in een tweewekelijkse frequentie te laten verschijnen. Eind 2009 bleek het blad levensvatbaar genoeg om door te gaan. Wij spraken Van Bavel over zijn ervaringen uit dat eerste jaar en zijn plannen voor de toekomst.

FOTO JUD TH VAN DEN ENDE

Nog even terug naar het begin, waarom ook alweer *Eppo*?

Rob van Bavel: *Eppo* was altijd al mijn favoriete stripblad. Ik vond het destijds echt een gemis toen het verdween. Toen ik wat meer in de wereld van Don Lawrence en *Storm* terecht kwam, vond ik het zó jammer dat er geen fatsoenlijke mogelijkheden voor voorpublicatie waren dat ik uiteindelijk het plan opvatte om *Eppo* nieuw leven in te blazen. Het was erg spannend allemaal. Ik had wel wat onderzoek gedaan maar eigenlijk geen idee of dat anno 2009 nog wel zou werken. Hoewel ik veel enthousiaste reacties mocht ontvangen, zei eigenlijk iedereen dat het niet zou lukken. Ik wilde het tegendeel bewijzen en aantonen dat het me in ieder geval één jaar lang zou lukken. Ik heb dat ook vanaf het begin geroepen: ik maak minimaal 26 nummers en zal daar afgeronde verhalen in opnemen. Het eerste is gelukt, het tweede niet helemaal. Nu we zijn doorgegaan is dat gelukkig niet zo heel erg, omdat we verhalen kunnen vervolgen in de tweede jaargang.

Een druk eerste jaar

In een recent voorwoord schreef je over een tumultueus jaar. Kan je dat toelichten?

Het eerste jaar is voorbij gevlogen; voor een deel ook aan mij voorbij gegaan. Ik zei kortgeleden nog tegen tekenaar Dick Heins, met wie ik de afspraak had lopen om minimaal één keer per maand naar de film te gaan, dat we er het afgelopen jaar niet één keer aan zijn toegekomen. Mijn 'probleem' is dat ik overal bij betrokken wilde zijn. Ik hield me bezig met redactiewerk en met de keuze van de te plaatsen strips, zat bovenop het productieproces, keek mee bij de lay-out en de opmaak, en ook de proeven wilde ik eerst zien voordat ze definitief naar de drukker gingen. Daarbij onderhield ik ook zelf alle contacten met de tekenaars, stelde de contracten op en hield me bezig met het publiciteitsplan en de marketing. Ook de organisatie van de beurs in Breda vroeg veel tijd dus je begrijpt dat ik niet veel thuis ben geweest. Tijdens een vakantie zit je dan ineens weer met de computer op schoot 'dingen' te regelen. Dat was voor één jaar te doen, ook al omdat het lange tijd niet als een belasting voelde, maar het was ook weer geen situatie die heel lang moest duren.

Dat heb je nu dus beter geregeld?

Natuurlijk deed ik niet alles alleen, dat zou de collega's tekort doen, maar dit jaar hebben we een team van vier mensen waarin taken beter verdeeld zijn. Ik kan mij daarom meer met de inhoud van blad bezig houden, dat dit jaar ook nog eens twaalf pagina's dikker is geworden. We willen meer aandacht aan de redactionele pagina's besteden en hebben rubrieken zoals *De boekenkast van...*, waarin we de favoriete strips uit de kast van een tekenaar of schrijver belichten, uitgebreid. Ook kijken we wat vaker achter het werk van een tekenaar door zijn werkwijze te belichten of een portret van hem te maken. Tot slot gaan we meer algemeen stripnieuws brengen en een recensierubriek opnemen.

Wat zijn voor jou de hoogte- en dieptepunten van het eerste jaar *Eppo* geweest?

Ik vind het mooiste toch wel dat ik merk dat de strip meer en meer is gaan leven. Er zijn strips in het blad gekomen die zonder *Eppo* niet waren gepubliceerd en misschien wel nooit waren gemaakt. Er is weer een podium beschikbaar. Mensen reageren in de regel erg enthousiast en ik bespeur meer stripinitiatieven dan voorheen. Ook de media maken meer

LINKSONDER - **Het nummer waar het allemaal mee begon; het is eind januari 2009 en de eerste nieuwe *Eppo* is een feit.**

ONDER - **Na één jaar, 26 nummers, wordt een tweede jaargang ingezet. Met vaste waarde *Storm*, maar ook met nieuwkomers *Uuterwaerdt* (Daniel van den Broek en Herman Roozen) en *Jodocus de Barbaar* (Marq van Broekhoven).**

GEHEEL LINKS - *De koffers van Razfadraz* door Danker Jan Oreel. Henk Kuijpers schreef het scenario.

MIDDEN - Yin, als het zeilmeisje dat wèl vertrekt. De aankondiging van deze strip haalde zelfs de voorpagina van *Algemeen Dagblad*.

LINKS - Dankzij *Eppo* staan 'oude' striphelden weer op. Danny MacDonald uit *De Partners* (Dick Matena, Carry Brugman) poseert als de nieuwe *James Bond*.

MIDDEN - *Max Miller* van IJsbrand Oost. Aan wie doet ons dit toch denken...?
GEHEEL RECHTS - Diana en Danny uit *Ronson Inc.*, de strip van Minck Oosterveer en Willem Ritstier. Inmiddels is het eerste album verschenen.
RECHTSONDER - Aankondiging van de nieuwe misdaadstrip *De Vries* van Patrick van Oppen en Sytse Algera.
ONDER - *40-Hours* van Dick Heins en Eric Hercules, één van de nieuwe strips in *Eppo*.
GEHEEL ONDER - De dramatische slotscène van *Haas*, waarin een Duitse soldaat die mogelijk vertrouwelijke informatie heeft opgevangen de wreedheid van de oorlog via een dubbelzinnige opmerking ervaart...

gebruik van de stripvorm en besteden er inhoudelijk ook aandacht aan. Verder vond ik de verkiezing van de grootste striphelden van Nederland een geslaagd feest. Het moeilijkst vond ik dat deadlines soms niet werden gehaald. Martin Lodewijk met *Agent 327* is daar een voorbeeld van, maar ook de tekeningen van Jorg de Vos en Romano Molenaar (*Storm*) en Henk Kuijpers (*Franka*) lieten wel eens op zich wachten. Ondanks alle goede wil gebeurden die dingen en moesten planningen worden aangepast. Het feit dat ik nu van het juk van 26 nummers af ben en daarmee niet meer gebonden ben om verhalen vóór een bepaald nummer te moeten hebben afgerond, geeft me wel lucht. Uitgangspunt is nu: het blad loopt door en we denken niet meer in jaren.

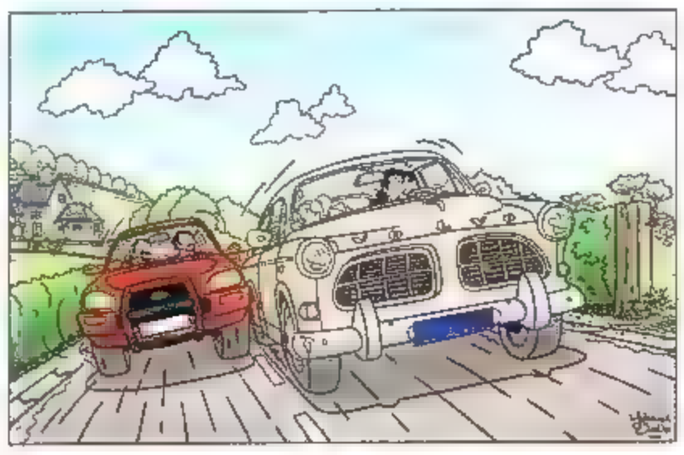

Hoe staat het met het abonneebestand? Zit daar veel verloop in?

We zaten aan het einde van de eerste jaargang rond de 8000 abonnees; daar was ik tevreden mee. Daar is na het verzoek tot verlenging ruim 10% van afgevallen; momenteel hebben we ongeveer 7000 abonnees. Dat biedt ook financieel voldoende grond om door te gaan. Inkomsten zijn er ook vanuit de Eppo-shop door de verkoop van strips en andere items. Ik vind dat iedereen op een redelijk niveau betaald moet worden voor zijn bijdrage; de tekenaars krijgen een gezonde paginaprijs maar ook de andere medewerkers dragen bij aan de kwaliteit. Op die kwaliteit wil ik niet inboeten dus daar mag wat tegenover staan.

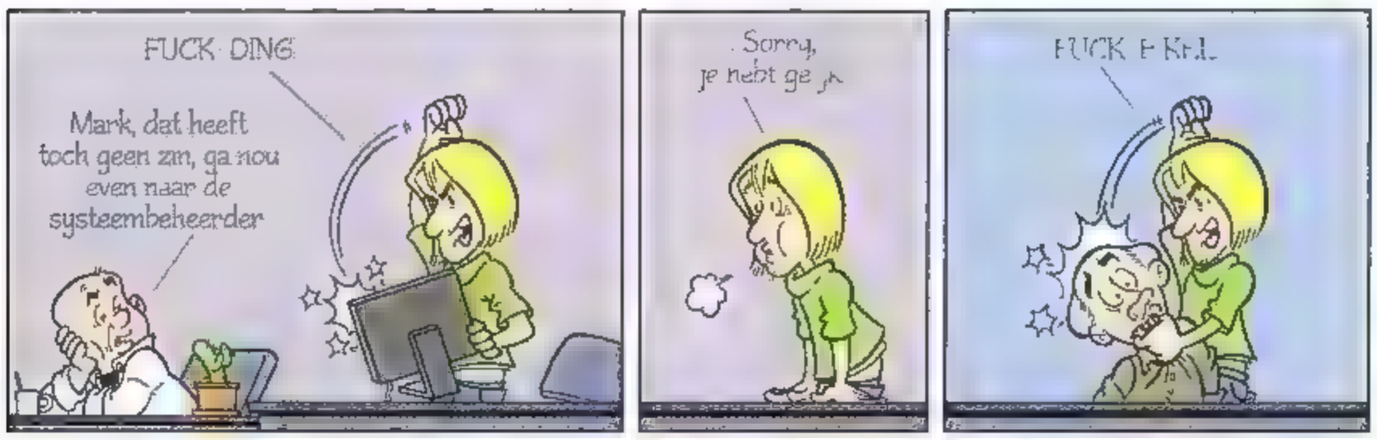

De toekomst van Eppo

Hoe borg je die constante kwaliteit?

Ik probeer met regelmaat vernieuwing aan te brengen. In het begin verbaasde ik me over ieder nieuw nummer. Ongelofelijk dat het weer gelukt is, bedacht ik me wel eens. Nu wordt het toch meer een gewoonte en juist daarom is het belangrijk dat we aandacht blijven besteden aan de kwaliteit: nieuwe strips, andere invulling van de redactionele pagina's, meer pagina's... Maar ook door energie te steken in evenementen binnen de stripwereld zoals de *Storm*-tentoonstelling in Het Nederlands Stripmuseum, de al genoemde verkiezing en de beurs in Breda. Ik heb helaas geen tonnen promotiebudget tot mijn beschikking dus ik probeer de aandacht te krijgen door te verrassen met de inhoud.

Wat mogen we wat dat betreft allemaal nog verwachten van *Eppo*?

Ik ben samen met Eric Heuvel in nummer 6 de nieuwe strip *Alleen rond de wereld* begonnen over een meisje dat de wereld over zeilt; inderdaad een vette knipoog naar het zeilmeisje Laura. Bij ons echter geen instanties die dat verbieden, ze gáát gewoon en beleeft allerlei avonturen. We hadden al eerder reacties van onze lezers ontvangen met de vraag of we niet eens wat meer op de actualiteit konden inspelen, bij voorbeeld een strip over de oorlog in Afghanistan. Op zich een goed idee, alleen kon de actualiteit daarvan wel eens achterhaald zijn op het moment dat de strip geplaatst zou worden. Het zeilmeisje staat een ieder nog helder voor de geest. Ook nieuw is de strip *40-Hours* van Dick Heins en Eric Hercules. Verder zijn er nog wat nieuwe strips gestart of in de maak. Patrick van Oppen en Sytse Algera maken een spannende misdaadstrip, en Henk Kuijpers schrijft het scenario van de strip *De koffers van Rasfadraz*, getekend door Danker Jan

Oreet. Verder natuurlijk nieuwe afleveringen van *Ronson Inc.* (Minck Oosterveer en Willem Ritstier) en *De Partners* (Dick 'Matena' Richards en Carry Brugman). We hebben ook goede reacties ontvangen op *Max Miller*, de strip van IJsbrand Oost. Naar verwachting kunnen we ergens tussen nummer 15 en 20 een nieuw verhaal brengen. Zelf blijf ik schrijven aan *Haas*, getekend door Fred de Heij.

Op *Haas* krijg je reacties, begrijp ik?
Dat klopt. Met die strip probeer ik ook bewust de mensen op het verkeerde been te zetten. De aflevering waarin een Duitser door het verzet wordt geexecuteerd omdat hij mogelijk informatie heeft opgevangen, heeft veel reacties opgeleverd die qua inhoud behoorlijk verschilden. Sommige lezers voelden zich geschoffeerd en vonden het niet kunnen, anderen herkenden de meedogenloosheid van die oorlogsperiode. Het eerste album is vorige maand gepresenteerd in het Verzetsmuseum van Amsterdam.

Hoe kijk je over het geheel genomen terug op de afgelopen periode?
Het was af en toe zwaar, maar het is alle inspanningen meer dan waard geweest. Ik ben trots op het resultaat en positief gestemd over de toekomst.

teus.de.kruijf@stripschrift.nl

Meer info: *www.eppostripblad.nl*

[BITS & PIECES → BARCA]

Het best bewaarde geheim van 2010 vond plaats begin mei. Zonder vooraf ook maar een woord los te laten naar de Nederlandse pers, vertrokken ruim veertig vaderlandse stripmakers stilletjes naar Barcelona. Als je ergens anders aan de weg gaat timmeren moet je het hier vooral stil houden. Maar *NRC Handelsblad* mocht kennelijk exclusief mee in de kofferbak. Om blogjes en artikeltjes te maken. Het tripje naar de Ficomic, de stripdagen van Catalonië, was georganiseerd door de stripintendant van het fonds BKVB, fonds voor Beeldende Kunsten, Vormgeving en Bouwkunst. Iedereen werd in een bus geladen en hobbelde 22 uur lang als een legbatterij varkens naar Barcelona. Sinds de penningmeester van het fonds er vorig jaar met ruim 15 miljoen euro vandoor ging, kon er kennelijk zelfs geen vliegticket met Ryanair vanaf.
Dus Holland kwam als eregast weer eens op zijn smalst aankakken. Je bent groots uitgenodigd op een stripbeurs. En om er naar toe te gaan geef je iedere stripvedette een OV-chipkaart voor de reis. Net als in de jaren 1980 toen dit soort reisjes ook bestond. Alleen ging de reis destijds naar Angoulême. De jonkies die toen achterin de bus zaten mochten nu als arrivés voorin zitten. Achterin zat de nieuwe lading jonkies die al ver voor ze Barcelona bereikten wisten te melden dat ze vooral [illegible] gingen trappen. Feest der herkenning.
Het is goed voor het zelfvertrouwen van de Nederlandse striptekenaars, aldus de intendant, aldus *NRC* op 8 mei. Dan kunnen ze zien dat ze goed mee kunnen met de buitenlandse collega's. Om er tijdens de officiële opening aan toe te voegen dat Nederland een stripland in ontwikkeling is.
Mijn bek valt open van verbazing. Een stripland in ontwikkeling? Uit welk ei is deze man gekropen? We staan na al een halve eeuw fantastische stripmakers te hebben gehad aan de rand van de publicatieafgrond. Alles wat er was is afgebroken. Stripmakers hebben nauwelijks een bestaansgrond meer onder de voeten. In ontwikkeling? Ontwikkelingsland zat hij bedoelen! Subsidies en BKVB-achtigen moeten het even van de negende kunst een beetje redden of rekken. He, maar hoe je er tegenaan kijkt. Aan welke vooravond staan we dan? Wat staat er te gebeuren? Drie Spaanse uitgeverijen, allen Dick Matena wel uitgeven, nibelt Pos. Net als Pontdax. Mijn hemel! Dit zijn grootheden die nu al dertig jaar voor de kust zitten als Europese reisgids. Representanten van de zonden Strip Eeuw. Van 1945 tot 1990. Daarna is iedere uitgever weggehold van de strips. Moeten deze grootheden zich nu weer gaan bewijzen naar aan een Spanje. Alsof we gaan vertellen dat meneer Rembrandt langskomt en dat hij zo aardig uit de voeten kan met een verfkwast. Er mag verdomme wel een beetje meer overtuiging uitstralen over wat de Nederlandse stripmakers al gepresteerd hebben. En wat de nieuwe lichting daar al voor moois aan heeft toegevoegd. In plaats van geld te stoppen in suffe busreizen naar humorloze landen, zou de intendant er goed aan doen eerst eens in Nederland de publicatiedriften bij uitgevers en redacties hernieuwd aan te sporen. En als die nu gewoon hun best weer eens gaan doen met publiceren dan worden onze stripmakers vanzelf weer op veel Europese festivals als helden binnengehaald. Bovendien wordt je dan gratis vol getankt. Voor menig stripmaker een ultieme bijkomstigheid.

ben.bits@stripschrift.nl

Tsjechië en strips
Van Golem tot Kafka

WILLARD MANS

Voor mij ligt een nieuwe stripbewerking van Franz Kafka's klassieker *Het proces*. Wéér een. Niet dat het er mij teveel zijn. Kafka.. Praag... Tsjechië... ik krijg er geen genoeg van... 't Is tijd om uit de kast te komen: ik heb Tsjechofilie. Ja, ik ben Tsjechofiel!

RECHTSBOVEN - *Het proces* van Kafka is opnieuw verstript.

Het proces

Montellier & Mairowitz
Atlas 2010
ISBN 978-90-450-1588-0
Prijs € 19,95
128 pagina's
zwart/wit (sk)

Nu al zo'n twintig jaar reis ik, om een voorbeeld te noemen, met een bus vol leerlingen naar Praag. Natuurlijk, zegt de cultuursomberaar, is Praag verworden van een rommelige, naar bruinkool meurende maar authentieke Oostblokstad in een gelikte toeristenfuik. En de realiteit overtreft het toekomstschrikbeeld dat David Zane Mairowitz en Robert Crumb in *Kafka for beginners* (1993) schetsten, met bermtoeristen in een Golem-T-shirt op een McKafka-terras. Maar de fantasie prikkelt de stad als geen ander... en liefde zit tussen de oren.
En in de bus begint de voorpret, want dan moet er wat te lezen zijn, en tegelijkertijd liefst ook wat te kijken, en zo zoek ik ieder jaar naar nieuwe strips. Strips over Tsjechië, Tsjechische strips, als het de verbeelding en de voorpret maar prikkelt. Zo voedt de strip de liefde voor Praag, en houdt de reis de vraag naar nieuwe lectuur brandend...

Nieuwe verstripping Kafka blijft goed overeind

Atlas geeft kort na *De meester en Margarita* opnieuw een striproman uit van de fijne Britse comicuitgeverij SelfMadeHero, *Het proces* naar de roman van Franz Kafka. Het verhaal is bekend: Josef K. wordt op een ochtend gearresteerd. Onduidelijk is door wie en voor wat, maar Josef neemt zijn verdediging aanvankelijk serieus ter hand. Maar hij raakt steeds meer vervreemd: niemand is wie hij was. Josef raakt gedesoriënteerd en loopt uiteindelijk de dood tegemoet, maar verzucht toch: 'eerst wilde ik dat het proces voorbij was en nu het voorbij is, wil ik dat het opnieuw begint?' Een levensdrift die veel Kafka-aanhangers vergeten te benadrukken.
Chantal Montellier tekent een rijk album, dat het karakter heeft van de *XXX for beginners*-albums waar scenarist David Zane Mairowitz aan meewerkte. Naast en door het zwart/wit-verhaal zien we dus allerlei grafische grappen, zoals een geraamtetje dat als een duivels Lampje commentaar levert, een symbolische wijzerplaat en verwerkte foto's. Ook verbrokkelen de stripkaders, wat goed toont dat Josef langzaam paranoïde wordt. Het beroemde korte verhaal *De gedaanteverwisseling* komt langs, net als Kafka's getroebleerde seksualiteit. Robert Crumb en Jacques Tardi worden bedankt voor hun inspiratie. Gelukkig ontbreekt basisinformatie over Kafka niet. Géén kritiek? Ja, toch: geestverwant Orwells boek heet gewoon *1984*, in plaats van *Negentienvierentachtig*.

Bohemen

Is er een toepasselijker startpunt voor onze stripreis door Tsjechië dan het album *De reis naar Bohemen* (1992) uit de reeks *De zoon van de arend* van de Franse tekenaar Michel Faure? 'Bohemen' is de historische naam voor het westelijk deel van het land, en de adellijke Franse wees Morvan d'Andigny en zijn kleurrijke rechterhand Nicolas zijn er voor een geheime missie in opdracht van keizer Napoleon Bonaparte. Wanneer Morvan gevangen genomen wordt, moet Nicolas hem bevrijden uit kasteel Karlsteijn, even onder Praag. Net als Nicolas kan de bezoeker de beklimming naar het slot wagen, waarbij souvenirkraampjes de plaats van struiken innemen om ongezien te blijven. Maar het uitzicht na de laatste schuilplaats is even indrukwekkend. Nicolas, die de lachers op zijn hand heeft – wanneer hij op naaktzwemmen betrapt wordt door een officier, identificeert hij zich Reviaans als 'brigadier patroontasje van het eerste huzaren' – laat zich helpen door rondreizende artiesten, die dan ook Bohemers heten, en waar ons 'Bohemien' van afgeleid is. Eén van hen is de mimespeler Deburau, die later nog onsterfelijk wordt in de Franse cultfilm *Les enfant du paradis* (1945). En om het verhaal nog mooier te maken: Deburau speelt ook een bijrol in de recente Tsjechische strip *Tyl's watch* (2009) van de jonge tekenares Lucie Lomova, over de grondlegger van het Tsjechische toneel, Josef Katejan Tyl. Terug naar Morvan en Nicolas: hun avontuur wordt bloedig beslecht in het Tyltheater (nu staatstheater, genoemd naar... u raadt het al!) in Praag, waar Mozarts opera *Don Giovanni* in première is gegaan. Tot op de dag van vandaag kan de bezoeker deze opera in Praag bijwonen, in één van de vele marionettentheatertjes.

Geursensatie

Er bestaat een beklagenswaardig beeld van mannelijke stripliefhebbers, die op stripbeurzen vooral boven muffe bananendozen hangen. Zo'n doos ouwe strips is mooi wèl de aanleiding geweest voor één van de mooiste romans over strips die ik ken: Michael Chabons *De wonderlijke avonturen van Kavalier en Clay* (VS, 2000). Lang na een verhuizing pakte Chabon een vergeten doos comics uit, en hij besloot na deze geursensatie (!) een verhaal te schrijven over twee fictieve

peetvaders van de Amerikaanse stripcultuur. In '*Kavalier en Clay*' kunnen we bij voorbeeld moeiteloos de *Superman*-makers Jerry Siegel en Joe Shuster herkennen. Maar in de roman komt Joe Kavalier uit Praag, gevlucht voor de nazi's, terwijl Siegel en Shuster Amerikaan en Canadees zijn. Maar ze hebben wel Oost-Europese *roots* en zijn allen Joods! En dáár wil Chabon naar toe! Want hoe moet de arme, argeloze Joe, dan nog Josef, uit Praag zien te komen, waar iedereen aan de dreiging van het fascisme probeert te verdienen? Josef, fan van Houdini en in zijn vrije tijd (dus full-time) ontsnappingskunstenaar, ontkomt in een lijkkist, waarin de Joods-Praagse gemeenschap de legendarische Golem de stad uitsmokkelt.

Golem

De Golem is belangrijk genoeg om bij stil te staan. Al eeuwenlang bestaan er Joodse legendes over geleerden, kabbalisten, die een reus van klei kneden en deze met een spreuk tot leven wekken. Uiteraard een riskante klus, want de reus kan zich tegen de meester keren. De bekendste versie speelt in het zestiende-eeuwse Praag, waar de rabbi Jeduhah ben Loew de kleimens inzet als hulpje voor de onderdrukte gettobewoners. De roman *Der Golem* (1915) van Gustav Meyrink droeg flink bij aan deze populariteit, net als de diverse verfilmingen.
Chabon wil duidelijk maken hoeveel invloed de Golem-verhalen hebben op de Amerikaanse superhelden en hun industrie, een idee dat ook door onderzoekers geopperd is (zie bij voorbeeld de tentoonstelling *Superhelden en schlemielen* in het Amsterdamse Joods Historisch Museum (2008) en het recente *From Krakow to Krypton – Jews and comic books* van Arie Kaplan, VS 2008). De superheld die de gevluchte Kavalier en de met polio en zijn homoseksualiteit kampende Clay bedenken heet The Escapist.

Chabons roman is zó populair, dat de tot 2000 niet bestaande superheld alsnog, met terugwerkende kracht, zijn oeuvre kreeg in de door Chabon en anderen volgeschreven en getekende spin-off-reeks *The Amazing Adventures of The Escapist*.
De Golem was dus een superheld 'avant la *comic*' en soms is een superheld zelfs letterlijk geboetseerd naar de Golem, leerde de zojuist genoemde tentoonstelling ons. 'The Thing', lid van de 'Fantastic Four', is zo'n kleiman met Golem-trekken.

Golem verbeeld

Maar stripmakers vinden de Golem zelf ook aantrekkelijk. Karel Biddeloo laat zijn in de tijd dolende Rode Ridder belanden in het Praag van rabbi Loew, met wie we al kennismaakten. Biddeloo heeft het foutief over de 'vroege middeleeuwen' en zit er daarmee minstens vijfhonderd jaar naast, maar daar zit onze held Johan niet mee, de rabbi heeft een mooie, diepgedecolleteerde dochter en de Joodse Pragers zitten in nood, dus aan de slag! Dat levert mooie scènes op de Joodse begraafplaats op, die samen met de Karelsbrug en het hooggelegen Praagse slot, de Hradschin, de top drie van de Praagse *places to be* vormt. Biddeloo volgt de legende trouw, behalve het slot: oorspronkelijk wordt de (tijdelijk?) dode Golem op de zolder van de beroemde OudNieuwsynagoge neergelegd en de trap afgebroken (Kavalier en zijn helpers moeten hem daar weer weghalen).
Gelukkig heeft ook Noord-Nederland zijn Golem: Agent 327 treedt aan in *De golem van Antwerpen* (2002). De Golem is hier niet meer dan de naam die de Joodse (!) diamanthandelaren geven aan de geheimzinnige diamantboef, die een gorilla blijkt te zijn. Maar er is wel een mooie knipoog naar de legende: Hendrik IJzerbroot wordt door een zwerm bijen gestoken en lijkt dan verdacht veel op onze inmiddels bekende Golem. Martin Lodewijk geeft zichzelf een leuke *cameo*, hij zit in een

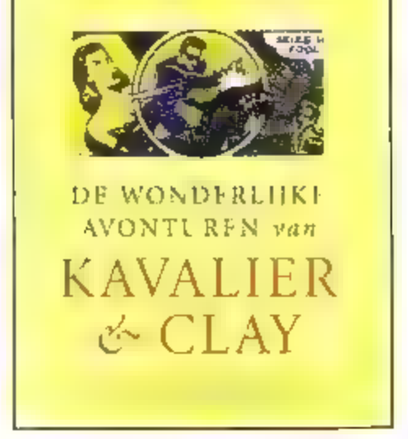

BOVEN - 'Onmogelijke oplossingen voor onoplosbare problemen', zegt Will Eisner in het motto bij Chabons *De wonderlijke avonturen van Kavalier en Clay*.
LINKS - Kasteel Karlsteijn als tussenstop in *De reis naar Bohemen*.

BOVEN - Toneelmaker Tyl herrijst in *Tyl's watch* van Lucie Lomova.

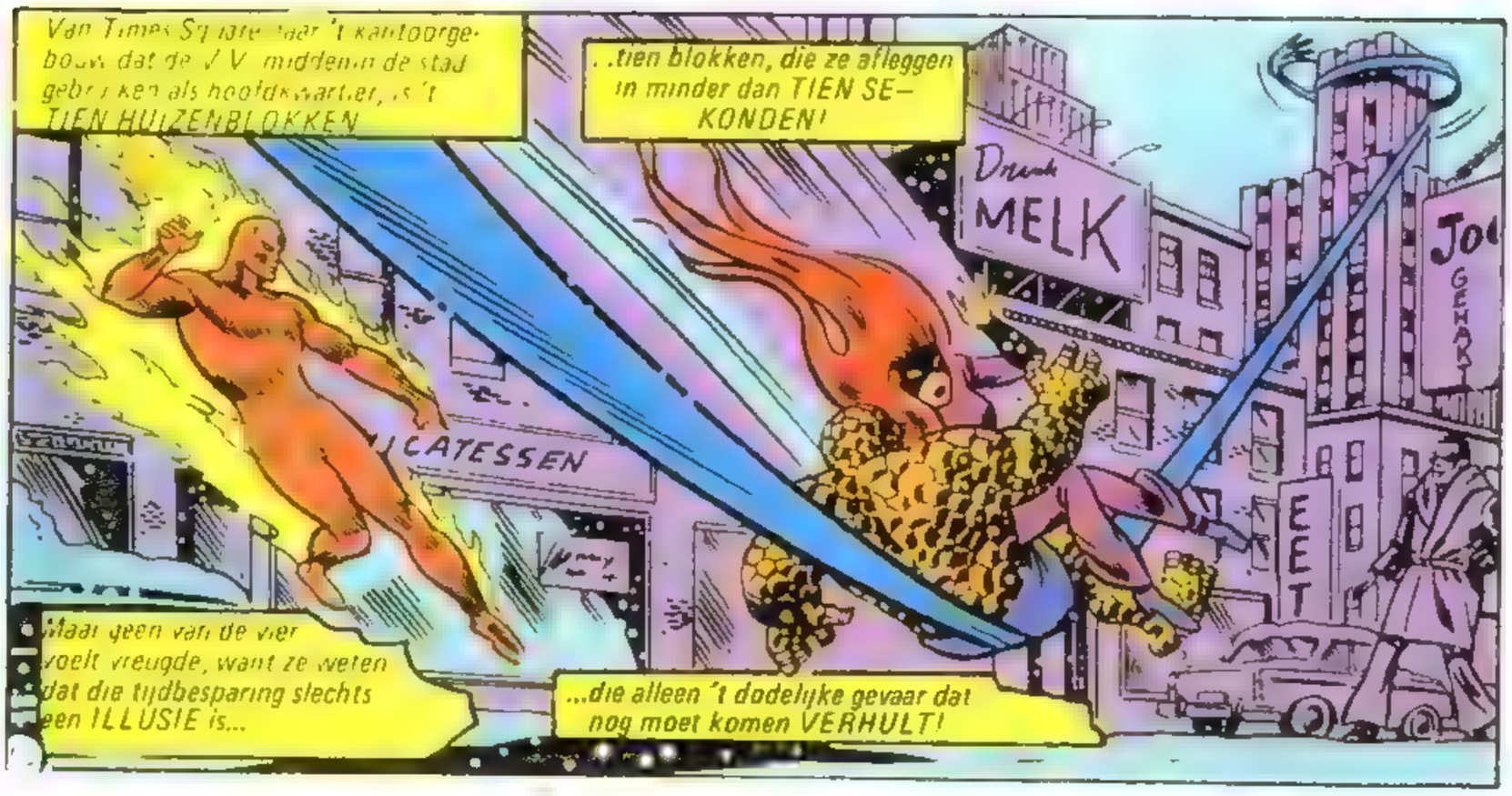
Van Times Square naar 't kantoorgebouw dat de V.V. midden in de stad gebruiken als hoofdkwartier, is 't TIEN HUIZENBLOKKEN
..tien blokken, die ze afleggen in minder dan TIEN SECONDEN!
Drink MELK
CATESSEN
EET
Maar geen van de vier voelt vreugde, want ze weten dat die tijdbesparing slechts een ILLUSIE is...
...die alleen 't dodelijke gevaar dat nog moet komen VERHULT!

BOVEN – The Escapist in het na-oorlogse verzet, in *Michael Chabon presents The Amazing Adventures of the Escapist.*

RECHTSBOVEN – The Thing is een Golem, hier in actie in New York, met door de vertaler aangepast reclame: Drink melk! (*Vier Verdedigers Classics* 80).

RECHTS – De rode ridder: De Golem, Johan en Rebecca op de oude Joodse begraafplaats.

ONDER – Hendrik IJzerbroot in de metamorfose: Golemtrekken.

RECHTSONDER – Helemaal links zit Martin Lodewijk, links aan tafel zit Rudy Kousbroek (auteur en varkenvriend: In Memoriam). Daarnaast Adriaan van Dis, Nelleke Noordervliet en Marcel Möring. Onder de tafel zit Herman Koch.

café te sippen omdat er gedoe is met zijn uitgeverij, op de achtergrond feesten de successchrijvers die de uitgeverij verlaten hebben; onder hen de op 4 april jongstleden overleden Rudy Kousbroek, schrijver van de tekststrip *Vincent en het geheim van zijn vaders lichaam* (1981).

De Karelsbrug met de markante brugtoren is ook voor Pierre Makyo en Christian Rossi de favoriete omslagtekening van

hun Jordan-avontuur *De cyclus van de twee horizonten 1* (1991). Lezers, die wel door zinnen als 'het onderzoek naar een soort hiernamaals buiten de limieten van het denkbare' heen moeten ploegen, komen een vreemde geboortevrucht tegen, in wie wij de Golem herkennen, hoewel die naam niet valt. Op de plek waar in de legende het magische zegel in 's Golems voorhoofd gegrift is, bevindt zich hier een bloot vrouwspersoontje als teken van levenskracht.

De mooiste Golem is van de Amerikaan James Sturm, die met *America, God, Gold and Golems* (2007) een volwassen grafische roman maakte. Een rondreizend Joods baseballteam, de 'Stars of David', knoopt de eindjes aan elkaar in de Amerikaanse crisisjaren 1930. De manager heeft iets nieuws bedacht, nadat hij de stomme speelfilm over de Golem zag: een geheime slagman, verkleed als de Golem! Spectaculair, want de lezer weet dat daarachter een zwarte baseballspeler schuil gaat, een lid van een andere, maar net zo gediscrimineerde minderheidsgroep. In de laatste wedstrijd keert het publiek zich massaal tegen de 'stars', zal de Golem de Joodse spelers (weer) kunnen redden? *'It is no surprise that things got out of hand. That is the nature of a Golem'*.

Kafka

De Karelsbrug is dus favoriet bij striptekenaars, maar is er nu ook een mooi 'bruggetje' te maken naar het tweede onderwerp van deze stripreis, Frans Kafka (1883-1924), algemeen erkend als één van de belangrijkste Europese schrijvers van de 20e eeuw?

Misschien dat het album *Rood gedicht* van het Franse duo Savey en Wachs bruikbaar is. Ook hier zijn we weer in Praag, rabbijn Loew is er, de Golem, en er is een verliefd stel, zij is Elina (en in het verhaal in onze tijd gereïncarneerd als de dichteres Eliska) en hij is Hans. Zij zijn alchemisten en wonen dan ook in het beroemde, echt bestaande, alchemistenstraatje, de Gouden Steeg. Hun huis is klein en blauw, precies dàt woninkje, waar driehonderd jaar later Frans Kafka een kamer heeft, om er rustig te kunnen schrijven (standaardgrap van gidsen: 'let op de lage deur en u weet waarom Kafka altijd hoofdpijn had').

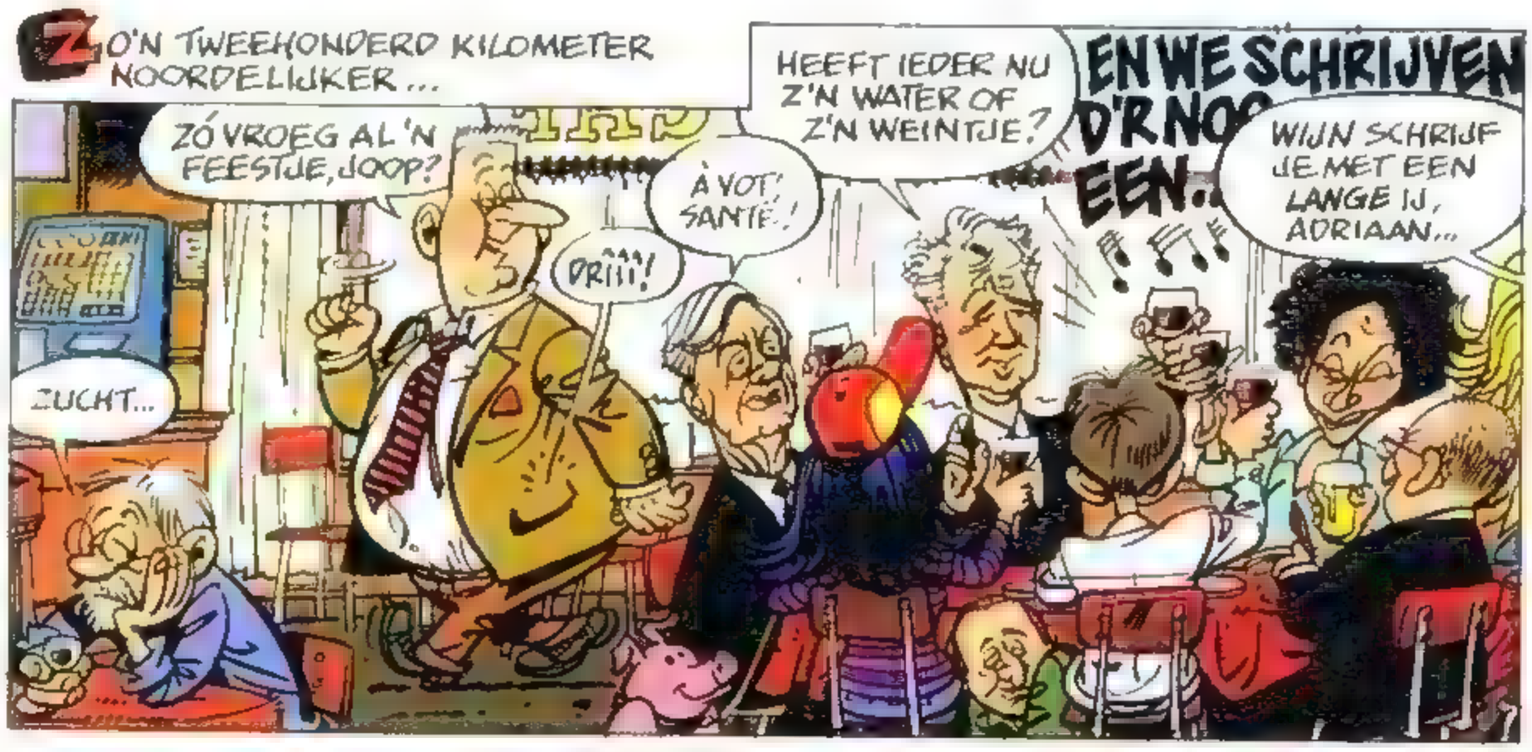
ZO'N TWEEHONDERD KILOMETER NOORDELIJKER...
ZÓ VROEG AL 'N FEESTJE, JOOP?
ZUCHT...
DRIII!
À VOT' SANTÉ!
HEEFT IEDER NU Z'N WATER OF Z'N WEINTJE?
EN WE SCHRIJVEN D'R NO EEN..
WIJN SCHRIJF JE MET EEN LANGE IJ, ADRIAAN...

En anders brengt *De Praagse nacht* van Carin, Rivière en Borile Kafka wel voor ons op het toneel, waarin Victor Sackville, Britse spion van George V, in Praag de Duitse spionnen te slim af is. Hij legt contact met een Tsjechische verzetsgroep het is wereldoorlog nummer één – waarin Kafka een rol speelt.

David Zane Mairowitz, zijn naam viel al aan het begin van deze beschouwing, als scenarist voor Robert Crumbs *Kafka for beginners*. Nu heb ik zijn door Chantal Montellier getekende bewerking van *Het proces* (2010) in handen (zie kader op pagina 28).

Aan *Het proces* heeft Kafka zijn faam te danken als 'schilder' van de nietige mens die vermalen wordt door grote, anonieme machten. Mairowitz kiest voor de één-op-één benadering: Kafka IS Josef K., de tragische anti-held die zich uiteindelijk neerlegt bij zijn onafwendbaar lot. In *Het proces* herken je de bekende foto's van Kafka, en voor de tekeningen van buiten- en binnenkant van het absurde kantoor van Josef K. stonden duidelijk foto's uit *Kafka's Praag* (2000) van Klaus Wagenbach model. Goed gedocumenteerd, dus, en overtuigender dan de vorig jaar verschenen bewerking van Clod en Céka.

Behalve in de al genoemde strips komt Kafka ook zijdelings voor in wat ik de mooiste striproman over Tsjechië vindt, de twee delen *Jonas Fink* (*De jeugdjaren* en *De leerjaren*, 1994/1997) van de Italiaanse stripauteur Vittorio Giardino (met familie in Tsjechië). We schrijven de jaren 1960. Er is een scène, waarin de jongen Fink, afkomstig uit een bourgeois gezin dat dus door de communisten dwars gezeten wordt, werkt in een boekhandel. Samen met een klant haalt boekhandelaar Pinkel herinneringen op aan de dan inmiddels verboden Kafka. Jonas zoekt in de boeken van zijn vader, vindt een deeltje Kafka en leest dat later voor aan zijn Russische geliefde. 't Is één van de weinige gelukzalige momenten voor hen, want deel twee eindigt in mineur: Jonas' liefje is door haar ouders naar Rusland teruggestuurd en zijn vader heeft tien jaar extra dwangarbeid gekregen. Zelden heb ik het staken van een stripreeks méér betreurd, want het aangekondigde deel drie is nooit verschenen.

Hrabal

De klant van Pinkel lijkt overigens enorm veel op de Tsjechische schrijver Bohumil Hrabal, die net als de klant gestudeerd heeft, maar toch treinrails moet schoonmaken. In één van zijn romans, het kostelijke *Ik heb de koning van Engeland bediend* (vertaald in1990) doen Boliviaanse boeven een poging om het 'Praagse Jezuskind', een kostbaar katholiek bedevaartsobject, te stelen. De ik-figuur, een op Hrabal zelf geïnspireerde slungel, moet een namaakbeeld maken, waarna een staaltje *slapstick* volgt, compleet met verwisselingen en besnorde, met pisto-

LINKSBOVEN - Jordan in kikkerperspectief over de fameuze Karelsbrug met brugtoren.

MIDDENBOVEN - Golem-verwijzing groeit snel uit de couveuse in *De cyclus van twee horizonten*.

BOVEN - Het geheime wapen van het Joodse baseballteam de 'Stars of David'.

LINKS - De Golem draagt Elina/Eliska in *Rood gedicht*. Op de achtergrond de Karelsbrug en de Hradschin.

LINKSONDER - Victor Sackville op de bromfiets over de Karelsbrug, in *De Praagse nacht*.

MIDDENONDER - In *Rood gedicht* verzet Hans zich tegen de Golem voor het blauwe huisje waar later Kafka gaat schrijven.

ONDER - Jonas Fink op de... Karelsbrug, verboden boek in het pakket onder zijn arm?

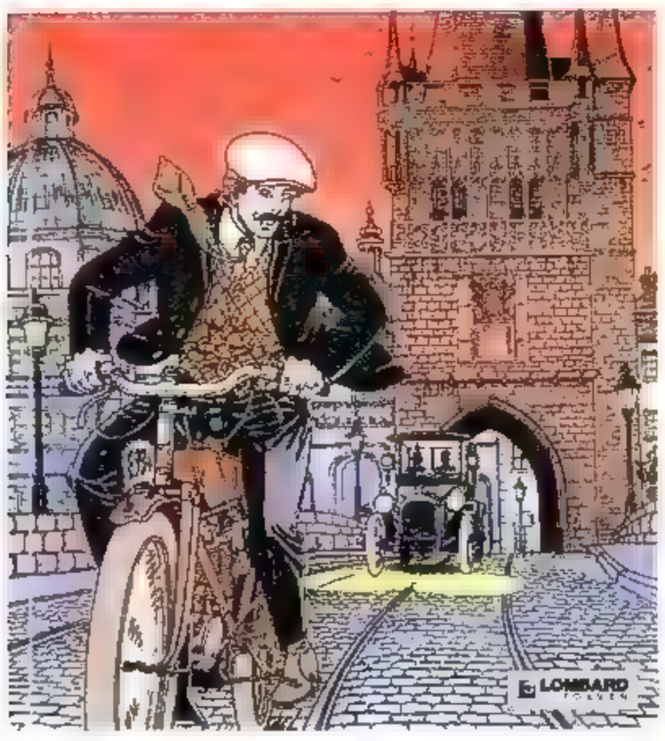

BOVEN - *Praagse nacht*, Tsjechische verzetsman, duidelijk gemodelleerd naar Franz Kafka, op de Joodse begraafplaats.

RECHTSBOVEN - Het kantoor van Josef K., links, en foto van Kafka's kantoor als documentatie.

len zwaaiende Bolivianen. Maar daar gaat het hier niet om, ook dat Praagse beeldje heeft een eigen strip gekregen. Het komt uit Rome, dus verwacht een echt heiligenleven en lees Hrabal als je wat aards tegengif wil!

In een cafeetje bij het oude stadsplein, *In de gouden tijger*, troffen we Hrabal eens aan een partijtje schaak. We mochten de grote schrijver de hand schudden. In 1997 viel hij uit het raam van een ziekenhuis en overleed (omkomen bij een val uit het raam is ook een typisch Praags gebruik, maar dat is voor een ander verhaal).

Tsjechische stripmakers

Tot zover de Tsjechische thema's Kafka en Golem. Wat heeft Tsjechië zelf aan stripauteurs in huis? Zoals veel Oostbloklanden, was er na de val van de muur een Disneygolf, niet goed voor een eigen striptraditie. En dat voor een land met een zo rijke animatiecultuur! Buurman en Buurman zouden zeggen: 'a je to, buur'.

Grondlegger van de Tsjechische strip is Josef Lada. Hij verstripte al in 1924 de roman *De avonturen van de brave soldaat Schwejk* (1911) van Jaroslav Hasek, die hij kende omdat hij redacteur was bij het satirische blad *Karikatury*. Hij deed dat feitelijk tweemaal: in 1924 maakte hij 540 zwart/ wit-tekeningen, in 1953 deed hij er nog 212 kleuren–illustraties bij.

Voor liefhebbers van houtsnede-romans in de stijl van Frans Masereel heeft Bohemen een verrassing: Helena Bochorakova-Dittriochova was in 1931 de eerste vrouw in dat genre. Haar beeldroman *Childhood* grijpt aan, omdat je aan de platen ziet dat haar ogen ernstig achteruit gingen. In de gemiddelde winkels is het dus flink zoeken naar oorspronkelijk werk, maar het is er wel. *Posledni Cech* (2009) bij voorbeeld, wat zoveel betekent als 'echte, waarachtige Tsjech', een melancholieke strip die teruggrijpt op de gebeurtenissen in 1968, met de zelfverbranding van Jan Palach.

In het (Sloveense!) blad *Stripburger* kan ook de Nederlandse lezer zich een beeld vormen van de nieuwste lichting stripmakers, want nummer 52 (2009) bevat een Tsjechië-special. Lucie Lomova is al genoemd, Voyager moet dat ook. Hij tekende *Once upon a time in Paris*, over een kunstbeunhaas die bij beroemde impressionisten als Van Gogh goedkoop probeert te scoren. Voyager laat de schrijver Zola commentaar leveren met scheten. Milde satire, dat past de Tsjechische tekenaars sinds Lada goed.

In *Stripburger* staan ook mooie pastiches van beroemde strips, die naar de Tsjechische situatie zijn bewerkt door Karel Jerie en Tomas Prokupek, van bij voorbeeld *Max en Moritz* en *Little Nemo in Slumberland*.

AND AGAIN, ZOLA EXPRESSED HIMSELF AS A WELL KNOWN SUPPORTER OF THE ART STS
OK, I GIVE UP! I REALLY CANNOT STAND THIS ANYMORE!
PLUUUUH

Eindpunt

Kafka, de Golem, Tsjechische strips, onze reis zit er op. Kafka zelf moest van Golemverhalen weinig hebben. Hij vond ze saai, te gekunsteld. Maar hij moet geweten hebben dat er overeenkomsten zijn tussen zijn werk en de Golemlegende. De Golem leert wat er gebeurt als mensen naar het hoogste grijpen, zelf de absolute macht willen, Kafka laat zien wat de gevolgen zijn als wij die macht in handen geven van anonieme instanties. Het zijn Tsjechen die het ons vertellen, het zijn Tsjechen die het ervaren hebben.

willard.mans@stripschrift.nl

BOVEN - Het beeld van het Praagse Jezuskind is voorwerp van schermutselingen in Hrabals roman, bovenaan de Karelsbrug en de Hradschin.

MIDDEN - De brave soldaat Schwejk paft er op los en neemt het leger niet zo serieus. Tekeningen van Josef Lada.

GEKEEL LINKS - Een originele signeersessie in *Little Vena in Slumberland*; striphelden willen een handtekening van hun favoriete lezer!

LINKSMIDDEN - Luid protest in *Posledni Cech*, in de kleuren van de Tsjechische vlag.

LINKS - Tsjechische onomatopee: de scheet van Emile Zola als kunstcommentaar in Voyagers *Once upon a time in Paris*.

ADVERTENTIE

Duga
Stripschat van Bulgarije

RIK SANDERS

De Bulgaarse stripwereld kende in de jaren 1980 een bloeitijd. Boegbeeld was het striptijdschrift *Duga*. Het blad verscheen in de hoogtijdagen in een oplage van 150.000 exemplaren en stond vol bijdragen van Bulgaarse makelij. Voor veel Bulgaren heeft *Duga* eenzelfde magische bijklank als *Pep* of *Eppo* onder Nederlanders.

RECHTSBOVEN - Het omslag is een voorproefje van een varieteit aan strips binnenin. Linksonder rent de wolf uit *Nu, pogodi!* weg met een *Duga* in zijn hand.

In de jaren 1980 kende Bulgarije twee succesvolle striptijdschriften: *Chuden Sviat* (Wonderland) en *Duga* (Regenboog). De wortels van het eerste krantentijdschrift lagen al in 1940; het bevatte toen Disney-bijdragen en stripverhalen op scenario van veelal Bulgaarse schrijvers van jeugdliteratuur. De latere versie kende, naast Bulgaarse folklore, ook verstrippingen van klassieke romans, zoals Jonathan Swifts *Gullivers reizen* door Anton Antonov. Tot de andere belangrijke tekenaars behoren Aleksandar Denkov (avonturenstrips/ animaties) en Liuben Zidarov (western). Sommige stripmakers leverden tevens bijdragen aan *Duga*.

RECHTS - Todor Dinov geldt als peetvader van de Bulgaarse animatie. Hij maakte voor *Duga* woordloze strips.

Duga was een nieuw stripblad, waarvan het eerste nummer in 1979 uitkwam en het laatste in 1992 (nummer 42). Het blad verscheen onregelmatig, variërend van één tot vijf keer per jaar. Uitgever was Septemvri (September). Vele inrichtingen in Bulgarije droegen de naam Septemvri omdat deze maand symbool stond voor communistische, respectievelijk links georiënteerde opstanden: in 1923 de Boerenopstand van de Bulgaarse communistische partij en in 1944 de invasie van het Rode leger in Bulgarije, vergezeld door een linksgeoriënteerde putsch. De symboliek van de naam zegt het al, vertelt Sonni Pantschevski, Bulgarije-kenner en *Duga*-lezer van het eerste uur. 'De redactie had geen of nauwelijks ruimte om van de door de staat voorgeschreven maatschappelijke lijn af te wijken.'

'Natuurlijk was er sprake van zelfcensuur onder het communistisch bewind van Todor Zjivkov,' aldus Pantschevski, 'maar er viel nog genoeg te lachen met *Duga* en lezers konden wegdromen bij de talloze avonturenverhalen. Zolang het leiderschapskarakter van de regering niet in twijfel werd getrokken, ontstonden er geen problemen. De onderwerpen in het blad waren ook niet per se procommunistisch. Er stonden ook sciencefiction- of westernverhalen in.' Hij wijst er op dat in Bulgarije het werk van westerse auteurs van sciencefiction-auteurs ook niet verboden was, zolang er maar geen impliciete politieke boodschappen werden verkondigd.

Educatief

Duga publiceerde verder diverse strips die zich in de Bulgaarse geschiedenis afspeelden, met name de tijd van het eerste en tweede Bulgaarse rijk in de middeleeuwen. In die verhalen konden auteurs zich ook uitleven in de weergave van oosterse vechtsporten of het verplaatsen van avonturen naar verre, exotische landen. Daarnaast behandelde elk nummer tot circa 1983 een thema, zoals goochelen, dinosaurussen, cactussen, apen, duiven en locomotieven. 'Heel leerzaam', herinnert Pantschevski zich nog. 'Mijn eerste orchidee zag ik bij voorbeeld pas ergens begin jaren 1990. Maar ik wist

RECHTS - Scène uit *Dobromir* met tekenwerk van Evgeni Yordanov.

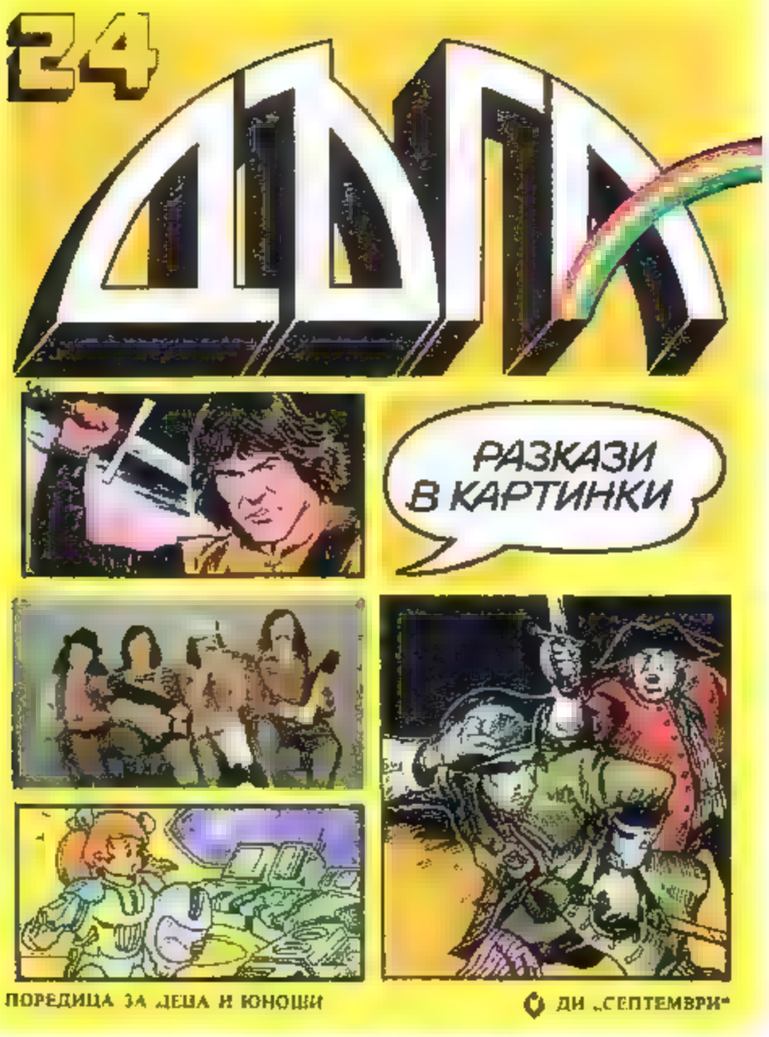

al een hoop van deze bloem, omdat het één van de onderwerpen was die *Duga* had behandeld.'

Rumen Petkov geldt als de meest vooraanstaande stripmaker van *Duga*. Hij behaalde succes met zijn avonturen van de ooievaar Tsjokko en de kikker Bokko, en maakte furore als eerste maker van de eerste Bulgaarse animatiespeelfilm *The Treasure Planet*. In een later stadium werkte hij zelfs voor Cartoon Network, waar hij meehielp aan tekenfilms als *Dexter's Laboratory* en *Johnny Bravo*. Een eveneens bekende tekenaar is Evgeni Yordanov van de serie *Dobromir*, een episch verhaal van een Bulgaar uit de vroege middeleeuwen, en *Tomek* (een verstripping van een roman van de Pool Henrik Senkiewicz). Daarnaast waren er nog tal van andere tekenaars betrokken, waaronder Venelin Varbanov (humor/ educatief), Boris Dimovski (folklore), Hristo Jablianov (ontwierp ook omslagen), Todor Dinov (humor), Dimitar Stoianov (sciencefiction) en Donio Donev (humor), èn art director Georgi Gadelev.

Vermeldenswaard is nog de stripversie van de beroemde Russische tekenfilmserie *Nu, pogodi!* (Nou, wacht maar!) over een wolf en een haas. De animaties werden tussen 1969 en 1986 geproduceerd in de Soyuzmultfilm-studio in Moskou, met Vyacheslav Kotyonochkin als regisseur en Swjetosar Russakow als hoofdtekenaar.

IJzeren Gordijn

Op z'n hoogtepunt – medio jaren 1980 – kende *Duga* een oplage van zo'n 150.000 stuks, die ook nog eens grif van hand tot hand gingen. Daarna liep de populariteit langzaam terug en verdween het blad tijdens het democratische veranderingsproces dat begin jaren 1990 inzette. 'Ook veel andere Bulgaarse stripuitgaven verdwenen na het neerhalen van het IJzeren Gordijn uit de winkelschappen', zegt Vladimir Nedialkov, stripmaker en publicist over Bulgaarse strips. Daarvoor in de plaats verschenen populaire westerse uitgaven, zoals *Mickey Mouse* en *Asterix*. Pas de laatste jaren verschijnen er weer mondjesmaat Bulgaarse strips, zij het vooral als underground of in lifestylemagazines, aldus Nedialkov.

Van *Duga* verscheen in 2003 een nieuw levensteken. Een Roemeens klinkende uitgeverij, Munteanu & Munteanu, probeerde het vermaarde tijdschrift nieuw leven in te blazen, maar die poging sneefde uiteindelijk na acht nummers in 2004.

rik.sanders@stripschrift.nl

Op *www.lambiek.net* is een lemma te vinden over Bulgaarse strips ('Bulgarian comics overview').

LINKSBOVEN - Naast strips besteedde *Duga* redactionele aandacht aan uiteenlopende onderwerpen, zoals in dit nummer de populaire hardrockband Щурците.

BOVEN EN LINKS - Ook in Bulgarije ontbreekt de lollige oermens niet.

GEHEEL BOVEN - Typische historische Bulgaarse strip: van gladiator Spartacus wordt vermoed dat hij in de regio rond Petritsj is geboren (en dat is in het huidige Bulgarije).

GEHEEL LINKS - Openingsplaat van *Tsjokko & Bokko* in typerend drukke stijl van Rumen Petkov.

LINKS - In *Duga* was ook ruimte voor de avonturenstrip. Hier een kaakslag met Bulgaarse onomatopee.

Polen
Strips tegen wil en dank

RIK SANDERS

In Polen was het publiceren van strips lange tijd aan restricties gebonden. Het communistisch regime verbood uitgaven, gedoogde ze onder voorwaarden of zette ze in als propaganda-materiaal. Een bloeiende stripwereld is daardoor nooit van de grond gekomen. Tegen de verdrukking in verschenen er echter wel regelmatig interessante uitgaven. Vandaag de dag laten Poolse stripmakers steeds vaker van zich horen.

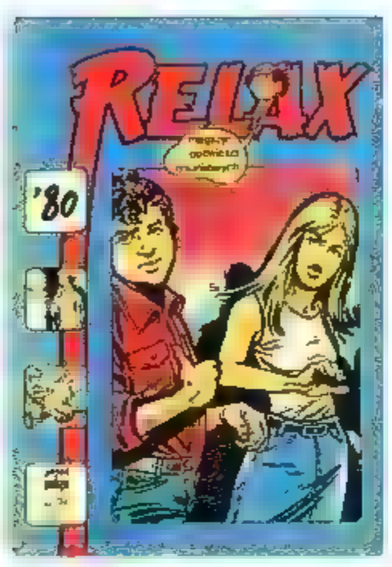

BOVEN - *Relax*, het meest beroemde stripblad van Polen.

RECHTS - Tomas Lesniak, tekenaar van de populaire strip *Jez Jerzy*, maakte deze jubileumkaart van Kajtek en Koko, alias Kajkon en Kokosz.

Radoslaw Bolalek vraagt zich in zijn artikel *The most popular Polish Comics (1957-1989)* in *International Journal of Comic Art* (2009) af hoe het kan dat er in een land van bijna veertig miljoen inwoners er geen strips zijn geproduceerd die wereldwijd tot succes hebben geleid. Want talent is er zeker.

Natuurlijk, iedereen kent het werk van Grzegorz Rosinski, maar de tekenaar van *Thorgal* vormt een uitzondering. Strips gedijen niet tijdens het naoorlogse communistische regime. Na de Eerste Wereldoorlog, nadat een nieuw groter Polen is opgericht dat zijn onafhankelijkheid tegenover de Sovjet-Unie succesvol verdedigt tijdens de Poolse-Russische Oorlog van 1919-1921, verschijnen er strips, zij het mondjesmaat. Het grote publiek neemt er amper kennis van. Na de Tweede Wereldoorlog komt het land in handen van een repressief communistisch regime. Er bestaan weinig mogelijkheden om strips te plaatsen en de Polen zijn ook traditioneel niet gewend om veel strips te lezen. Bovendien vinden de nieuwe machthebbers het medium een afkeurenswaardige westerse, creatieve uiting, en dan met name van de in hun ogen verziekte, kapitalistische Verenigde Staten.

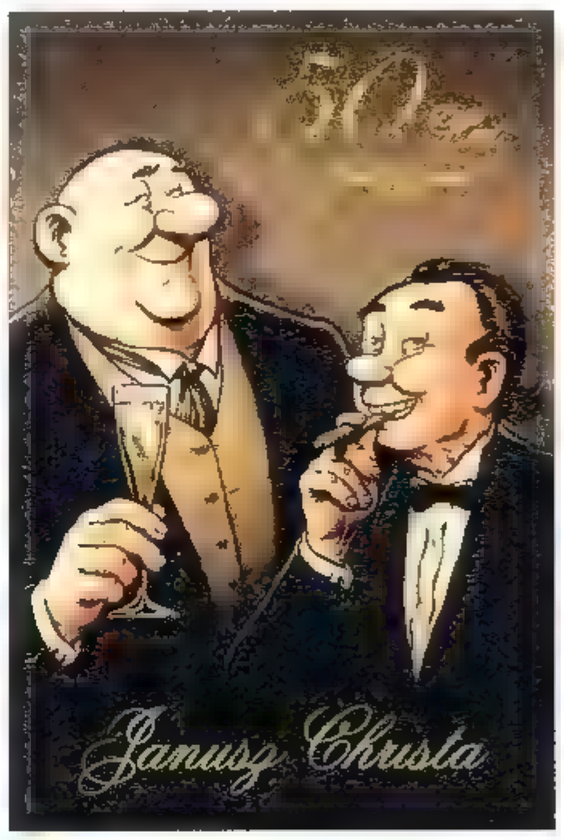

ONDER - Lesniaks gekke egel, Jez Jerzy, is een hit in Polen (zie ook *www.jezjerzy.pl*)

Geen komiks

Pas in 1957 wordt er een mijlpaal geslagen. De strip *Tytus, Romek i A'tomek* van Henryk J. Chmielewski (kortweg Papcio Chmiel) verschijnt. Het idee voor deze serie over een aap en twee padvinders ontstaat naar aanleiding van de lancering van de eerste Sputnik. Het jeugdblad *Swiat Mlodych* (Wereld van de jeugd) zoekt naar een serie om dit succes van de 'bevriende buurstaat' te benadrukken. De vormgever van het blad en Chmielewski bedenken een strip over twee jongens die per ongeluk een raket lanceren en in de ruimte terecht komen. Het enige probleem is dat het geen strip *(komiks)* mag heten. De autoriteiten nemen wel genoegen met de term beeldverhaal *(historyjki obrazkowe)* en geven goedkeuring voor publicatie.

Tytus, Romek i A'Tomek groeit uit tot één van de meest populaire en de langstlopende Poolse stripreeks (in 2009 stopt de maker ermee). Het is een humoristische, tikkeltje bizarre reeks in een levendige stijl waarin regelmatig de draak met sciencefiction wordt gestoken. Chmielewski weet een eigen draai aan de strip te geven, hoewel hij zich wel aan allerlei overheidsvoorschriften dient te houden. Scoutskleding voor de hoofdpersonen is bij voorbeeld verplicht en de strip moet ondermeer een sportieve uitstraling hebben, lezers liefde voor de natuur bijbrengen en het bijgeloof uitbannen. Vooral na de val van de Muur raakt Papcio Chmiel op dreef en maken de scoutingavonturen plaats voor verhalen met knipogen naar sociaal-politieke ontwikkelingen en onnavolgbare dialogen (hij gebruikt een mix van jeugdtaal, Poolse uitdrukkingen van voor de Tweede Wereldoorlog en woorden uit andere talen).

Asterix en Obelix

In 1957 debuteert, behalve Chmielewski met *Tytus, Romek i A'tomek*, Janusz Christa met een strip *(Kukuryku)* in een nieuw jeugdblad *Przygoda* (Avontuur). Hij ontwikkelt zich eveneens tot één van de meest vooraanstaande Poolse tekenaars. Voor de lokale krant *Wieczor Wybrzeza* uit Gdansk bedenkt hij zo'n twintig jaar humoristische avonturen rond het duo Kajtek en Koko. In eerste instantie maakt Christa

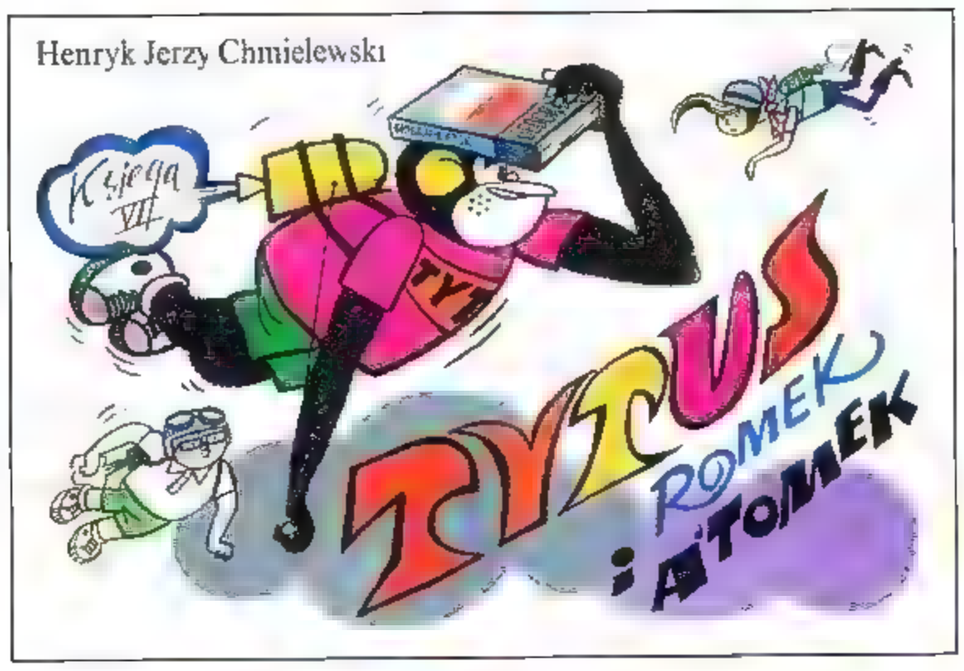

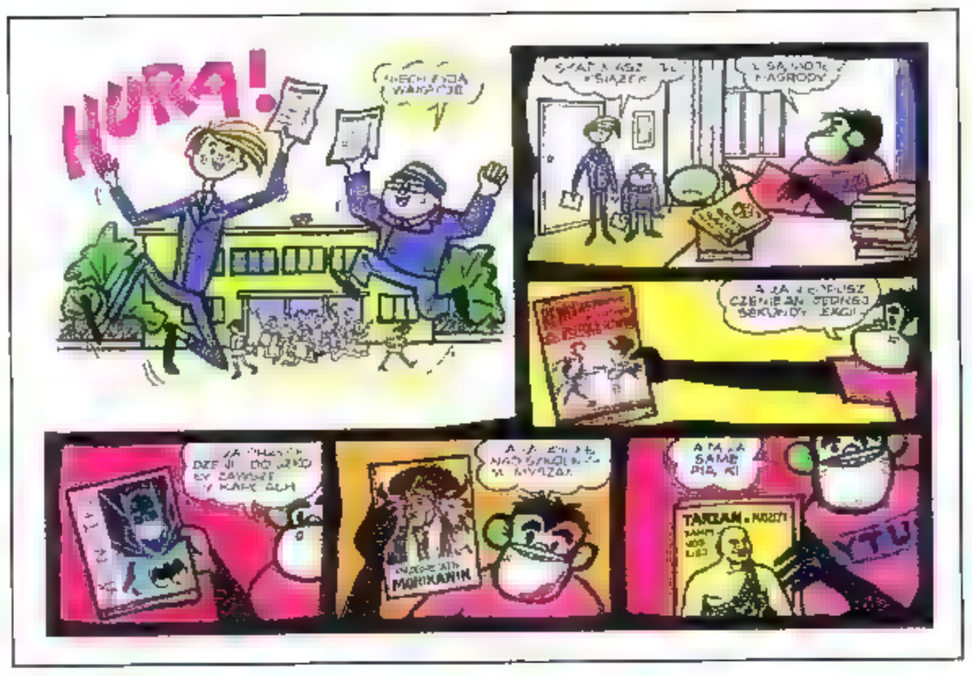

LINKS - Henryk Jerzy Chmielewski haalde zijn inspiratie voor *Titus, Romek i A'tomek* ook uit strip-/pulpklassieken.

een westernstrip, maar die wordt als te Amerikaans na een paar afleveringen afgeserveerd. De redactie merkt wel dat de lezers de stijl van Christa waarderen en zij vraagt hem een nieuwe strip te bedenken. Hij introduceert in september 1958 de matroos Kajtek Majtek die later gezelschap krijgt van een andere matroos Koko. In deze humoristische detectivestrip, in een Disney-achtige cartoonstijl op papier gezet, is in de loop van de tijd steeds meer ruimte voor allerlei fantasy-elementen, zoals tijdreizen.

Het meest bekend raakt hij met zijn serie *Kajko and Kokosz* die hij publiceert in het striptijdschrift *Relax*. Christa begint in 1972 met deze strip en het is feitelijk een restyling van *Kajtek i Koko*: de twee hoofdpersonen heten nu Kajko en Kokosz en zijn naar de middeleeuwen getransporteerd om daar allerlei humoravonturen te beleven. De serie doet sterk denken aan *Asterix en Obelix* en raakt ook bij een volwassen publiek populair door de onderhuidse verwijzingen naar de politieke situatie in Polen. Naar schatting zijn er bijna acht miljoen exemplaren verkocht van albums van Christa. Egmont Polska bezit de rechten op *Kajko i Kokosz*. Naar verluidt zoekt de uitgeverij naar een opvolger voor de in 2008 overleden Christa, maar is die nog niet gevonden.

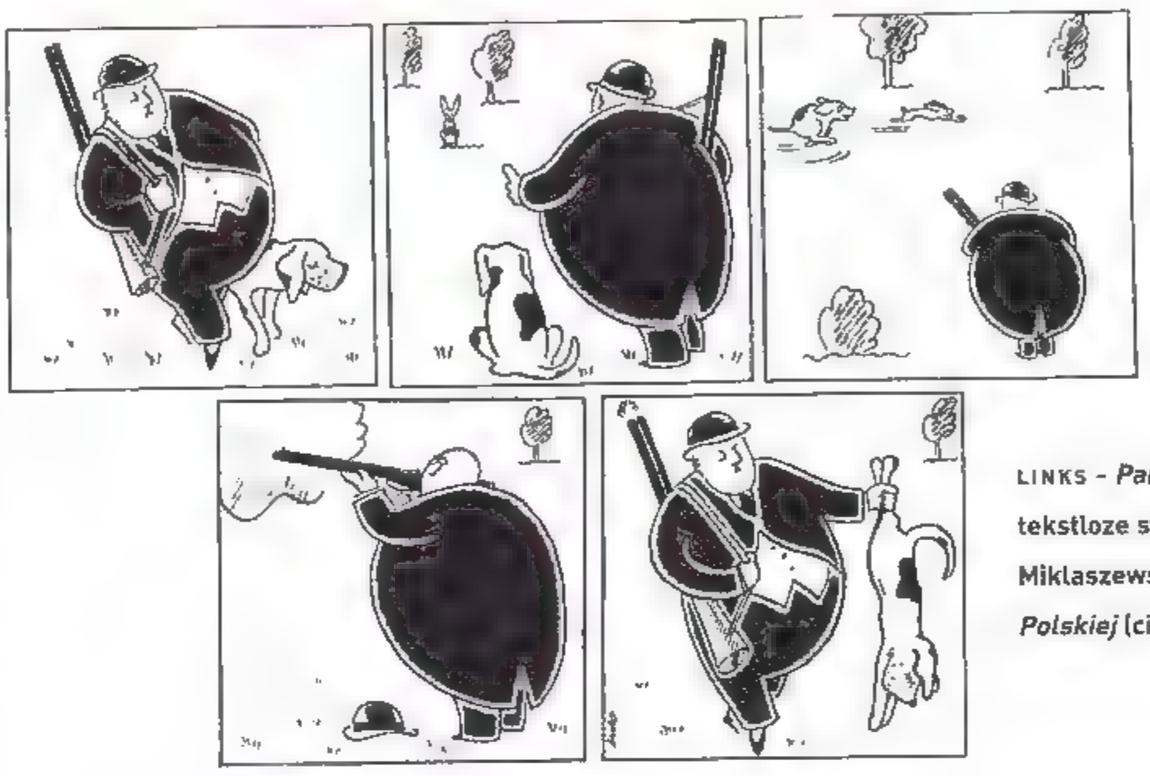

LINKS - *Pan Dyrektor*, tekstloze strips van Gwidon Miklaszewski, uit: *Illustracji Polskiej* (circa 1935).

Propaganda

Het communistisch regime ziet door de populariteit van de strips van Papcio Chmiel en Christa in de jaren 1960 plots de voordelen van het medium. Strips worden gezien als een nuttig propagandamiddel voor het gewone volk. Zo ontstaat de serie *Kapitan Zbik* (Kapitein Wilde Kat, 1967-1982), een onkreukbare politie-agent (van de zogenaamde staatsgecontroleerde burgermilitie) die jongeren de deugden van het communistisch leven bijbrengt middels actieverhalen. Rosinski is één van de tekenaars; hij maakt om en nabij 1970 een aantal afleveringen. In Polen zijn actie- en oorlogsstrips sowieso populair, waaronder de op een tv-serie gebaseerde reeks *Kapitan Kloss*. Op historische feiten zijn ze vaak niet gebaseerd, constateert Bolalek in zijn artikel in *International Journal of Comic Art*. De Sovjets, toch voor Polen één van de agressors in de Tweede Wereldoorlog, worden bij voorbeeld vaak als helden afgebeeld.

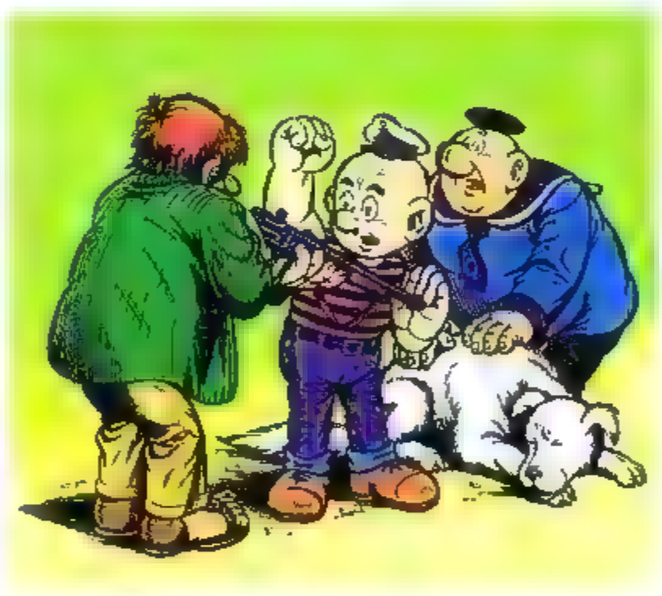

Rosinski is één van de drijvende krachten achter het stripblad *Relax*, waarvan in 1976 het eerste nummer verschijnt. Hij is een tijdje art director en plaatst er diverse strips, waaronder een eerste aflevering van *Thorgal*. Hoewel sommige bijdragen als overheidspropaganda getypeerd kunnen worden, is het merendeel van de inhoud van het blad neutraal van toon. Diverse Poolse tekenaars en illustratoren, waaronder Christa en Rosinski maar ook Szymon Kobylinski, Edward Ludczyn, Andrzej Mleczko, Tadeusz Baranowski en Boguslaw Polch, leveren bijdragen, al produceert Jerzy Wroblewsk het meest (sciencefiction, strips over de Poolse geschiedenis, detectives, avonturen-

links - Kajtek Majtek en Koko: de Peppi en Kokki van de Poolse stripwereld.

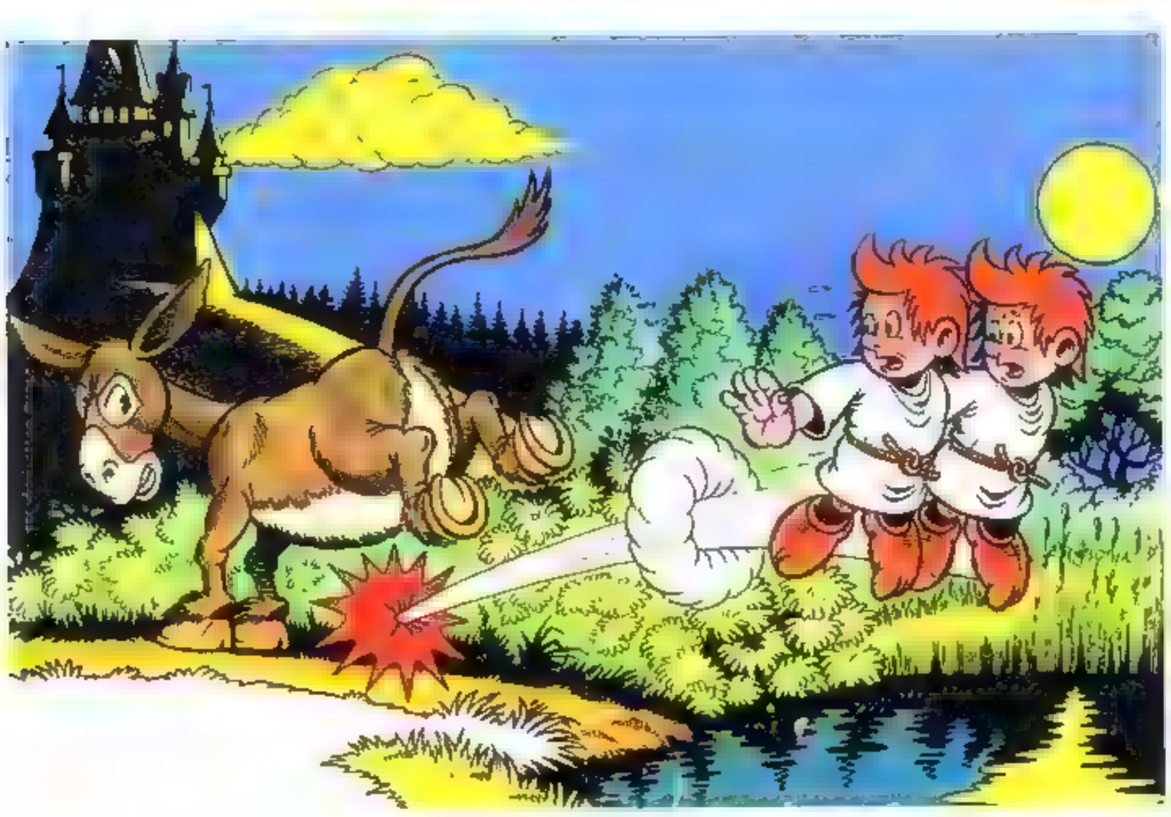

LINKS - *Kajko i Kokosz*, een *Asterix*-pastiche van Janusz Christa.

GEHEEL LINKS - Christa maakte ook diverse andere strips.

PRZYBYSZE
TORUŃ
WARSZAWA
ŁÓDŹ
LUBLIN
WIELUŃ
BYŁO TO 10 MAJA 1978 W ŚRODĘ, DZIEŃ TEN, DOSZCZOWY, RACZEJ CHŁODNY JAK NA TĘ PORĘ ROKU, UTKWIŁ NA ZAWSZE W PAMIĘCI JANA WOLSKIEGO, 71 LETNIEGO ROLNIKA, KTÓRY W TEDY NIE OPUŚCIŁ SWOJEJ WSI Z OKOLIC LUBLINA. ALE ODDAJMY MU GŁOS
A W TYM CZASIE NASZ RYSOWNIK NARZYSUJE [illegible] NA MIEJSC. JAN WOLSKI OPOWIEDZIAŁ SIĘ W BRANŻY KOMIKSOWEJ TY
TEGO RANKA WRACAŁEM POWOLI DO DOMU, SIEDZĄC NA FURMANCE MOJEJ KOBYŁKI. NIE SPIESZYŁO MI SIĘ. POMYŚLAŁEM SOBIE ZE BĘDĘ PRZEJEŻDŻAŁ KAŻDEGO JEDNEGO POJAZDU. SKRÓTY - PRZEZ BRZEZINKĘ, SĄSIADUJĄCĄ Z MOIM POLEM
KOBYŁKA SZŁA DROŻKĄ ŚRÓD DRZEW I KRZEWÓW OD DOBRYCH KILKU MINUT GDY ZAUWAŻYŁEM ZE PRZED NAMI PO DWUDZIESTU KROKACH W TYM SAMYM KIERUNKU, POMYŚLAŁEM ZE TO JACYŚ MYŚLIWI ALBO HARCERZE Z OBOZOWISKA
ZDAWAŁO MI SIĘ, ZE KIEDY MNIE ZAUWAŻYLI, TO SPŁOSZONO, JAKBY CHCIELI ZEBYM ICH DOGONIŁ.
KIEDY ICH MINĄŁEM POCZUŁEM ZE WSKOCZYŁ NA FURMANKĘ, CO NAS, JEST RZECZĄ NORMALNĄ.
GDY FURMANKA ZNALAZŁA SIĘ BLISKO NICH JEDEN PRZESZEDŁ NA LEWĄ STRONĘ A DRUGI NA PRAWĄ.
WTEDY LEKKO ODWRÓCIŁEM SIĘ I ZOBACZYŁEM ICH. BYLI CAŁKIEM MAŁO, MOŻE MIELI 2 METRY PIĘĆDZIESIĄT. ZAUWAŻYŁEM TYLKO CHUDE TWARZE I RĘCE. WSZYSTKO BYŁO ZIELONE. DOBRZE PAMIĘTAM ZE MIEDZY PALCAMI MIELI JAKBY PŁETWKI.
OCZY MIELI RACZEJ CZARNE. SZYKU GÓRZE KU GŁOWIE. KOŚCI POLICZKOWE BYŁY BARDZIEJ WYSTAJĄCE. NIE DAŁO SIĘ ZAUWAŻYĆ MIĘŚNIÓW, ALE ZE BY TAM BYŁY CAŁKIEM BLISKO BYŁ PODOBNY DO CHIŃCZYKÓW. A JE JEDNAK TROCHĘ INNY. BO MIELI ZIELONĄ SKÓRĘ. SZYJA TEŻ NIE BYŁA JAK U CHIŃCZYKÓW CZY U NAS. ON MIEL JAKBY GARB NA SZYI. CAŁY BYLI W KOMBINEZONY CZARNE, MOŻE TROCHĘ JAŚNIEJSZE, MOŻE SZARE. TE KOMBINEZONY SZŁY OD STÓP DO GŁOWY

BOVEN - Kurta en Rosinski maakten voor *Relax* de strip *Przybysze*, over ufo's in Polen.

RECHTSBOVEN - *Bajabongo*, een woordloze, existentiele strip waarin Marek Turek speelt met zwart/wit-elementen.

RECHTS - Marek Lachowicz maakt furore met zijn humor-strips.

ONDER - In de anthologie *Likwidator Alternative* geven diverse Poolse tekenaars hun versie van de anarchistische superheld van Ryszard Dabrowski.

strips). Het blad kent een hoge oplage (200.000 exemplaren) en speelt een belangrijke, aanjagende rol in de ontwikkeling van de Poolse stripwereld, maar stopt in 1981. Oorzaak is de door de machthebbers afgekondigde staat van beleg (van 13 december 1981 tot 22 juli 1983), waarin het dagelijks leven drastisch wordt ingeperkt om de politieke oppositie de kop in te drukken. Diverse tekenaars die aan *Relax* hebben meegewerkt, blijven ook na het sneven van het blad strips maken, zoals Polch met zijn sciencefiction-strip *Funky Koval* over de kosmische agent Punky Rock (op scenario van Maciej Parowski en Jacek Rodek). De strip verschijnt in 1987 ook in *Komiks-Fantastyka*, een nieuw stripblad, gevuld met sciencefiction-strips van vooral buitenlandse makelij.

Krimp en herstel

Na de val van het communistisch regime in 1989 breekt na een korte nationale opleving een periode aan waarin vooral buitenlandse stripproducties op de markt verschijnen. Voor Poolse stripmakers krimpen de mogelijkheden om voor een groot publiek te werken. Met name Egmont Polska, een onderdeel van het Deense Egmont, verovert een groot deel van de markt (veel comics en Disney-uitgaven, waaronder *Kaczor Donald*, de Poolse *Donald Duck*). Egmont geeft tegenwoordig ook manga uit, net als overigens uitgeverij Hanami van de eerder genoemde publicist en japanoloog Bolalek.
Poolse stripmakers zijn nauwelijks internationaal erkend. Rosinski is door zijn samenwerking met Jean van Hamme voor *Thorgal* een uitzondering. Jerzy Skarzynski krijgt in de jaren 1970 even internationale erkenning met zijn Robin Hood-achtige figuur Janosik (op scenario van Tadeusz Kwiatkowski), Boguslaw Polch heeft in Duitsland succes met zijn sciencefiction-reeks *Die Götter aus dem All* (gebaseerd op boeken van Erich von Däniken) en Tadeusz Baranowski werkt medio jaren 1980 in België kort samen met Rosinski waar hij *Thorgal* inkleurt en met Jean Dufaux strips maakt voor het weekblad *Kuifje*.

In 2005 wint het Poolse duo Krzysztof Gawronkiewicz en Grzegorz Janusz een door tv-zender Arte en uitgeverij Glénat georganiseerde Europese stripwedstrijd. Hun album *Essence* wordt genomineerd op het stripfestival van Angoulême in de categorie 'Beste debuut'. Er zijn inmiddels zo'n tienduizend exemplaren van verkocht.
De laatste jaren krabbelt de Poolse stripproductie weer op en vooral in Warschau is een actieve scene van stripmakers actief die internationaal makkelijk mee zou kunnen.
Uitgeverij Kultura Gnieuwu geeft bij voorbeeld boeiende grafische romans uit, zoals *Bajabongo* van Marek Turek, *Smiercionosni* van Lukasz Rylko of *Boska Tragedia* van Maciej Lazowski. De uitgeverij heeft ook oog voor humoristisch talent, zoals Marek Lachowicz met albums over een (Poolse?) worst en de twee irritante bejaarden Mirka en Kazia.

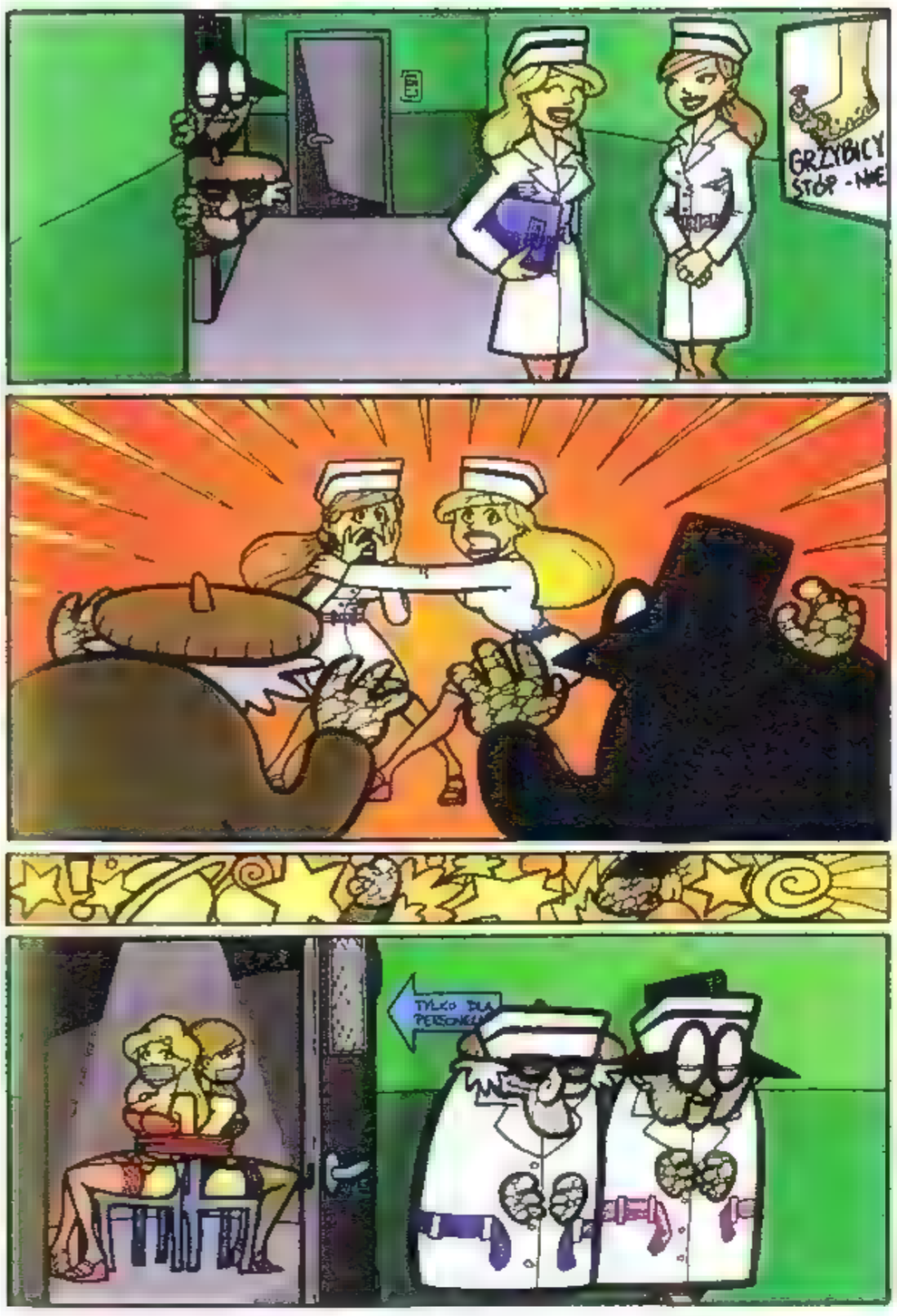

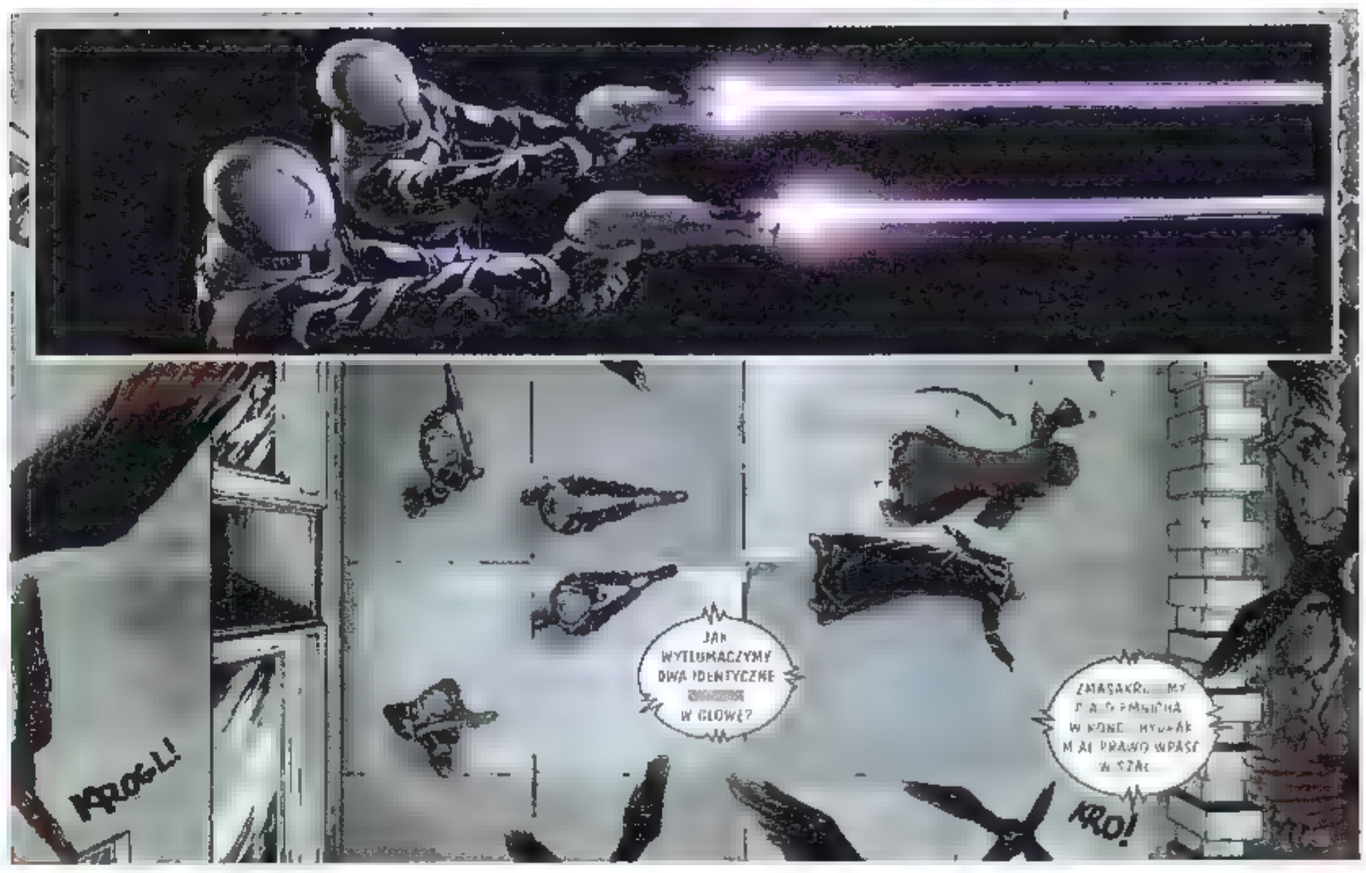

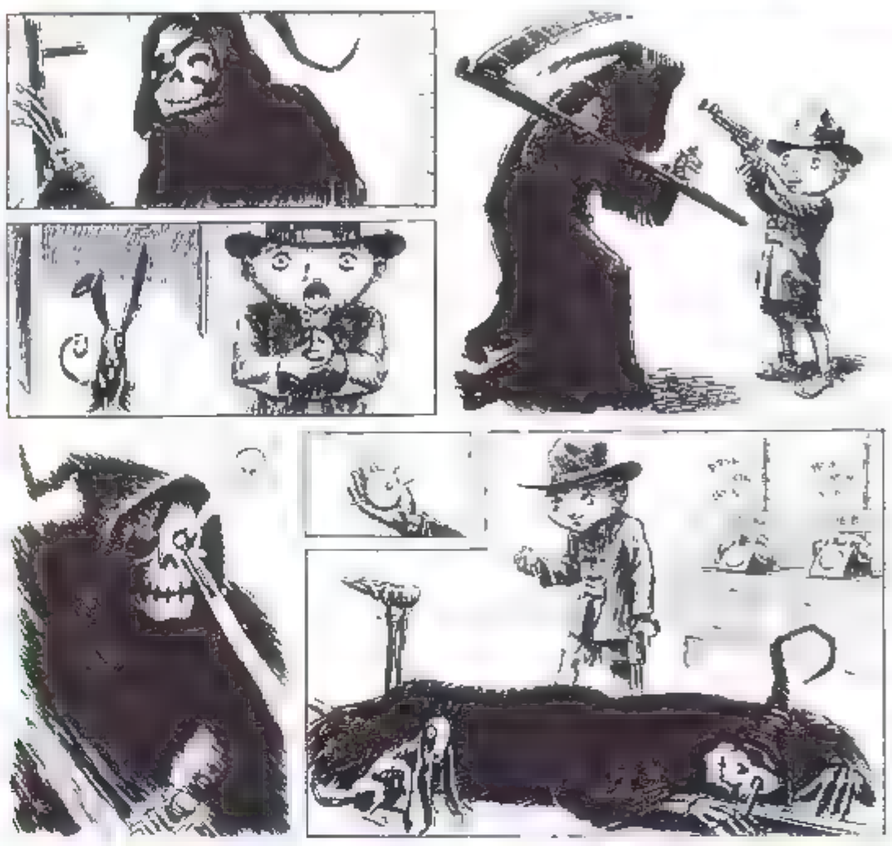

BOVEN - Eigentijdse Poolse sciencefiction-strip (zie ook *www.biocosmosis.com*).

LINKS - *Smiercionosni*, een pantomimestrip met verrassende verhalen over noodlot, duivel en dood van Lukasz Rylko.

GEHEEL LINKS - De twee bejaarden van Lachowitz (de Grand Banda: Mirka en Kazia) maken elkaars leven en dat van anderen zuur.

Slechts een enkele Poolse stripmaker van de jongere lichting is het gegeven om een goede boterham te verdienen met alleen strips. Edvin Volinski (scenario) en Nikodem Cabala (tekeningen) trachten een eigen sciencefiction-reeks in de markt te zetten: *Biocosmosis*.

Een grote hit is de strip *Jez Jerzy* (Sjors de egel) van Rafal Skarzycki (tekst) en Tomasz Lew Lesniak (tekeningen). In eerste instantie maakte het tweetal er een kinderstrip van, maar in 1996 verscheen in het blad *Slizg* een volwassenversie als satire op het moderne Polen. Ook de undergroundstrip *Likwidator* van Ryszard Dabrowski groeide uit tot een fenomeen. Dabrowski gebruikt in zijn verhalen over deze anarchist, eco-terrorist, anti-fascist en anti-religieuze superheld een flinke dosis geweld en zwarte humor.

Ook blijven Polen geïnteresseerd in historische strips. In 2006 verschijnt bij voorbeeld *1956 Poznanski Czerwiec* over de bloedig neergeslagen protesten in Poznan in 1956. Het waren de eerste massale demonstraties in Polen tegen het communistisch bestuur. Het blad *AQQ* publiceert regelmatig strips over gebeurtenissen uit de Poolse geschiedenis, zoals het bloedbad van Katyn uit de Tweede Wereldoorlog waarbij de Russische geheime dienst naar schatting circa 22.000 Poolse officieren en intellectuelen vermoordde. Vorig jaar verscheen de stripserie *Episodes from Auschwitz* van Beata Klos and Jacek Lech, in samenwerking met het Auschwitzmuseum.

rik.sanders@stripschrift.nl

ALE BYŁ MECZ!
ZAŁUJCIE, ŻE NIE BYLIŚCIE!
TERAZ POLSKA
teoria ewolucji człowieka
ALE GENA ZROBIŁ UNIK I OBERWAŁ W FACJATĘ JAKIŚ PRZYJEZDNY PERIODYK
JAK GENA KRZYKNĄŁ LEJEM PLATFUSOWCÓWI WTEDY KLAKSON CHCIAŁ MU PRZYŁOŻYĆ ZA OBRAZĘ
...I ZACZĘŁO SIĘ!
NIE WIADOMO KTO KOGO NAPARZAŁ BO CHŁOPAKI MIELI PORTRETY POCHOWANE POD SZALIKAMI
EUP!
ARR

LINKS - Speciale aflevering van *Titus, Romek i A'tomek* voor uitgeverij Alex Springer Polska over hooligans.

ONDER - Strip over de protesten in Poznan in 1956 van Jacek Michalski (tekeningen) op tekst van Maciej Jasinski, Witold Tkaczyk en Wiktor Zwikiewicz.

Peppino Impastato

ERIK VAN DER HOEVEN

Oké, de maffia op Sicilië blaast geen mensen meer op. Maar hun invloed op het dagelijks leven is nog altijd groot. Om daarover de discussie aan te gaan maakten tekenaar Lelio Bonaccorso en journalist Marco Rizzo een grafische roman over Peppino Impastato, een jonge dj die in 1978 door de maffia werd vermoord.

RECHTSBOVEN - Scenarist Marco Rizzo en tekenaar Lelio Bonaccorso.

Veel jongeren kennen het verhaal van Peppino. We voelen ons met hem verbonden. We bewonderen hem. Hij bestreed de maffia met humor en ironie, niet met wapens', zegt Marco Rizzo. Rizzo is geboren in Trapani, in het westen van Sicilië. Lelio Bonaccorso in Messina, aan de oostkust. Bonaccorso: 'Door een boek over Peppino te maken kunnen we anderen ook iets laten zien over ons eiland en ons leven.'

Toen het Peppino Impastato – documentatiecentrum tegen de maffia – hen vroeg een boek te maken over Peppino, deden ze dat graag.

Protectie

De maffia drukt, aldus Rizzo, nog steeds een groot stempel op het leven in Sicilië. Al opereren de criminelen nu meer in de schaduw. Maffiosi werken veel als witte-boordencriminelen, als zakenmensen die actief zijn in de bouw, afvalverwerking, maar ook in de prostitutie en drugshandel. Iedereen die een bedrijfje begint of een winkel opent, krijgt te maken met de maffia. Ze eisen geld voor protectie.

Rizzo: 'Ook buitenlanders blijft dat niet bespaard. George Clooney en Brad Pitt wilden voor hun film *Oceans 13* draaien in de straten van Trapani. De maffia eiste protectiegeld. Clooney verliet daarop het eiland.'

Clowns

Veel jonge Sicilianen voelen zich niet vrij, gaan het gevecht met de maffia uit de weg. Rizzo en Bonaccorso vinden dat jammer. Als we samen optreden kan het wel, dat blijkt uit het levensverhaal van Peppino.

Bonaccorso: 'Peppino beinvloedde het beeld dat mensen van de maffia hadden. Ze wilden idolen zijn, maar werden

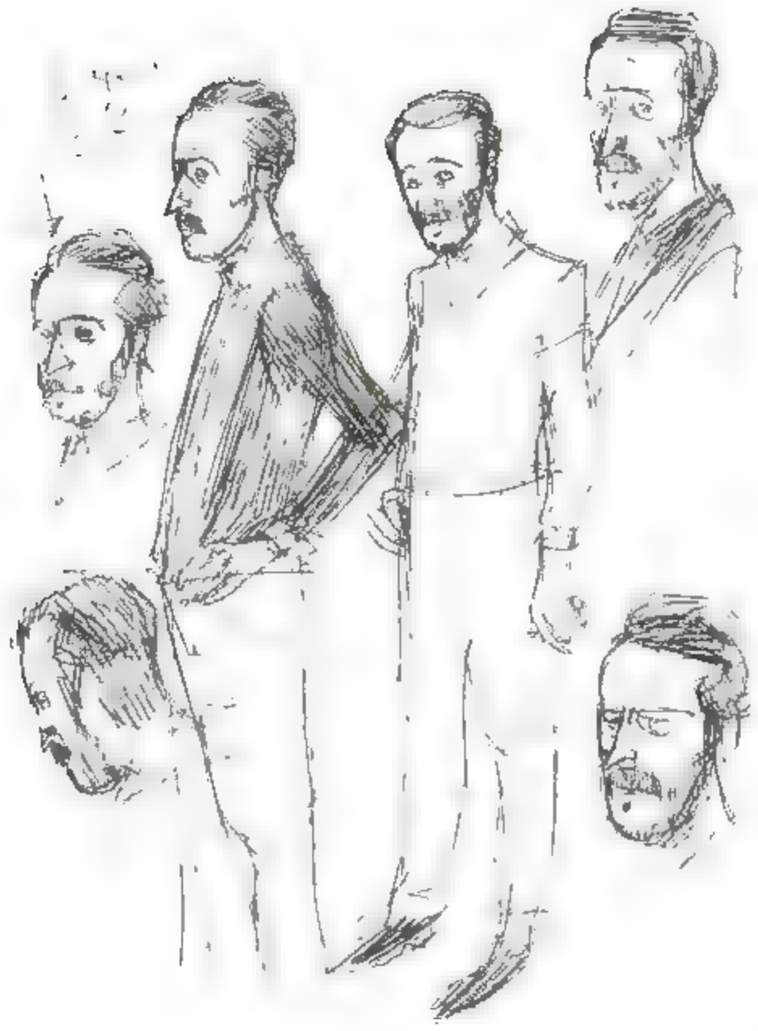

clowns. Wie om boeven kan lachen, is niet meer bang.'
Peppino leefde in Cinisi, een dorpje vlak bij Palermo. Hij verzette zich tegen de lokale machthebbers, met voorop burgemeester en maffioso Gaetano Badalamenti. Hij schreef voor een links krantje en steunde de boeren tegen landonteigening. Het land was interessant voor speculanten, omdat vliegveld Palermo een derde landingsbaan wilde. Peppino richtte een jeugdcultuurclub op en een lokale radiozender. Dagelijks maakte hij een feuilleton over Maffiapolis. Dat ging over de indianenstam van chief Tano. Vriend en vijand stemden af op radio Aut. Op straat riepen kinderen chief Tano na. Zoals de kinderen in het sprookje riepen dat de koning geen nieuwe kleren droeg, maar in zijn blote kont liep.'

Maffianest

Peppino draaide ook veel Amerikaanse muziek. Procol Harum, Jimi Hendrix en The Animals, hoorden bij de favorieten. En hij vertoonde Hollywoodfilms voor de jeugd van Cinisi. Ook dat stak de maffia, die op traditie en Italiaans koerste. Bijkomend probleem was dat Peppino zelf uit een maffianest kwam. Dat maakte zijn kritiek net iets belangrijk dan die van een buitenstaander. Peppino's oom was een geduchte concurrent van Badalamenti, zijn vader een klein radertje in de organisatie. Oom Cesare Manzella werd opgeblazen. Vader Luigi werd overreden, kort na een bezoek aan de VS om maffiasteun voor zijn zoon tegen de Tano-familie te krijgen.

Dramatis personae

Marco Rizzo (Trapani, 1983) maakte in 2007 met tekenaar Francesco R`poli de grafische roman *Ilaria Alpi* (De prijs voor de waarheid), over de moord op een Italiaanse journaliste in Somalië in 1994. Alpi was oorlogsverslaggever en kwam op het spoor van illegale handel in giftige stoffen tussen Europa en Afrika. Rizzo vertaalt superheldenstrips (*Silver Surfer*, *Invincible*, *Hellboy*).
Lelio Bonaccorso (Messina, 1982), striptekenaar en docent aan de stripschool Scuola del Fumetto in Palermo. Voor Amnesty maakte hij een strip over de Olympische Spelen in Beijing.

Pizza Connection

Rizzo: 'Peppino was slim. Als één van de eersten zag hij wat er 's nachts op het strand bij Cinisi gebeurde. Later noemden Amerikanen dat de Pizza Connection, de drugshandel tussen Sicilië en de VS.'
Voorjaar 1978 stelde dj Peppino zich kandidaat voor de gemeenteraad van Cinisi. Kennelijk was dat de druppel. In de nacht van 9 mei sleurden maffiosi Peppino uit zijn auto en legden hem met een staaf dynamiet op zijn buik op de spoorrails. Ze wilden dat het eruitzag als een terrorist wiens bom voortijdig was ontploft. Na jaren van traineren, kwam er in 2002 eindelijk toch een rechtszaak. Badalamenti werd als opdrachtgever tot levenslang veroordeeld.

Luiken dicht

Enkele van de mannen die Peppino op het spoor legden, leven nog altijd in Cinisi. Wel is er nu een monument. Elders zijn straten naar Peppino genoemd.
Bonaccorso: 'In Cinisi is jaarlijks een herdenkingsconcert. Dan gaan de deuren en luiken in Cinisi dicht.'
In 2000 maakte Julio Giordano al een film over Peppino Impastato en de lokale maffia. De titel was *I Cento Passi* (100 stappen). Dat was de afstand tussen het huizen van de families Impastoto en Badalamenti. Bonaccorso: 'Ik heb veel foto's genomen in Cinisi maar de film bewust niet als bron gebruikt. Die is in kleur. Dat is voor het verhaal te frivool. Ik koos voor zwart/wit.'
In 2009 werd het anti-maffia documentatiecentrum Peppino Impostato de eigenaar van de villa die als laatste schuilplaats diende voor Toto 'het Beest' Riina. Riina werd in 1993 gearresteerd en veroordeeld voor de moord op de anti-maffia rechters Giovanni Falcone en Paolo Borsellino.

erik.van.der.hoeven@stripschrift.nl

Peppino de wereldverbeteraar

Marco Rizzo en **Lelio Bonaccorso** beginnen hun beeldroman met de aanklacht in de rechtszaak in Palermo in 2000 en eindigen met het vonnis 'moord' in 2002. Daartussen schetsen ze beslissende momenten in het leven van hun held: zijn jeugd, het conflict met zijn vader, zijn activisme, het oprichten van de radiozender en zijn laatste dagen.
In het boek staan interviews en toelichtende teksten. Rizzo verantwoordt de gemaakte keuzes en geeft een chronologie van relevante gebeurtenissen tussen 1948 en 2008. Dat is handig en verhelderend. Wat weten we tenslotte over het leven op Sicilië. Buiten Cinisi trok de dood van de jonge Sicilaan nauwelijks aandacht. Logisch, 9 mei 1978 was de dag dat in Rome het lijk gevonden werd van Aldo Moro, de oud-premier die door de Rode Brigades werd ontvoerd en vermoord.
Het boek is een beeldroman en een educatief project. Lirio Abbate schreef het voorwoord. Hij was als journalist aanwezig bij de arrestatie van Bernardo Provenzano in 2005. Abbate treedt in de voetsporen van Peppino. Na een boek, samen met Peter Gomez, over maffia en politiek, bedreigt de maffia hem met de dood. Hij krijgt politiebescherming maar weigert in te binden of Palermo te verlaten.

Peppino Impastato – Een nar tegen de maffia

Silvester 2010
ISBN 978-90-5885-465-0
Prijs €19,95
112 pagina's
zwart/wit (nk)

Afgelopen januari verscheen in Frankrijk het 21e en laatste album van de serie *Ravian* onder de titel *L'ouvretemps*.

In dit 56 pagina's tellende album wordt niet alleen de meest recente cyclus afgerond, begonnen met *Aan de rand van het grote niets* uit 2004, maar ook de hele reeks.

BOVEN – Speciaal voor Mézières schreef Pierre Christin een aantal pagina's om te schilderen. Dit is een fragment van plaat 17.

RECHTS – Voor het eerste deel van de nieuwe romanreeks tekende Mézières het omslag.

Na een dikke 20 verhalen in 22 albums houden de auteurs Pierre Christin en Jean-Claude Mézières het voor gezien. En toch ook weer niet. In een recent interview met het Franse stripinformatieblad *Casemate* onthult Christin de reden achter deze beslissing: 'Toen we begonnen, tekende Jean-Claude één nieuw avontuur per jaar. Dat werd één per twee jaar. Het laatste album heeft hem drie jaar gekost. Het ziet er schitterend uit, maar naarmate we ouder worden, nemen onze vermogens tot concentratie en om ons gericht ergens toe te zetten af.'

Déjà vu

In het nieuwe album doen Ravian en Laureline (die sinds het 20e deel op de albums een plaats naast Ravian in de reekstitel heeft gekregen als een erkenning van haar groeiende belang voor de serie) een laatste poging om hun universum te herstellen naar hoe die was vóór de overstroming van New York in *Het woedende water* en de verdwijning van Galaxity. In de loop van het verhaal komen ze vrijwel alle figuren uit de serie nog een keer tegen. Christin: 'Om dit laatste deel te kunnen schrijven heb ik alle delen herlezen. Normaal gesproken schep ik nooit zo op over mijn eigen prestaties. Als ik een verhaal af heb gooi ik het manuscript weg. Ik stapel mijn verhalen op elkaar, zonder er rekening mee te houden waar ze heengaan. Vandaar dat ik in het begin van de serie kon schrijven dat New York in 1986 onder water zou komen te staan, wat ik daarna heb moeten gebruiken om een nieuwe realiteit voor mijn helden te bedenken. Maar toen ik alles teruglas, voor het eerst van mijn leven, was ik toch wel erg trots. Ik heb onderweg toch veel minder steken laten vallen dan ik had gedacht.' De herlezing was noodzakelijk om vergeten personages opnieuw te leren kennen. 'Het was vooral een leuk spel, hoe opzichtig dan ook. Hier een detail weghalen, daar een detail toevoegen. Het is natuurlijk heel belangrijk om niemand terug te laten komen zonder goede reden. Alles moet passen binnen het grotere verhaal, het einde van de avonturen van Ravian en Laureline, dat ik al een tijdje met me meedraag.'

Roman

Betekent dat ook dat met dit album de avonturen van Ravian en Laureline echt helemaal afgelopen zijn? In stripvorm in ieder geval wel. Mézières heeft in zijn recente interview met *Stripschrift* ook al aangegeven dat hij het op zijn leeftijd niet meer verstandig vindt om aan een nieuw album te beginnen, laat staan aan een nieuwe cyclus. Maar als hij en Christin een goeie manier kunnen vinden om een verhaal te vertellen met grote geschilderde prenten, zou hij dat graag doen. In de laatste twee albums heeft Christin op verzoek van Mézières al een aantal pagina's geschreven die door de tekenaar direct in kleur gemaakt konden worden, een manier van werken waar Jean-Claude Mézières steeds meer lol in heeft. En wat betreft echte avonturen is het ook nog niet afgelopen. Onlangs kwam in Frankrijk bij uitgeverij Mango Jeunesse ook al de eerste door Christin geschreven *Ravian*-roman uit: *Valérian et Laureline 1: Lininil a disparu*. En er wordt door de jonge schrijver Serge Lehman hard gewerkt aan een tweede deel, dat volgend jaar

FOTO RITA SCAGLIA/DARGAUD

Ravian is dood

leve Ravian!

GERARD DOORN

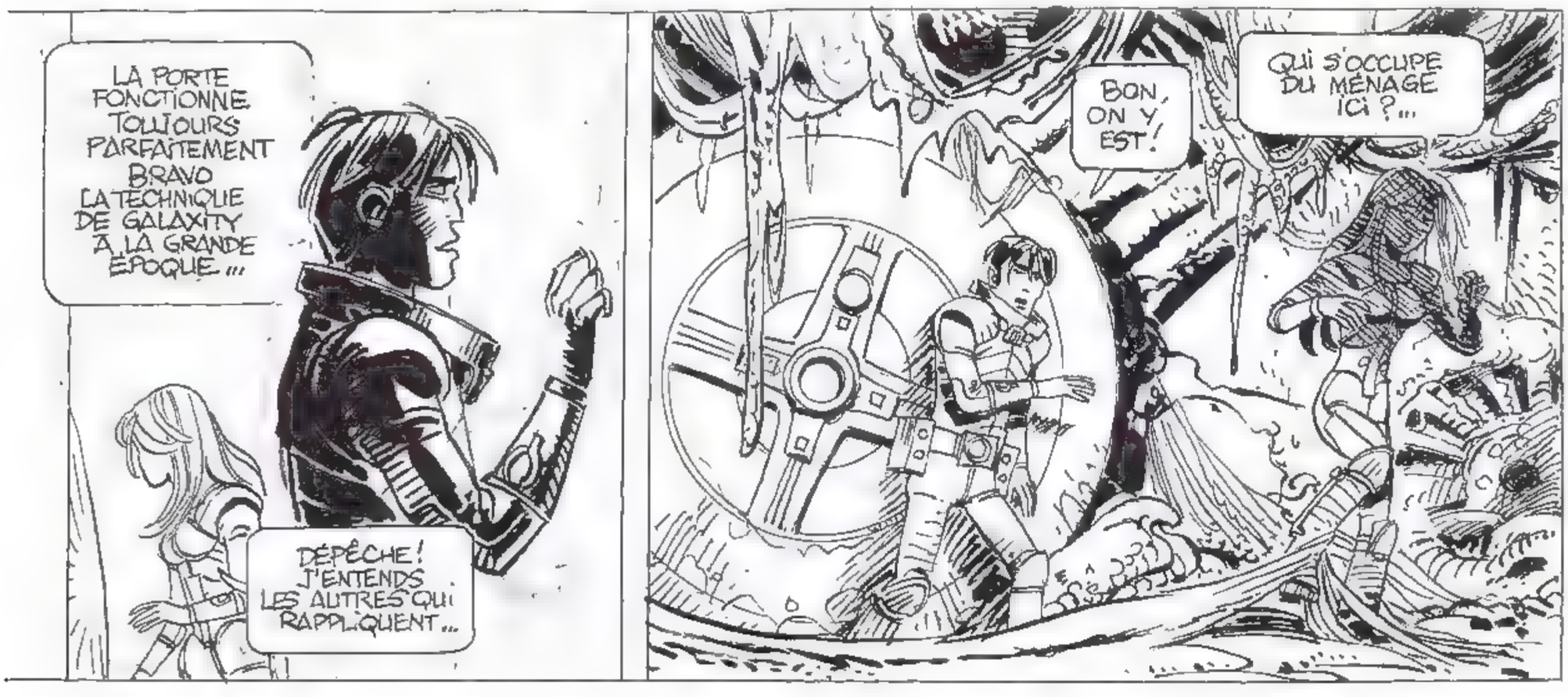
LA PORTE FONCTIONNE TOUJOURS PARFAITEMENT BRAVO LA TECHNIQUE DE GALAXITY À LA GRANDE ÉPOQUE...
DÉPÊCHE ! J'ENTENDS LES AUTRES QUI RAPPLIQUENT...
BON, ON Y EST !
QUI S'OCCUPE DU MÉNAGE ICI ?...

GEHEEL BOVEN –
Pierre Christin.

Mézières bewaart nooit schetsen, maar speciaal voor *Stripschrift* viste hij er van het nieuwste album een aantal uit de prullenbak.

BOVEN – Bovenste strook van plaat 25, die hij waarschijnlijk opnieuw wilde inkten.

LINKS – Middelste strook van plaat 21, die voor het album geheel hertekend werd.

BOVEN – Het ongeinkte plaatje van plaat 5 werd geheel opnieuw ontworpen.

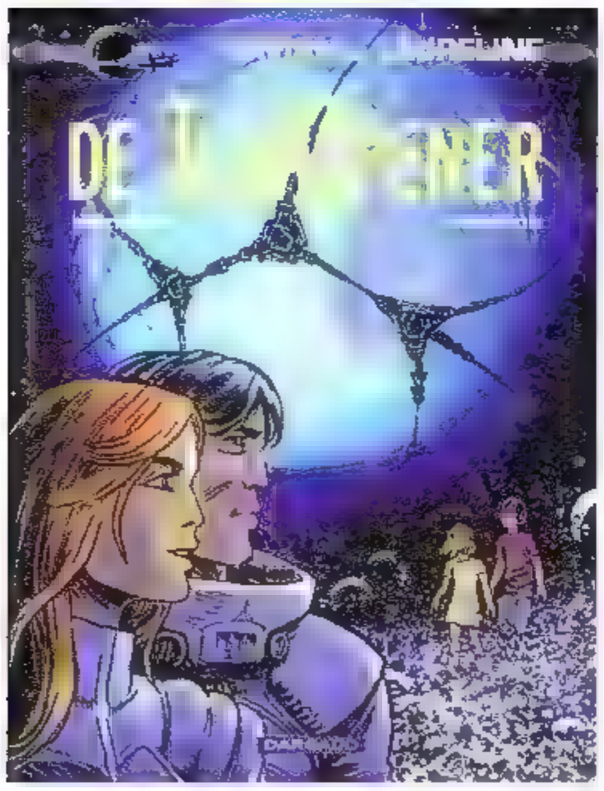

RECHTSBOVEN – Opzet van plaat 23 waar uiteindelijk weinig aan veranderd is.

RECHTS – De onderste helft van plaat 32 werd geheel herzien.

zal verschijnen. Christin: 'Eén van de leukste dingen die ik ontdekt heb bij het herlezen van alle verhalen, is dat ik veel meer met humor heb, dan ik al die jaren heb gedacht. Ik heb alleen altijd samengewerkt met tekenaars, die liever niet al teveel dialoog in hun verhalen hadden. Anders was ik misschien een soort Arleston geworden, met taalgrapjes en zo. Die dingen kan ik nu allemaal wel kwijt in de roman-serie.'

Vooralsnog zijn de avonturen van Ravian en Laureline dus nog niet afgelopen. 'Ik heb het eens bij elkaar opgeteld, maar in de dertig jaar dat wij *Ravian en Laureline* hebben gemaakt, hebben ze vier jaar aan avonturen beleefd. Hij is nu 30, zij 25. Als ze aan het eind van dit album weer terug zijn in Galaxity, ligt in feite hun hele toekomst nog open. Het is heel goed mogelijk dat ze zich helemaal niet thuis zullen voelen in die technologische wereld. Waar zullen ze dan naartoe gaan?'

Pep

De Nederlandse vertaling - *De tijdopener* – ligt op dit moment in de winkel. Er zijn geen plannen om de integrale heruitgave van de reeks (met nieuwe omslagen van Mézières) ook in het Nederlands te laten verschijnen. Wie *Ravian* nog niet compleet op de plank heeft staan moet – om dit laatste album optimaal te kunnen begrijpen – oude nummers van *Pep* uit de kast halen en/of de tweedehands bakken van stripwinkels doorsnuffelen. Een Nederlandse uitgever voor de romanreeks heeft zich nog niet aangediend en of die er zal komen is dus nog maar de vraag...

ger.apeldoorn@stripschrift.nl

Bij Oog & Blik signeren op zaterdag 5 juni en zondag 6 juni in de Philharmonie te Haarlem:

Chris Ware

Charles Burns

Dominique Goblet

Pieter de Poortere

Erik de Graaf

Maaike Hartjes

Sam Peeters

Michiel van de Pol

Schwantz

en o.a. Peter Van Dongen, Mark Heuvelink, Erik Kriek, Floris Oudshoorn, Marcel Rutters, Joost Swarte, Willem Vissenberg en Woutig & De Jonge

Graphic novels op het snijvlak van beeldende kunst en literatuur

www.oogenblik.nl www.debeerpolitie.nl

[DE BOVENTOON]

NEDERLANDSE OORLOGSSTRIP MET AUTHENTIEKE IMPACT

De uitroeptekens staan voor de volgende waardeoordelen:

!!!!! grote klasse!
!!!! kopen!
!!! middenmoot
!! mwâh
! kastvulling
... door 't putje

In tegenstelling tot de literatuur en de film is 'de oorlog' betrekkelijk afwezig in de Nederlandse strip, hoewel diverse verhalen van Eric Heuvel de uitzondering op de regel lijken te vormen.
De beide 20e-eeuwse wereldoorlogen kennen wel gewaardeerde buitenlandse stripvertolkingen, bij voorbeeld in het werk van Jacques Tardi en Art Spiegelman; heeft juist die faam Nederlandse stripmakers ervan weerhouden de handschoen op te nemen?
Niet Erik de Graaf! Hij heeft zijn omvangrijke *Scherven* de wereld ingestuurd. Nadat de als grafisch ontwerper geschoolde De Graaf aan het begin van deze eeuw een veelbelovend debuut maakte, gevolgd door twee nauw verwante boeken over alleszins herkenbare jeugdherinneringen, liet hij zijn lezers enkele jaren in ongeduld achter. Dit voorjaar, 65 jaar na het einde van de Tweede Wereldoorlog in Europa, wordt dat wachten ruimschoots beloond.
In zijn toegankelijke en buitengewoon heldere stijl voert hij in *Scherven* de lezer terug naar de meidagen van 1940 en de daaraan voorafgaande maanden. Centraal in dit deel, het eerste van een beoogd tweeluik, staan de jonge geliefden Victor en Esther, een Nederlandse soldaat en een joods meisje, die elkaar na afloop van de oorlog opnieuw tegenkomen. De Graaf schetst het lot van een kleine groep dienstplichtige militairen die op 10 mei 1940 in alle opzichten overvallen wordt door de Duitse krijgsmacht. In een strakke en fraaie gestileerde aanpak wordt een verhaal verteld dat, zowel in de overwegingen en handelingen van de personages als in de portrettering van de locaties, door en door Nederlands oogt. Het verlies van vrijheid lijkt hier voor de jeugdige hoofdpersonen ook zeker een verlies van onschuld. De met vraagtekens omgeven dood van Christiaan, een gedemobiliseerde strijdmakker van Victor, nog geen twee weken na de Duitse overwinning lijkt daar al evenzeer een symbool van te zijn.
Het feit dat De Graaf de ervaringen van een familielid als uitgangspunt heeft genomen, onderstreept diens streven de authentieke impact te tonen van de dramatische oorlogsgebeurtenissen op doorsnee mensen. Het voorlopige resultaat van deze expeditie in de tijd, die met veelvuldige flashbacks niettemin een soms bedrieglijke rust lijkt uit te stralen, mag zeker geslaagd worden genoemd – en doet uitzien naar meer.
KR

Scherven 1

De Graaf
Oog & Blik/
Bezige Bij
2010
ISBN 978-90-
5492-281-0
Prijs € 22,90
264 pagina's
zwart/wit (sk)
!!!!

TOEN HIJ DOOD WAS
DOOD?
HOE BEDOEL JE DOOD? WIE?
DOOD JA DE MOFFEN HEBBEN HEM DOODGESCHOTEN!
EEN TWEE OF HIJ BOOS WAS DAT DE OORLOG VOOR HEM VOORBIJ WAS
CHRIS DE AVONTURIER
DE LEVENSGENIETER
GEWOON DOOD

Hoe een koe een haas probeert te vangen

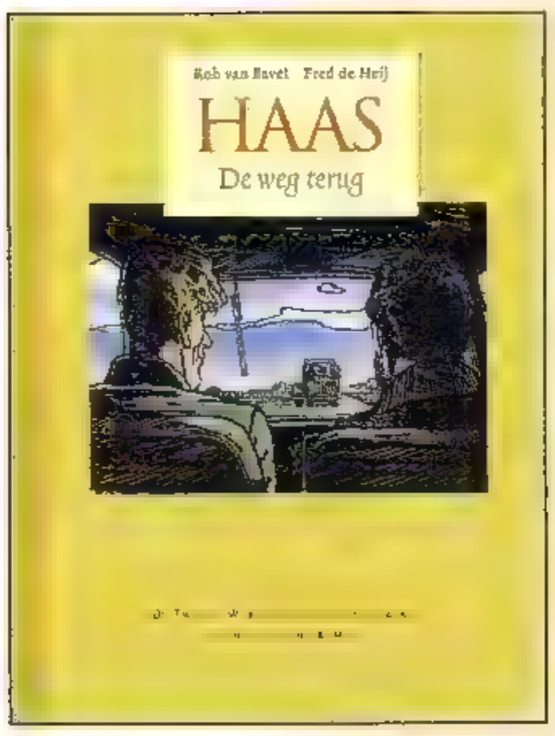

Haas 1:
De weg terug

De Heij
& Van Bavel
Don Lawrence
Collection 2010
ISBN 978-90-
8886-058-4
Prijs €14,95
64 pagina's
kleur (hk)

'Een grafische roman' wordt deze strip over de Tweede Wereldoorlog in Nederland genoemd op de voorzijde van het boek. In het begeleidende persbericht is zelfs sprake van 'een grafische roman op literair niveau'. Maar dergelijke termen omvatten meer dan de simpele aanduiding van een genre, het is bovenal een aanspraak op status en respect. In een omvangrijke markt waarin uitgevers hun producten nadrukkelijk onder de aandacht willen brengen is het gebruik van zulke begrippen wellicht begrijpelijk, maar helaas leidt het bovenal tot onbescheidenheid en inflatie.

Ook deze eerste boekuitgave van *Haas*, dat op groter formaat werd voorgepubliceerd in het opnieuw gestarte *Eppo*, lijkt hieronder te lijden. Wie van sterke verhalen houdt waarin de Duitsers zowel naïef als gewelddadig zijn en het verzet synoniem is voor moed en durf komt aan zijn trekken in *De weg terug*. Aan spanning die doet denken aan ouderwetse oorlogsfilms ontbreekt het immers niet. Maar voor verdere nuances en gelaagde vertellingen zal de lezer toch moeten uitwijken naar andere titels.

Het uitvoerige nawoord, getiteld 'The making of Haas' verklaart, onder verwijzing naar de noodzaak van cliffhangers, iets van de gemaakte keuzes. De geloofwaardigheid van het verhaal wordt daarmee echter niet vergroot. De Tweede Wereldoorlog blijft hier een voor de hand liggend kader voor een verhaal met merendeels al te bekende ingredienten. Wie claimt een grafische roman te presenteren moet zijn lezers serieuzer nemen. KR

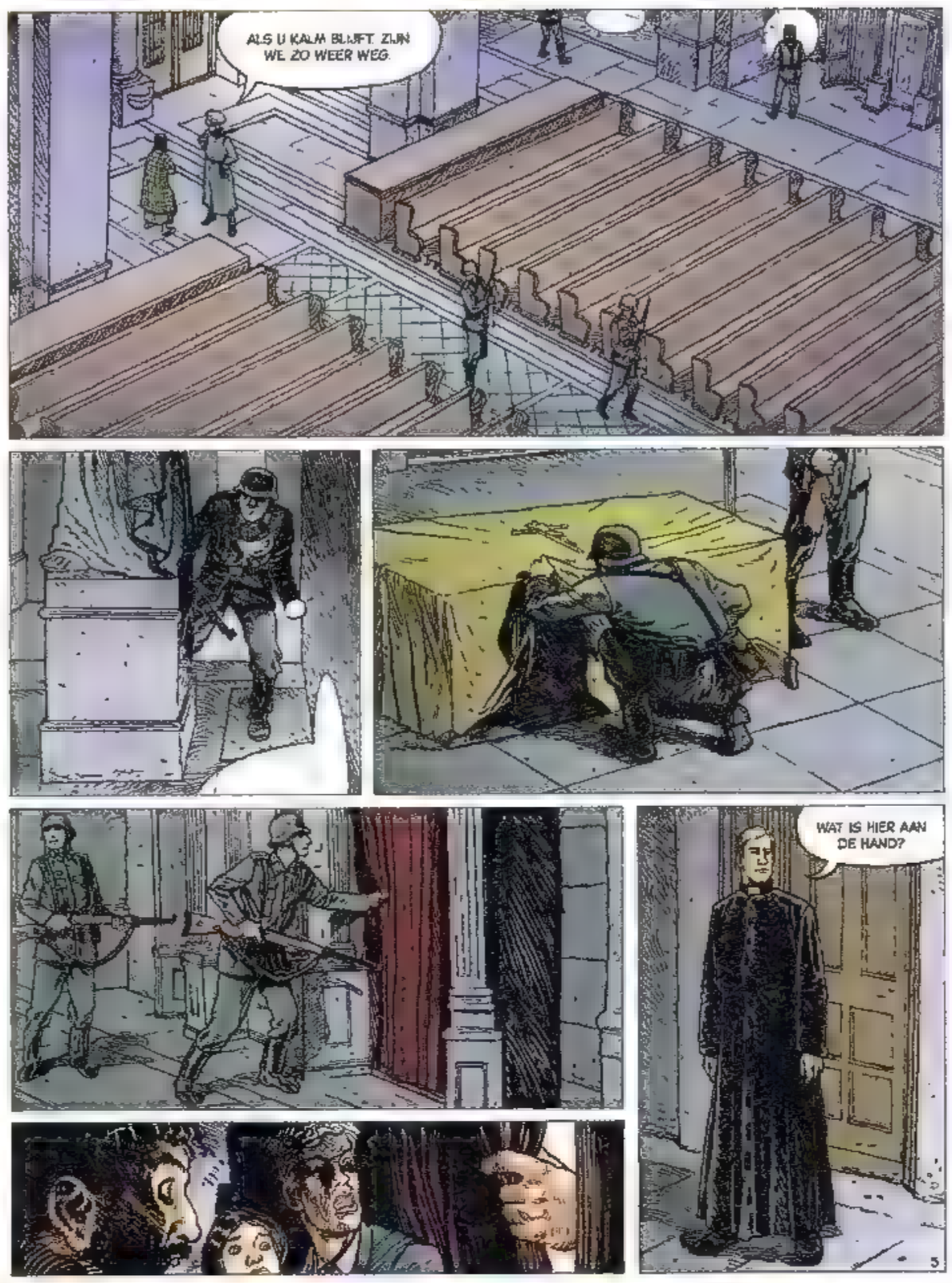

Overbodige romantiek?

Airborne 44 1:
Waar de mannen vallen
Airborne 44 2:
Morgen zullen wij er niet meer zijn

Jarbinet
Casterman 2009
ISBN 978-90-
303-6302-6
(deel 1)
ISBN 978-90-
303-6303-3
(deel 2)
Prijs €11,50
48 pagina's
kleur (hk)

De Tweede Wereldoorlog blijft een onuitputtelijk bron van inspiratie, ook voor stripmakers – maar wel doorgaans buiten onze landsgrenzen. *Airborne 44*, verdeeld over twee delen, speelt zich af in de Belgische Ardennen waar eind 1944 een tamelijk verwarrende strijd plaatsvond tussen Duitse en Amerikaanse troepen die uiteindelijk de ondergang van het Derde Rijk onvermijdelijk maakte. Het tweeluik is te lezen als de kroniek van een liefde tussen Gabrielle, een jonge Belgische vrouw, en Luther, een Amerikaanse militair. Ze delen een Duitse afkomst maar belichamen evenzoveel verschillen.

Geleidelijk aan wordt echter duidelijk dat het verhaal verder gaat dan de zwijgende en in zichzelf gekeerde militair die gekweld gaat onder eerder geweld van eigen hand. Twee jonge joodse onderduikers op de vlucht vormen een eerste vingerwijzing. Een belangrijk deel van het verhaal - en daarmee ook de reden waarom een SS-eenheid zo'n verbeten jacht in het oosten van België maakt in de laatste maanden van de oorlog – draait om foto's die tijdens de Duitse opmars in de Sovjet-Unie zijn gemaakt. Deze foto's documenteren de genadeloze jacht op joden door een Einsatzgruppe van de nazi's, documentatie die door een gedeserteerde soldaat naar België werd gebracht om na het staken van de strijd gerechtigheid te kunnen laten zegevieren.

Philippe Jarbinet vermengt door zijn aanpak de genres van de slagveldstrip, oorlogsromantiek en de aanmerkelijk gevoeligere thematiek van de holocaustverbeelding. Die vermenging is in zekere zin een waagstuk maar pakt hier evenwel niet verkeerd uit. Het geheel is overtuigend gecomponeerd, goed gedoseerd en bovendien vakkundig gedocumenteerd. De vraag blijft na lezing niettemin of het zonder de klaarblijkelijk onvermijdelijke romantische ontwikkelingen ook mogelijk zou zijn geweest. KR

[DE BOVENTOON]

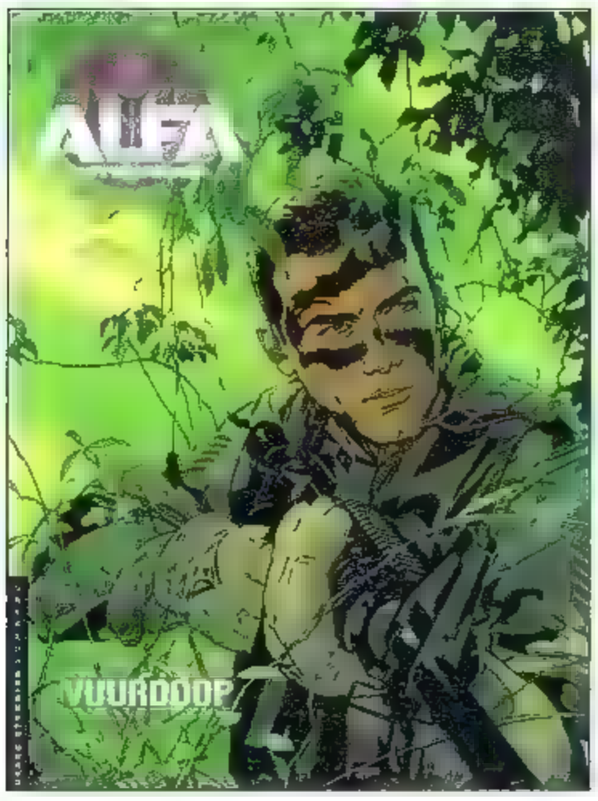

Geslaagde 'spin off'

Het is de laatste jaren een trend om van succesvolle producties een *prequel* of *spin off* te maken. Commercieel gezien is dat lucratief en veilig. Immers, de hoofdserie heeft zich al bewezen. Uitgeverij Lombard buit deze ontwikkeling met hun meest populaire series ook uit. Eerder deden ze dat al met *I.R.S.*, binnenkort met *Thorgal* en ook bij *Alfa* konden ze deze kans niet laten lopen. Grote vraag is altijd of een andere tekenaar kan tippen aan het tekenwerk van de 'moederserie' en of zo'n subserie qua verhaallijn iets kan toevoegen aan de bestaande reeks. Wat dat betreft is deze *prequel* geslaagd. Het tekenwerk van **Eric Loutte** sluit goed aan bij de stijl van Jigounov en over de ontwikkeling van de hoofdpersoon is door **Emmanuel Herzet** nagedacht. Dwight Tyler (Alfa) is in opleiding bij de luchtmacht, maar is bij lange niet zo'n naïef groentje, waarvoor anderen hem houden. Hij raakt verwikkeld in een *'Big Brother is watching you'*-schandaal en schroomt niet om actie te ondernemen. Een onderhoudende thriller. MvM

Alfa – Eerste wapenfeiten 1: Vuurdoop

Loutte & Herzet
Lombard 2010
ISBN 978-90-5581-701-6
Prijs €6,50
48 pagina's
kleur (sk)

Watchmen
Superheld de Comedian wordt vermoord. Niet zo leuk.
Nite Owl en Rorschach (die met de nieuwe) komen achter Veidt plannen en New York met een duivels wezen te vernietigen.
Het wezen overspoelt New York en de wereldmachten gaan het tezamen bevechten. New Jersey blijft trouwens gespaard, al kan dat waarschijnlijk niemand iets schelen.

Een literaire canon in één avond uit

Zou het een trend beginnen te worden: het verstrippen van literaire meesterwerken in één pagina? Bij de Duitse uitgeverij Ehapa verscheen in samenwerking met Moga Mobo de bundel *100 Meisterwerke der Weltliteratur* in stripvorm. Honderd overwegend Duitse tekenaars verstripten literaire klassiekers, elk op één pagina, en bijna allemaal zonder woorden.
Bij uitgeverij Kosmos is nu *De 90 bekendste boeken voor mensen met haast* van **Henrik Lange** uitgekomen. Het grote verschil met de Duitse bundel is dat Lange het allemaal zelf doet en er op elke pagina droogkloterige teksten bij schrijft. Tussen de negentig meesterwerken staat één verstripte strip: *Watchmen* van Alan Moore.
Lange heeft samen met Thomas Wengelewski ook al een bundel samengesteld over negentig klassieke films. Kosmos overweegt om deze ook in het Nederlands uit te

De 90 bekendste boeken voor mensen met haast

Lange
Kosmos 2009
ISBN 978-90-215-4649-0
Prijs €10
192 pagina's
zwart/wit (sk)

[EN VERDER]

Alim de leerlooier 4: Het heilige eiland (Augustin/Lupano, Silvester). Afsluitend deel met spannende, mooi getekende maar behoorlijk gewelddadige avonturen waarin wordt onthuld of Alim, de leerlooier behorend tot de laagste kaste, uiteindelijk weer wordt verenigd met zijn dochter Bul. DR

Antares 3 (Léo, Dargaud). Derde deel van de derde cyclus van *De werelden van Aldebaran*. De strip heeft iets weg van *De huurling* van Vicente Segrelles, al bedenkt Léo wel intelligentere plots. RS

De balling 1: De last van onze overwinningen (Tarumbana/Henscher, Lombard). Het slagveld kleurt weer donker met een nieuwe – schilderachtige – stripreeks. *De balling* van illustrator Stacy Turumbana, een Anderlechtenaar van Burundese afkomst, belooft een aardig spannend krijgeravontuur. Al zijn de prenten geen Rembrandts. KS

Bunker 4: Bloedbaden (Genzianella/Bec/Betbeder, Dupuis). In het vierde deel van de vijfdelige serie over de complexe strijd tussen twee militaire machten dreigt chaos door verborgen krachten. Met Aleksi Stassik, de soldaat met uitzonderlijke krachten. DR

Golden City 8: Schipbreukelingen aan de afgrond (Malfin/Pecqueur, Silvester). Golden City, het artefact voor de rijken der Aarde, leidt als gevolg van een samenzwering schipbreuk. In een tweede verhaallijn rekent een rancuneuze antiheldin meedogenloos af met een vooraanstaand lid van de plaatselijke maffia. RB

Gus 2: Mooie schurk (Blain, Oog & Blik/Bezige Bij). Zeer vermakelijke liefdesavonturen van de innemende atypische outlaws Clem, Gus en Gratt in westernstrip met knipoog en verwijzingen, zwierig getekend in een swingend tempo. DR

I hate Paris (Vande Wiele/Moerenhout, Oogachtend). Vervolg op de societystrip *I love Paris* waarvoor Erika Raven nog het scenario schreef. Zij heeft het stokje doorgeven aan Peter Moerenhout. De zwierig-psychedelische tekenstijl van Vande Wiele past uitstekend bij de verbeelding van de glamourwereld. Wel een beetje veel van hetzelfde. RS

De inkt van toen (Maël/Bauza, Dupuis). Poëtische strip over de rondreizende kalligraaf Mohitsu en zijn leerlinge Atsuko. Naast Antoine Bauza (scenario) en Maël (tekeningen) levert meesterkalligraaf Pascal Krieger een bijdrage aan dit initiatieverhaal. RS

Inu Yasha 9 (Takahashi, Kana). Dit nieuwe deel in deze serie van één van 's werelds

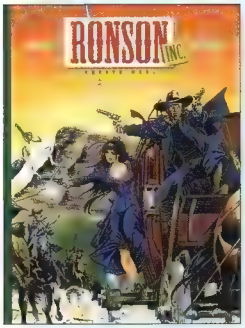

Voor *Eppo* creëerden **Willem Ritstier** en **Minck Oosterveer** *(Nicky Saxx, Trunk)* de westernstrip *Ronson Inc.* Deze speelt zich af in Dalbart, een *mining-camp*, gelijkend op dat van de tv-serie *Deadwood*, met veel modder, hoeren en andere kleurrijke types.

In dit eerste deel wordt kennisgemaakt met de hoofdrolspelers: Becker, een nooit missende messenwerper, de alcoholist John, en Denny en Dianne. Zij zijn medewerkers van het kleine detectivebureau Ronson Inc., wier belangrijkste taak is om grote broer en concurrent Pinkerton dwars te zitten. En dat laatste lukt aardig. Zonder noemenswaardige verliezen aan eigen kant laten ze talloze Pinkerton-agenten in het zand bijten.

De plot ontbeert aanvankelijk duidelijkheid, maar aan het open einde is alles helder. Het album is realistisch geschetst met een donkere kleurstelling. Met *Ronson Inc.* introduceren Ritstier en Oosterveer een levendige westernstrip die hopelijk vele vervolgen zal krijgen. BP

Ronson Inc. 1: De afrekening

Ritstier & Oosterveer
Don Lawrence Collection 2010
ISBN 978-90-8886-054-6
Prijs €7.95
48 pagina's
kleur (sk)

ADVERTENTIE

ADVERTENTIE

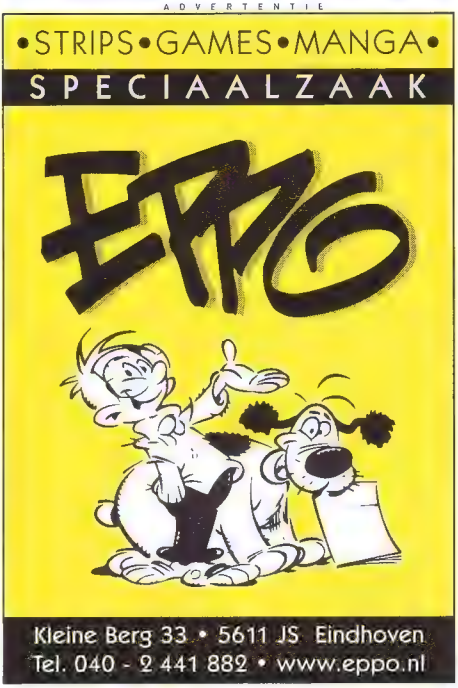

brengen. De Zweed Henrik Lange maakte in de jaren 1990 naam met zijn semi-autobiografische strips. Zijn undergroundstijltje leent zich bij uitstek voor de soms hilarische manier waarop hij de klassieken zeer beknopt neerzet. Maar of je er vervolgens in een gezelschap mee weg komt door net te doen alsof je zo'n meesterwerk gelezen hebt, is de vraag. RS

meest invloedrijke mangaka's biedt wederom een hoop illusionistisch leesplezier. KS

I.R.S. – All Watcher 2: De ongrijpbare Roxana (Koller/Desberg, Lombard). Spinoff van succesvolle *I.R.S.*-reeks over een financieel zwart gat, waarin miljarden dollars verdwijnen en een geheimzinnige entiteit die alles ziet. Wel erg dik aangezet. RS

De laatste tempelier 2: De ridder van de crypte (Khoury/Lalor, Dargaud). Tweede deel van historische thriller à la Dan – *Da Vinci Code* – Brown waarin archeologe Tess en FBI-man Sean betrokken raken bij de jacht op manuscripten en een middeleeuwse decodeermachine van de Tempeliers. DR

Madelief 1 (Holley, Boemerang). In *Tina* staat de humorstrip *Madelief*, beter bekend als *Ponytail*, een krantenstrip van Lee Holley (1933). De Amerikaan maakte de strip voor King Features Syndicate van 1960 tot 1989. Duidelijk is te zien dat Holley bij Hank – *Dennis the Menace* – Ketcham in de leer is geweest. Uitgeverij De Boemerang probeert met deze albumuitgave een nieuw publiek te bereiken. Leuk, maar wel jammer dat enige informatie over Holley ontbreekt. Vertaler is *Donald Duck*-hoofdredacteur Thom Roep. RS

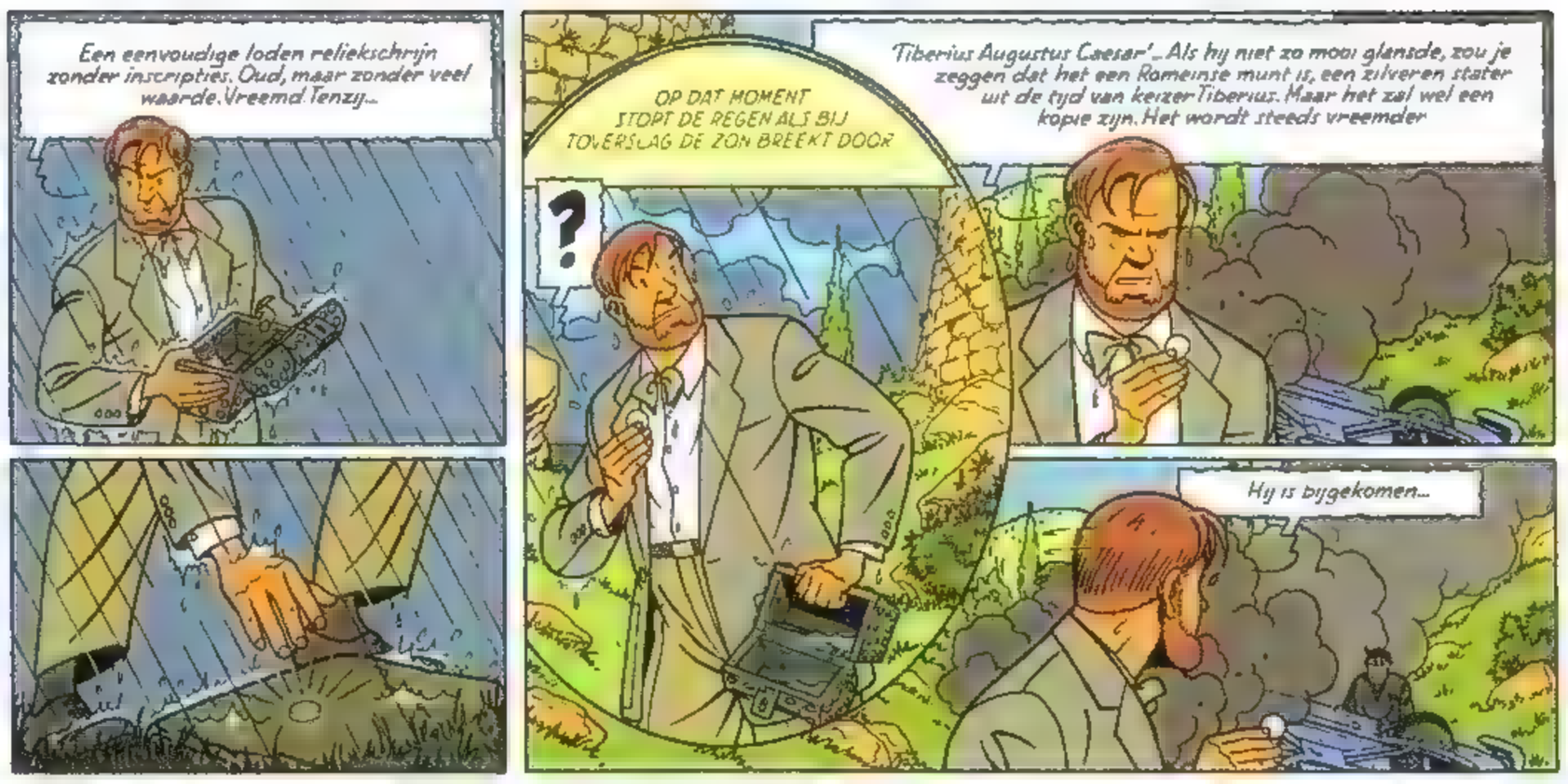
Een eenvoudige loden reliekschrijn zonder inscripties. Oud, maar zonder veel waarde. Vreemd. Tenzij...
OP DAT MOMENT STOPT DE REGEN ALS BIJ TOVERSLAG DE ZON BREEKT DOOR
?
'Tiberius Augustus Caesar'... Als hij niet zo mooi glanste, zou je zeggen dat het een Romeinse munt is, een zilveren stater uit de tijd van keizer Tiberius. Maar het zal wel een kopie zijn. Het wordt steeds vreemder
Hij is bijgekomen...

Door het overlijden van **René Sterne** tijdens het tekenen van dit 7e album naar de personages van **Edgar P. Jacobs** zal dit avontuur van Blake en Mortimer voor eeuwig een rouwrand dragen. Zijn echtgenote **Chantal de Spiegeleer** heeft het tekenwerk overgenomen en dat is geen sinecure. Het is bijzonder dat er nauwelijks sprake is van een stijlbreuk. De Spiegeleer is in de huid van haar man gekropen met als resultaat een stripverhaal dat in de klare lijn past van het oeuvre van Jacobs.

Na *De Zaak Francis Blake* en *Bericht uit het verleden* is dit het derde verhaal dat **Jean van Hamme** heeft geschreven rond de personages van Jacobs. Hij hanteert, gelijk aan de originele verhalen, een trage stijl waarin plaats is voor uitgebalanceerde dialogen en uitgebreide tekstblokken.

Mortimer wordt uitgenodigd door een Griekse wetenschapper en zijn lieftallige nichtje, die een opmerkelijke theorie hebben ontwikkeld over de verrader van Jezus Christus, Judas Iskariot, en de dertig zilverlingen die hij voor dit verraad heeft ontvangen. De prof, die zegt in het bezit te zijn van één van deze munten, verwacht binnen afzienbare tijde de hand te leggen op de rest van dit besmeurde geld.

Vanzelfsprekend is de superschavuit Olrik weer van de partij; ook hij is op zoek naar de munten. Hij wordt aangestuurd door een groep gewetenloze oud-nazi's, die streven naar wereldmacht.

Het zeer onderhoudende verhaal, filmisch weergegeven en spelend op diverse niveaus, heeft een open einde. Het tweede deel zal worden getekend door Aubin Frechon. RB

Blake & Mortimer 19: De vloek van de dertig zilverlingen 1

Van Hamme & Sterne & De Spiegeleer
Blake & Mortimer
2009
ISBN 978-90-6737-049-3
Prijs €7,95
56 pagina's
kleur (sk)

Intrigerende, redeloze gruwel

De Amerikaanse tekenaar **Jim Woodring** (Los Angeles, 1952) is de schepper van een surrealistische 'onwereld' waarin horror een waardevrij element vormt. Dat heeft veel te maken met zijn jeugd, waarin hij stemmen hoorde, hallucinaties onderging en leed onder andere psychologische gebreken. Hoewel hij naar eigen zeggen alles onder controle heeft maakt de selfmade striptekenaar – die onder meer in zijn drankprobleemperiode enige tijd als vuilnisman werkzaam was – ter inspiratie nog graag gebruik van deze eigenaardigheden, waarbij hij met Oosterse technieken hallucinaties op kan roepen.

Uitgeverij Oog & Blik/Bezige Bij verzorgde de eerste uitgave van Woodrings woordloze strip *Weersomstandigheden*, de Amerikaanse editie – *Weathercraft* – moet nog op de markt komen.

Voor lezers die al bekend zijn met het werk van Woodring is *Weersomstandigheden* een vertrouwde ontmoeting met de protagonisten Frank, het katachtige rechtoplopende wezen met de bevertanden en zijn 'huisdieren' pupshaw en pushpaw, het menszwijn Manhog, de griezelige Whim en de zielige Lucky. Lezers die voor het eerst het ondoorgrondelijke heelal van Woodring betreden zullen vooreerst verbijsterd om zich heenkijken. Het is onbegrijpelijk dat de uitgever dit prachtige werk uitbrengt met slechts een nietszeggende, slappe tekst op de achterflap en dat er niet minstens een behoorlijke introductie van de in het verhaal voorkomende figuren wordt geboden.

Weersomstandigheden verschijnt na een stilte van tien jaar, waarin Woodring voornamelijk als ontwerper van designspeelgoed actief was. De hoofdrol is deze keer weggelegd voor Manhog. Hoewel, hij ondergaat deze hoofdrol meer als een bijbelse Job, en lijkt de speelbal van twee magische figuren die rare dingen uithalen met kikkers, dieren waarvoor Woodring een bijzonder fascinatie blijkt te hebben, zoals hij in interviews vertelt.

Met *Weersomstandigheden* voegt de originele beeldenbedenker Woodring opnieuw een mesmeriserend verhaal toe aan zijn zeer persoonlijke schattig-gruwelijke universum. DR

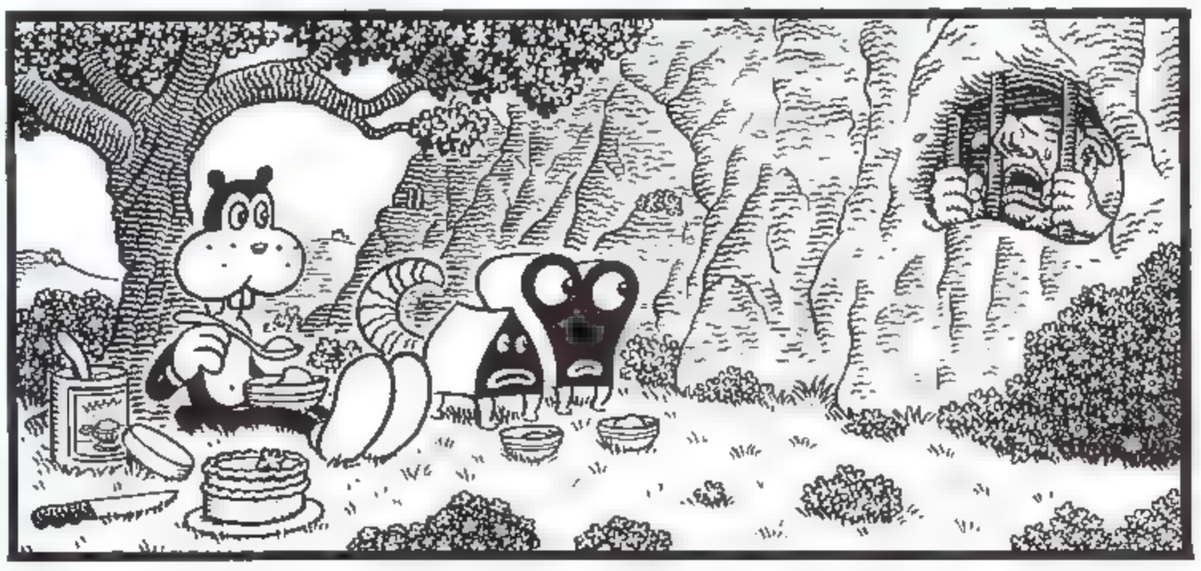

Weersomstandigheden

Woodring
Oog & Blik/Bezige Bij 2009
ISBN 978-90-5492-275-9
Prijs €12,90
104 pagina's
zwart/wit (sk)

De beproeving 1: Kapitein Trips

Perkins & Aguirre-Sacasa & King
L 2010
ISBN 978-90-245-3188-2
Prijs € 17,95
120 pagina's
kleur (hk)

Stephen King laat zijn werk al jaren uitmelken met goede, redelijke en mindere films als gevolg. King denkt verder dan zijn rijke oeuvre aan griezelpockets en is dit decennium begonnen met een nieuwe impuls: de stripmarkt. De hamvraag luidt dan ook: 'Hoe brengen zijn verhalen het er in plaatjesvorm vanaf?'

Kapitein Trips, het eerste deel van *De beproeving*, vertelt het verhaal van een besmettelijk experimenteel virus dat de wereld in hoog tempo ontvolkt. We volgen een aantal mensen – op onverklaarbare wijze immuun voor het virus – dat probeert om te gaan met de stervende massa's, het geweld en de individuele drang tot overleven.

Een compliment voor scriptschrijver **Roberto Aguirre-Sacasa** *(Marvel Knights)*, die de typische King-humor knap weet te integreren in de strip. Ook tekenaar **Mike Perkins** *(Captain America, X-Men)* lijkt zijn opdracht goed begrepen te hebben. Daar waar de tekeningen in talloze verstripte varianten – zoals Clive Barker's *Hellraiser* – om te huilen zijn, wordt de liefhebber van het fantastische genre hier op zijn wenken bediend.

De beproeving is een fraaie 'grafische roman' geworden die niet mag ontbreken in de collectie van de Stephen King-groupie, de scifi-horror fetisjist en een ieder die wil wegdromen in een apocalyptisch warm bad. KS

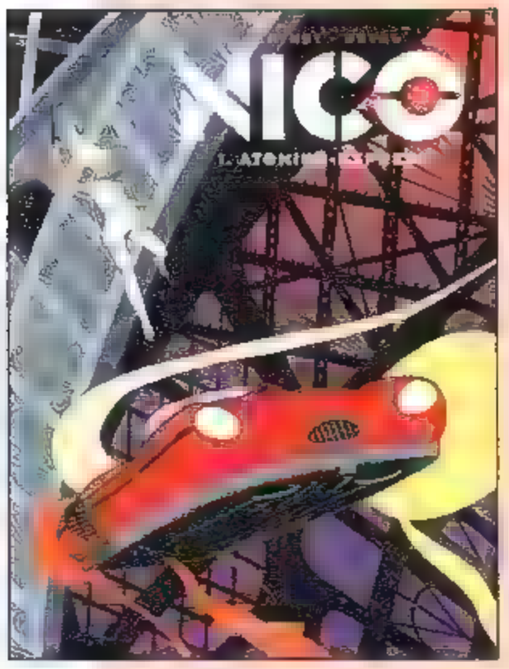

Nico 1 Atomium-Express

Berthet & Duval
Dargaud 2010
ISBN 978-90-8558-158-1
Prijs € 6,50
56 pagina's
kleur (sk)

Atoomstijl voor atoomstrip

Het werk van **Philippe Berthet** ademt retro uit. Ook het eerste deel uit het tweeluik *Nico* is hiervan een exponent. In een aan de atoomstijl verwante aanpak creeert de tekenaar een futuristisch sfeertje. En 'atoomstijl' slaat hier ook op de inhoud van het verhaal dat zich in de Koude Oorlog afspeelt, al kent de strip allerlei sciencefiction-elementen. Zo crashen er in 1947 twee vliegende schotels: één in de Verenigde Staten en één in de Sovjet Unie. Twintig jaar later geeft dit nog allerlei spionageverwikkelingen, waarin de knappe CIA-agent Nico volop verzeild raakt. Laat zij ook nu net als jong meisje getuige zijn geweest van die crash in de VS!

Het scenario van **Fred Duval** *(Travis)* komt nogal geforceerd over en heeft eigenlijk weinig om het lijf. Bij Berthet gaat het toch vooral om de verpakking. Die ziet er weer fraai uit, maar geeft *Nico* ook een tamelijk wezenloos karakter. De strip is overigens een voorbeeld van recente strips die teruggrijpen naar de semi-realistische stijlen en avonturenaanpak van Hergé en E.P. Jacobs, net zoals *De avonturen van Scott Leblanc*, *Het geheim van de Traction 22* en *Kaplan & Masson*. RS

ADVERTENTIE

ADVERTENTIE

Voor strips, boeken, originele tekeningen, autofolders, strip-verzamelobjecten en veel meer kijk je op www.profbarabas.nl
Nu vele Suske en Wiske-items in onze webwinkel!
-MALI-
Prof. Barabas
Met spoed gezocht: mooie stripverzameling. Barabas biedt u een eerlijke en goede prijs!! Mail ons op info@profbarabas.nl of bel 06-16110888

Monetair complot is actueel

'Orphans! Mayhem! Terror!' schreeuwt de kaft van deze exuberant vormgegeven strip de lezer toe. *The Black Diamond Detective Agency* is een Amerikaanse uitgave. Het is Chicago, 1899. De wereld staat op de drempel van de 20e eeuw, maar is nog diep geworteld in het ritme van de 19e eeuw. Het omslag, met buikband, oogt geheel in stijl van de periode. *'A tale so filled with twists, turns and heart-stopping thrills, that its telling is best experienced through the modern modern wonder of graphical narrative'*, zelden is een beeldverhaal fraaier aangekondigd. De opening doet recht aan de omslagtekst. Het verhaal begint met een grote explosie. Een trein wordt opgeblazen, het spoor leidt naar een bekeerde gangster. Wat aanvankelijk een afrekening onder criminelen lijkt, wordt al snel een complot om het monetair systeem en de economie van de nog jonge Verenigde Staten te ontwrichten. Hoewel al in 2007 verschenen, kon het thema gelet op de kredietcrisis niet actueler zijn.
Het scenario is een bewerking van een filmscript. Eens te meer blijkt het een lastige opgave een omvangrijk en complex script geloofwaardig om te zetten in de toch beperkte beeld- en vooral tekstruimte die een beeldverhaal biedt. Met horten en stoten worstelt zich het scenario door de vele *'twists, turns and thrills'* van het plot. Meervoudige lezing is een vereiste om het verhaal te kunnen volgen. De hoekige tekenstijl van **Eddy Campbell** en vrij expressieloze personages dragen daar nog eens aan bij. Bij schietpartijen, en dat zijn er nogal wat, is het een hele klus te ontrafelen of de goede of juist de slechte geraakt wordt, zoveel lijken de grauwe personages uiterlijk op elkaar.
Kortom, de lezer moet er moeite voor doen maar wordt wel beloond. Er is veel kunstigs in te vinden. Zo is het aardig te zien dat de oorspronkelijk verdachte aanvoerder wordt van de groep detectives die de ware schuldigen op het spoor is. En de schreeuwige presentatie? Ach, na de derde lezing ga je die ook waarderen, want het verhaal biedt echt mysterie, romantiek en kogels. Zoals het omslag belooft, is het een *'rousing tale of the hunt for a mysterious train bomber'*. TB

The Black Diamond Detective Agency

Campbell
First Second 2007
ISBN 978-1-59643-142-3
Prijs $16.95
144 pagina's
kleur (sk)

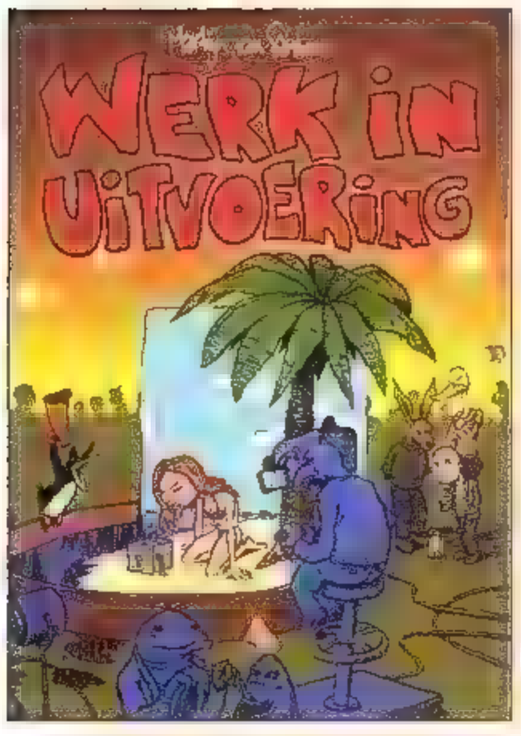

Geslaagd webexperiment als album

Martijn van Santen is een striptekenaar die begonnen is op het internet. Zijn webcomics verschenen als feuilleton op zijn website *stortbak-net.nl*, waarvoor hij in 2009 een Clickburg Webcomic Award won in de categorie 'beste verhalende webcomics'. Webcomics blijven, net als de Clickburg-prijzen, in Nederland echter een fenomeen in de marge van het beeldverhaal (al schijnen tijdens Stripdagen Haarlem nieuwe 'Clickies' te worden uitgereikt).
Dat zal haast de reden zijn dat Van Santen ervoor gekozen heeft zijn internetproductie in boekvorm te bundelen onder de titel *Werk in uitvoering*. Hij bereikt er een groter publiek mee. Volgens Van Santen gaat zijn feuilleton over de tragiek van intermenselijke communicatie. We zien een jonge ambitieuze webcomictekenaar, verbeeld als jonge dino, die botst met zijn vader. In een groter verband schetst Van Santen de worstelingen van een reclamebureau met de vraag hoe ver creatievelingen kunnen gaan met het accepteren van commerciële opdrachten.
Werk in uitvoering was een improvisatie-experiment: als Van Santen een pagina klaar had, publiceerde hij die direct op *Stortbak.net*. Zijn tekenstijl is dan ook economisch te noemen. Bijzonder geslaagd zijn de snelgesneden dialogen. Daar waar zijn bespiegelingen filosofisch worden, verliest de strip aan tempo.
Van Santen (1977) studeerde in 2004 af aan de Willem de Kooning Academie. In 2008 kreeg hij een startstipendium van het Fonds BKVB waarmee hij zijn stripfeuilleton tot een werkbaar manuscript omvormde en er een professioneel verzorgde uitgave van maak-

Werk in uitvoering

Van Santen
Stortbak 2009
ISBN 978-94-90570-01-9
Prijs €14.95
96 pagina's
zwart/wit (sk)

Strijd om de macht in een havenstad

David B. (*Vallende ziekte*) publiceerde in 2007/2008 zijn historische 'faction'-verhaal *Par les chemins noir* in twee delen. De Bezige Bij en Oog & Blik hebben deze geschiedenis nu vertaald uitgegeven in een fraaie integrale editie: *Langs duistere wegen*. Het boek gaat onder meer over de liefdesrelatie van de zangeres Mina en de door de oorlog getraumatiseerde schrijver Lauriano. Maar het vertelt ook de geschiedenis van de havenstad Fiume (de tegenwoordige Kroatische stad Rijeka), in de jaren 1919 en 1920. De strategisch belangrijke stad was na de Eerste Wereldoorlog een twistappel tussen Italie en het toenmalige koninkrijk Joegoslavié.

Op 12 september 1919 trekt de dichter en soldaat Gabriele D'Annunzio aan het hoofd van een zooitje ongeregeld de stad binnen. Hij sticht het Italiaans Regentschap Carnaro en krijgt een halfslachtige steun van Mussolini en de Italiaanse fascisten. Het regentschap wordt slechts erkend door de kunstenaarsleden van de Dada Club in Berlijn! De stad wordt geregeerd door idealisme, chaos en anarchie. In 1920 wordt Fiume een onafhankelijke stadsstaat als gevolg van het Verdrag van Rapallo. D'Annunzio vlucht uiteindelijk met zijn 'troepen' naar Venetië. Met zijn interpretatie van deze gebeurtenissen, vervlecht met een liefdesgeschiedenis, schenkt David B. in zijn 'hermetische' stijl, vol symboliek, de stripliefhebbers opnieuw een sterk en boeiend boek. DR

Langs duistere wegen

B.
Oog & Blik/Bezige Bij 2009
ISBN 978-90-5492-2249-0
Prijs € 24,90
124 pagina's
kleur (hk)

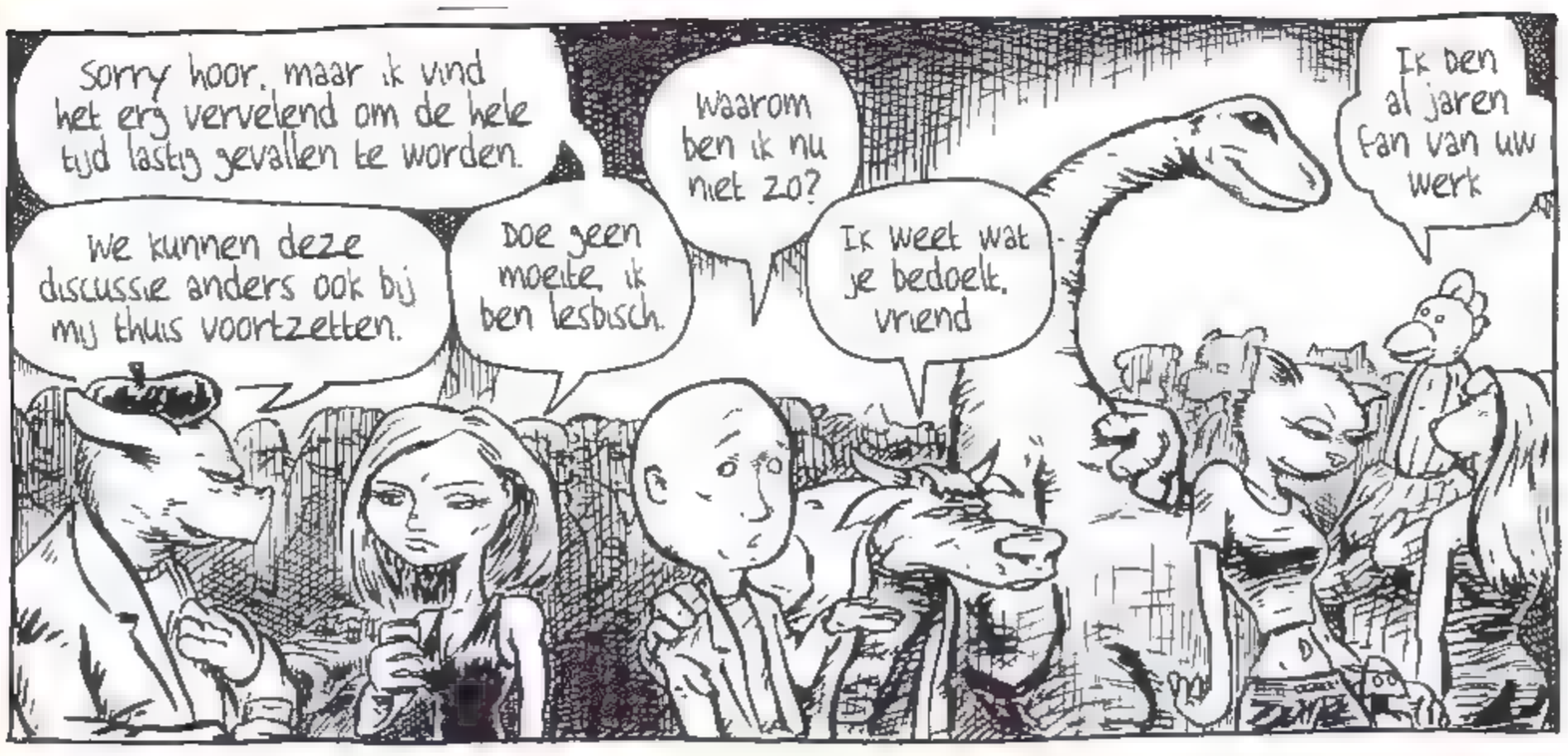
Sorry hoor, maar ik vind het erg vervelend om de hele tijd lastig gevallen te worden.
We kunnen deze discussie anders ook bij mij thuis voortzetten.
Doe geen moeite, ik ben lesbisch.
Waarom ben ik nu niet zo?
Ik weet wat je bedoelt, vriend
Ik ben al jaren fan van uw werk

te. Hij schijnt nog een potje te hebben voor een vervolgalbum met een serie korte strips. Het verrassend hoge niveau van *Werk in uitvoering* schept hiervoor wel enige verwachtingen. RS

[E N V E R D E R]

De orde van de drakenridders 5: De paleistuin (Paty/Ange, Silvester). Humoristische reeks over draken en maagden van het schrijversechtpaar Anne en Gérard Guero met wisselende gasttekenaars. Christian Paty levert dit keer een fraaie aflevering af. TdK

Orval 1 (Servais, Dupuis). Servais heeft zich laten inspireren door de geschiedenis van de abdij van Orval in het uiterste zuiden van België. Dat levert goed gedocumenteerde historische fictie op. RS

De roos en het kruis 3: De Weense loge (Popescu/Jarry/Richemond, Daedalus). Een historische setting. Johann Bottger staat, vanwege zijn alchemistische kwaliteiten, in de belangstelling van de Broederschap van de roos en het kruis. Hij hoopt te worden ingewijd in de geheimen van de Steen der Wijzen. RB

Samoerai 4: Het ritueel van Morinaga (Genêt/Frédéric/Di Giorgio, Daedalus). Visueel schouwspel (met uitklapplaat van gevechtsscène) over de zwaardvechter Takeo die betrokken raakt bij door occulte krachten geschapen leger tegen de keizer van Japan. DR

Sinbad 2: De klauwen van de Djinn (Alary/Arleston/Alwett, L). Sinbad en pantermeisje Azna stellen alles in het werk om de ouders van Sinbad te vinden. De verongelijkte Turabah probeert die zoektocht met alle mogelijke (tover)middelen te doen mislukken. Vermakelijk. TdK

Storm 25. Het rode spoor (Molenaar/De Vos/Lodewijk, DLC) Marduk zit nog steeds Storm en kompanen op de huid. Toch blijft de 'nieuwe' *Storm* zielloos, met te veel eendimensionale karakters. Vooral Roodhaar is emotieloos en vlak. Laat de tekenaars hun eigen sciencefiction- of fantasyserie maken! MvM

Tschaï – De waanzinnige planeet 7: De Pnume 1 (Li-An/Morvan, Daedalus). Schrijver Jack Vance introduceert in zijn fantasywereld het ondergrondse volk van De Pnume. Zij ontvoeren hoofdrolspeler Adam Reith maar rekenen buiten zijn vindingrijkheid. Leuke reeks waarin Li-An zorgt voor een Manara-achtige setting. TdK

50-reeks 15: 50 Domme blunders van Donald Duck (Heymans/De Graaff, Sanoma). Een verzameling van 50 strips, die in 2002 op de achterpagina van *Donald Duck* zijn afgedrukt. Alle pagina's zijn getekend door Mau Heymans, dus lange nekken en dito snavels. De grappen zijn bedacht door Heymans en Kirsten de Graaff. BP

De wouden van Opaal 5: De wortelstad (Arleston/Pellet, L). Klassiek realistisch tekenwerk in uitbundige kleuren wringt een beetje met het moderne fantasyverhaal vol vreemde wezens. Desalniettemin zeer verstrooiend. HW

Ythaq 7: Het teken van de Ythen (Arleston/Floch, L). De planeet Ythaq toont haar ware xenofobe natuur, waar de groep gestrande astronauten nauwelijks op kan anticiperen. Voeg daarbij de voortdurende attaques van onbetrouwbare humanoïden en diepzeemonsters op de gedesoriënteerde ruimteschipbreukelingen en het moge duidelijk zijn dat deze queeste nog jaren kan duren. RB

Y: The last man 2: Cycli (Vaughan/Guerra, Vliegende Hollander). Tweede deel van tiendelige serie over Yorick Brown die na een plaag met zijn aapje Ampersand de enige mannelijke zoogdieren op aarde zijn. Verschillende vrouwelijke groeperingen willen hen inlijven. DR

De zang van de vampiers 10: Manipulaties (Guerineau/Corbeyran, Daedalus). Een gewelddadige aflevering van deze horrorstrip die het meest aanspreekt als het hier en nu aan de orde is. TdK

→ AGENDA

AANVULLINGEN? VERTEL HET ONS! STUUR NIEUWS OVER BEURZEN, TENTOONSTELLINGEN OF ANDERE INTERESSANTE STRIPEVENEMENTEN AAN AGENDA@STRIPSCHRIFT.NL OF NAAR POSTBUS 84206, 3009 CE ROTTERDAM

t/m 30 mei 2010 Expo 'Allemaal beestjes', over dieren in de Nero-strip, Marc Sleen Museum, Zandstraat 33-35, Brussel, België, info: www.marc-sleen.be

t/m 30 mei 2010 Expo 'Moomin, de droomwereld van Tove Janson', Belgisch Stripcentrum, Zandstraat 20, Brussel, Belgie, info: www.stripmuseum.be

t/m 30 mei 2010 Expo '10 jaar Poisson Pilote – Een collectie voor de andere strip', Belgisch Stripcentrum, Zandstraat 20, Brussel, België, info: www.stripmuseum.be

t/m 5 september 2010 Expo 'Het theater van Jan Kruis', Nederlands Stripmuseum, Westerhaven 70, Groningen, info: www.stripmuseum.nl

t/m 5 september 2010 Expo 'De bronnen van Pandarve', over Storm van Don Lawrence, Nederlands Stripmuseum, Westerhaven 70, Groningen, info: www.stripmuseum.nl

t/m 5 september 2010 Expo 'Charles Burki: Achter de Kawat', Museon, Stadhouderslaan 37, 's-Gravenhage, info: www.museon.nl

t/m 19 september 2010 Expo 'Suske en Wiske – De fantasievolle vertellers', Limburgs Museum, Keulsepoort 5, Venlo, info: www.suskewiske/limburgsmuseum.nl

t/m 31 december 2010 Expo 'Krabbels en klodders – De bezetting in unieke strips', over het dagboek van Frans Brouwer, Nationaal Bevrijdingsmuseum 1944-1945, Wylerbaan 4, Groesbeek, info: www.bevrijdingsmuseum.nl

5 t/m 6 juni 2010 Stripdagen Haarlem, Haarlem, info: www.stripdagenhaarlem.nl

4 juli 2010 Stripfestijn Dordrecht, onderdeel van de 15e Dordtse Boekenmarkt, Het Hof, Dordrecht, info: www.stripwinkel-sjors.nl en www.dordtseboekenmarkt.nl

21 augustus 2010 12e Kamper Stripspektakel, Oudestraat/Van Heutszplein, Kampen, info: www.steck.nl

25 t/m 26 september 2010 De Stripdagen, Expo Houten, Meidoornkade 24, Houten, info: www.destripdagen.nl

Terugblik in beeld op een roerig leven

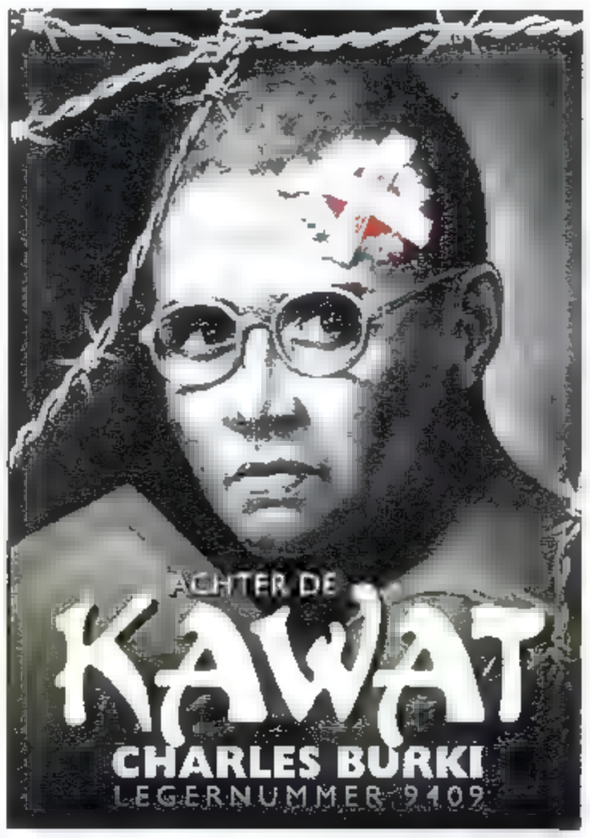

Uitgeverij Xtra heeft *Achter de kawat – Charles Burki legernummer 9409* (ISBN 978-90-77766-99-6, €15) opnieuw uitgegeven, na de eerdere publicatie van uitgeverij T. Wever uit 1979. Charles Burki (1909-1994) was een allround tekenaar die zijn sporen verdiende als illustrator, reclametekenaar en technisch tekenaar maar evenzeer als kunstschilder. Hij was zeer geïnteresseerd in techniek en stond bekend om zijn gedetailleerde tekeningen van vooral motorfietsen en auto's. In de *Achter de kawat* gebundelde tekeningen toont hij de wrange werkelijkheid van het krijgsgevangenschap, een lot dat hem ten deel viel nadat het Koninklijk Nederlands-Indische Leger (KNIL) verslagen was door de overmachtige Japanse strijdkrachten. Vanaf april 1942 beeldde Burki zijn ervaringen en die van zijn kameraden uit in enkele honderden tekeningen die niet alleen blijk geven van oog voor detail en een (met humor besprenkeld) gevoel voor sfeer maar ook van groot vakmanschap. Een deel van zijn oeuvre kan zonder meer als stripwerk worden beschouwd en doet geenszins onder voor zijn overige tekeningen.

Burki wist zijn werk voor de Japanners in Bandung te verbergen, verstopt in linnen gewikkeld in een zinken koker in een teakhouten kist onder de grond. Uiteindelijk werd hij overgebracht naar Japan. Dat bezorgde hem niet alleen de ervaring in Nagasaki het vallen van de atoombom aan den lijve te ondervinden, maar leverde hem eerder al de status op van overlevende van een schipbreuk na torpedering (waarbij hij tien uur in zee dobberde en werd gered door de bemanning van een Japanse vissersboot, en niet tien dagen zoals de flaptekst meldt). In 1946 krijgt Burki de tekeningen, opgegraven door een bevriende Chinees, weer in bezit.

Bij het Museon in Den Haag loopt nog tot en met 5 september de expositie *Charles Burki – Achter de kawat*. Kawat betekent zoveel als schutting of omheining en daarachter zien de bezoekers een indrukwekkend beeldrelaas over het leven in Japanse gevangenschap tijdens de Tweede Wereldoorlog. De opening werd verricht door Ben Bot, voormalig minister van Buitenlandse Zaken, die als kind in een jappenkamp heeft gezeten. Ter gelegenheid van de expositie heeft TNT Post in samenwerking met het Museon drie postzegelboekjes met motorzegels van Charles Burki uitgebracht. KR/TdK

Meer info: zie agenda.

ADVERTENTIE

Victor & Vishnu
Jeroen Funke
€ 9,95
ISBN 9789078753339

Ik, God & mijn oma
Edith Kuyvenhoven
€ 11,95
ISBN 9789078753377

Ype+Willem2 - Typisch
Ype Driessen
€ 9,95
ISBN 9789078753346

Supertoffe boeken!

Tijdens de Haarlemse Stripdagen verschijnen bij Uitgeverij Catullus de beste strips van het jaar!

Nieuwe boeken van o.a. Flo, Jeroen Funke, Erwin Suvaal, Ype Driessen, Willy Linthout, Edith Kuyvenhoven en Reid, Geleijnse & Van Tol.

Auteurs signeren op 5 en 6 juni bij Café Studio aan de Grote Markt in Haarlem!

www.catullus.nl

→ HET VAK

DEZE RUBRIEK IS BESTEMD VOOR MUTATIES IN HET ROERIGE STRIPWERELDJE, ALSMEDE VOOR MELDINGEN VAN OVERLIJDEN FUNCTIEWIJZIGINGEN, WISSELINGEN VAN UITGEVER OF DISTRIBUTEUR, VERHUIZINGEN ... HIER LEEST U ER ALLES OVER STUUR MUTATIES AAN HETVAK@STRIPSCHRIFT.NL OF NAAR POSTBUS 84206, 3009 CE ROTTERDAM

>WAARHEEN?

Illustrator **Thé Tjong-Khing** heeft de Max Velthuijsprijs 2010 gewonnen. Bij deze oeuvreprijs, die eens in de drie jaar wordt uitgereikt door de stichting P.C. Hooftprijs voor Letterkunde aan een Nederlandse illustrator van kinderboeken, behoort een bedrag van €60.000.
De 77-jarige tekenaar illustreerde onder andere boeken van Thea Beckman, Guus Kuijer, Miep Diekmann en Annie M.G. Schmidt. Eerder won hij al drie maal het Gouden Penseel en in 2005 ontving hij de Woutertje Pieterse Prijs voor het zoekboek *Waar is de taart?* Het bestuur motiveerde haar keuze als volgt: 'De combinatie van gedetailleerd en toch ook zogenaamd onbeholpen en naïef tekenen maakt zijn werk populair bij het publiek'.

Willy Linthout en **Eric Heuvel** zijn genomineerd voor een Amerikaanse Eisner Award. Linthout met de vertaling van *De jaren van de olifant (Years of the Elephant)* zelfs twee keer; in de categorieen Best U.S. Edition of International Material en Best writer/artist Nonfiction. Heuvel staat met *A Family Secret (De ontdekking)* op de shortlist in de categorie Best Publication for Teens. Deze jaarlijkse prijzen worden uitgereikt voorafgaand aan de grote stripbeurs Comic-Con in San Diego in juli.

Het Vlaams Fonds voor de Letteren heeft de stripbeurzen voor 2010 bekend gemaakt. Naast drie startbeurzen van ieder €4800, krijgen dertien auteurs een scheppingsbeurs in grootte varierend tussen €4800 en €12000. Bij deze groep onder anderen **Randall Casaer**, **Reinhart Croon** en **Brecht Evens**. Het stripfestival Ganshoren-Brussel krijgt een subsidie van €2000 en tot slot krijgen ook enkele individuele stripuitgaven een subsidie; als uitschieter hierbij *De grote toveraar* van Jeroen Janssen en Pieter van Oudheusden dat bij uitgeverij Oogachtend gaat verschijnen en met €6000 gesponsord wordt.

De leader van het **Holland Animation Film Festival** (HAFF) uit 2008 heeft de prijs van beste Film en TV-graphics gewonnen op het festival van de British Animation Awards (BAA). De leader – *Robin* – is gemaakt door de Engelsen Pete Bishop en Lee Wilson Wolfe. De BAA eert de beste Britse en Europese animatiefilms.

De ervaren stripmakers **Ken Broeders**, **Luc Cromheecke**, **Ersel**, **Griffo** en **Marvano** maken een statement tegen de subsidies (met name de Scheppingbeurzen) die Het Vlaams Fonds van de Letteren geeft aan dertien jonge stripmakers in Vlaanderen. De heren verwijzen in hun betoog

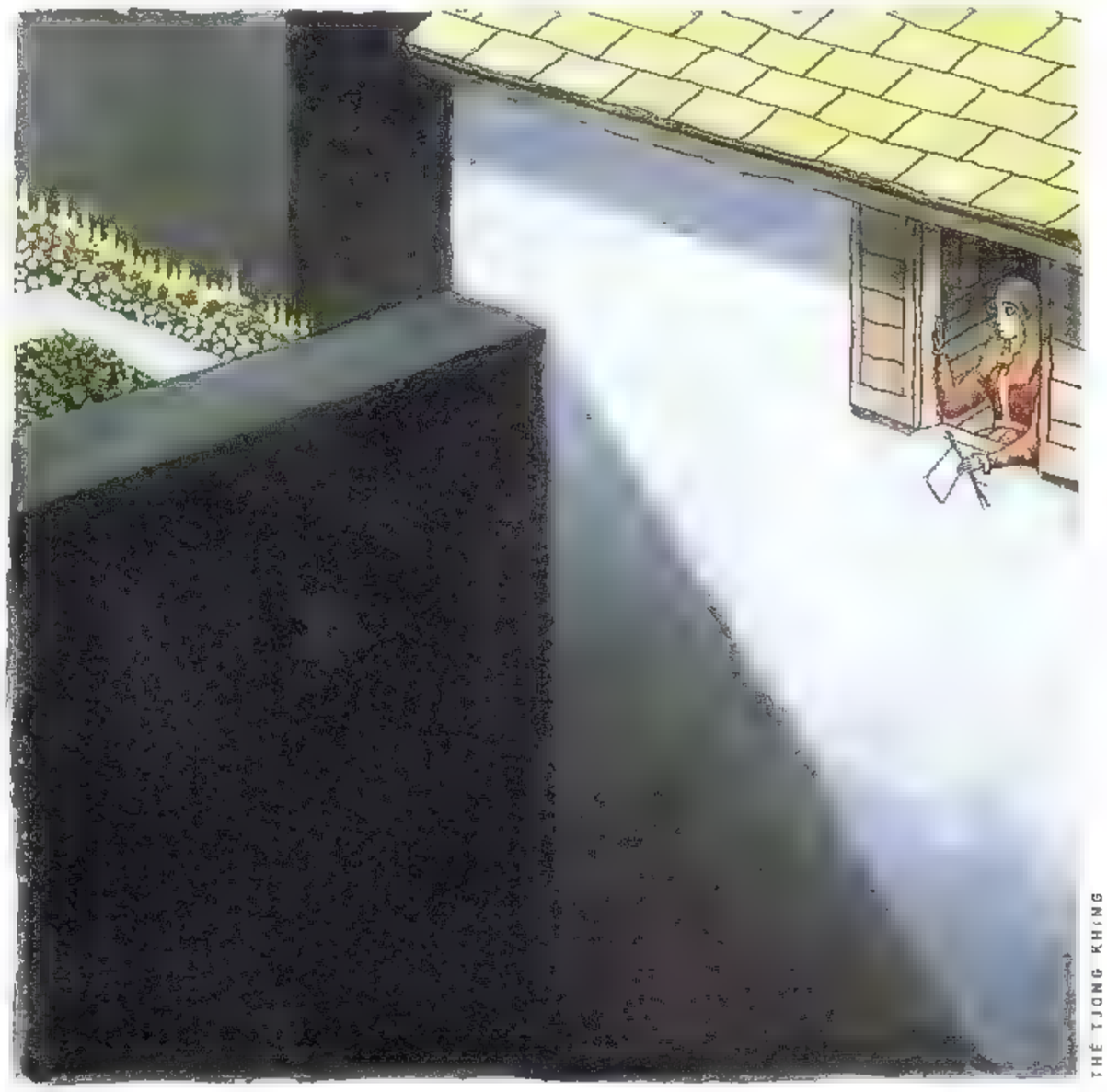

naar een oud essay uit 1962 van Karel van het Reve – *Het verweesde boekenbal* – die daarin fulmineert tegen het destijds geldende Nederlandse subsidiebeleid. Broeders en cs menen dat de subsidies concurrentievervalsing van de hoogste graad zijn en als doping van het strippeloton dienen. Het betoog dient als oproep aan Bert Anciaux, de Vlaamse cultuurminister, om de Scheppingbeurzen – als weggegooid belastinggeld omschreven – te beëindigen en het geld aan een sociaal statuut voor zelfstandige en professionele stripauteurs te besteden.

Reinhart Croon is de stadstekenaar van Turnhout in 2010. Croon, die tekent onder zijn voornaam, is al weer de zesde in rij. Eerder kregen Koen de Maesschalck, Conz, Jan van der Veken, Pieter de Poortere en Serge Baeken deze eretitel. Reinhart maakte al eerder een muurtekening in Turnhout en publiceert binnenkort het tweede deel van *Hunker Bunker*.

Verzamelwebsite *Catawiki* is genomineerd voor de Broos van Erp prijs. Deze prijs, vernoemd naar voormalig VVD-kamerlid Broos van Erp, wordt jaarlijks

ADVERTENTIE

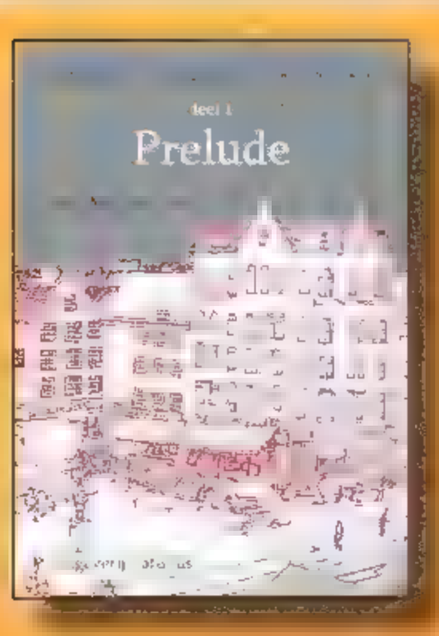

Prelude
Jean-Marc van Tol
€ 11,95
ISBN 9789078753392

In het wild...
Erwin Suvaal
€ 19,95
ISBN 9789078753384

JvdO2 - De Leveling
Willy Linthout
€ 11,95
ISBN 9789078753353

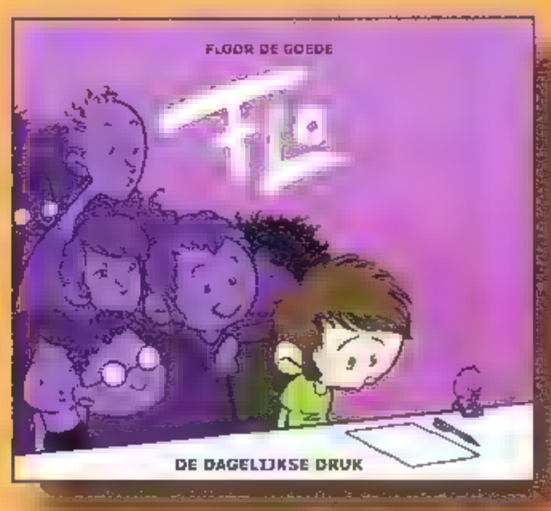

Flo4 - De dagelijkse druk
Floor de Goede
€ 9,95
ISBN 9789078753360

[SERVICE SPREAD]

uitgereikt door het Ministerie van Economische Zaken aan jonge bedrijven die een innovatief product op het gebied van nieuwe media hebben ontwikkeld. De prijs bestaat uit €25.000 investeringsgeld, gratis publiciteit, een presentatietraining en tips van de vakjury. Winnaar werd *Serious Toys*, een spin-out van Philips dat digitale speel- en leermiddelen voor scholen maakt.

Erwin Kho (29) heeft de Benelux Beeldverhalenprijs gewonnen. Deze prijsvraag georganiseerd door uitgeverij De Vliegende Hollander in samenwerking met *Nrc.next* levert de winnaar een bedrag van €1000 op. De jury bestaande uit striptekenaar Guido van Driel, stripvertaler Toon Dohmen, Intendant Strips van Fonds BKVB Gert Jan Pos, chef vormgeving van NRC Media Jan Paul van der Wijk en Rienk Tychon, uitgever van De Vliegende Hollander kozen de strip *Elke seconde telt* van de Rotterdamse grafisch vormgever als winnaar. Alle inzendingen zijn te zien in het museum voor communicatie Scryption in Tilburg; de winnaar, de runner-up en drie uitverkorenen zagen hun inzending gepubliceerd worden in *Nrc.next*.

Nadat begin september 2009 stripwinkel **Paulus** in Alkmaar fysiek de deuren sloot, ging de verkoop via het internet – onder de naam Stripsenzo – wel gewoon door. Klanten konden op afgesproken tijden hun bestelde boeken afhalen. Medio mei werd ook daar een punt achter gezet. Vanwege gezondheidsredenen zet het echtpaar, dat al dertig jaar lang de winkel runde, er nu definitief een punt achter.

> WAARVOOR?

De Amerikaanse striptekenaar **Richard Joseph 'Dick' Giordano** is op 27 maart overleden. Giordano (New York City, 1932) begint als redacteur in 1960 bij de in sciencefiction- en superheldenverhalen gespecialiseerde kleine uitgeverij Charlton Comics. Vanaf 1968 wordt hij hoofdredacteur bij grote broer DC-Comics. In 1970 richt hij met Neal Adams de Continuity Studios op waarin hij zich vooral toelegt op reclamewerk. Later in de jaren 1970 keert hij terug bij DC waar hij onder andere de reeksen *Superman*, *Wonder Woman*, *Green Lantern* en *Flash* reviseert. Daarnaast inkt hij de potloodtekeningen van Neal Adams, George Perez en John Byrne. In 1994 verschijnt van hem eenmalig een *Modesty Blaise*-verhaal. Vanaf 2002 tekent hij zelf ook strips in de reeks *The Phantom* voor de Zweedse uitgeverij Egmont.

Op 10 mei overleed de Amerikaanse illustrator **Frank Frazetta** (1928, Brooklyn, New York). Frazetta's talent voor tekenen wordt al jong duidelijk. Wanneer hij acht jaar oud is krijgt hij aan de Brooklyn Academy of Fine Arts tekenles. Op 16-jarige leeftijd illustreert hij zijn eerste strip en excelleert hij in verschillende genres zoals western, fantasy en historische verhalen. Vanaf de jaren 1950 werkt hij voor diverse stripuitgevers waaronder EC Comics en National Comics en draagt hij bij aan reeksen zoals *John Wayne Comics* en *Eastern Heros.* Kort na die periode assisteert hij Al Capp bij diens strip *Li'l Abner* en tekent hijzelf de krantenstrip *Johnny Comet.* In de jaren 1960 gaat Frazetta zich meer en meer toeleggen op het ontwerpen van omslagen voor vele boekuitgaven, (film)posters en LP's. Toch blijft hij ook stripgerelateerd werk produceren en tekent in *Mad*, *Creepy* en *Vampirella*. Zijn tekeningen van *Conan de barbaar*, *Tarzan* en *Barsoom* – deze laatste in het Nederlands verschenen onder de serienaam *John Carter – Man van Mars* – maken naam in grote delen van de wereld. In de jaren 1980 werkt hij nog mee aan een aantal films waaronder *Fire and Ice* uit 1983.
In 2003 wordt een televisiedocumentaire aan hem gewijd: *Frank Frazetta: Painting with fire*. Frazetta, die zijn laatste jaren doorbracht in Pennsylvania, waar zich ook het Frazetta Museum bevindt, overleed aan de gevolgen van een hartaanval.

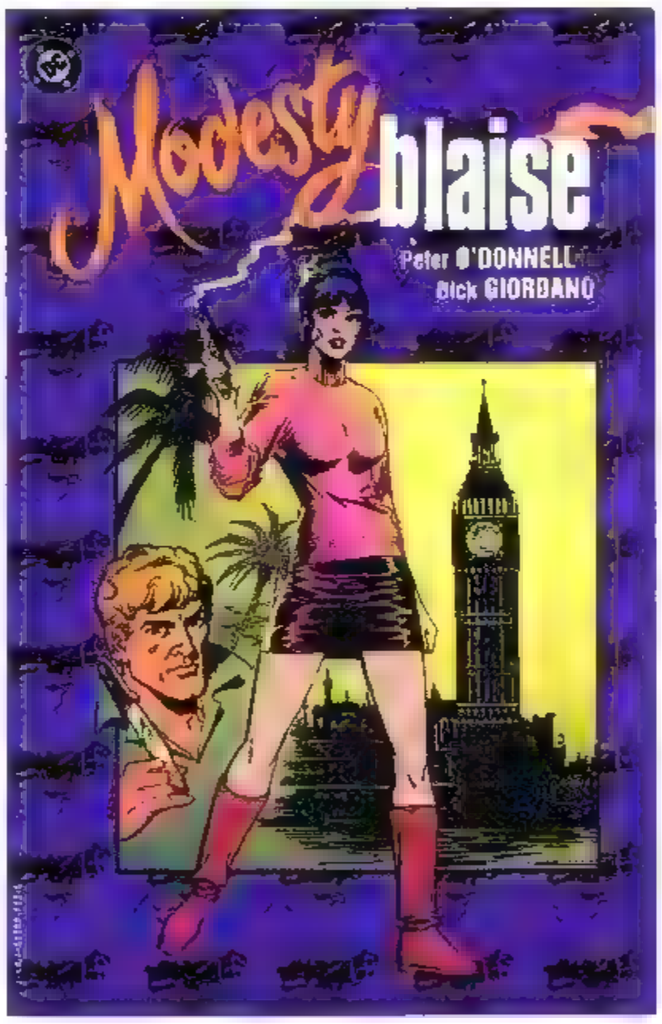

ADVERTENTIE

→ WINNEN

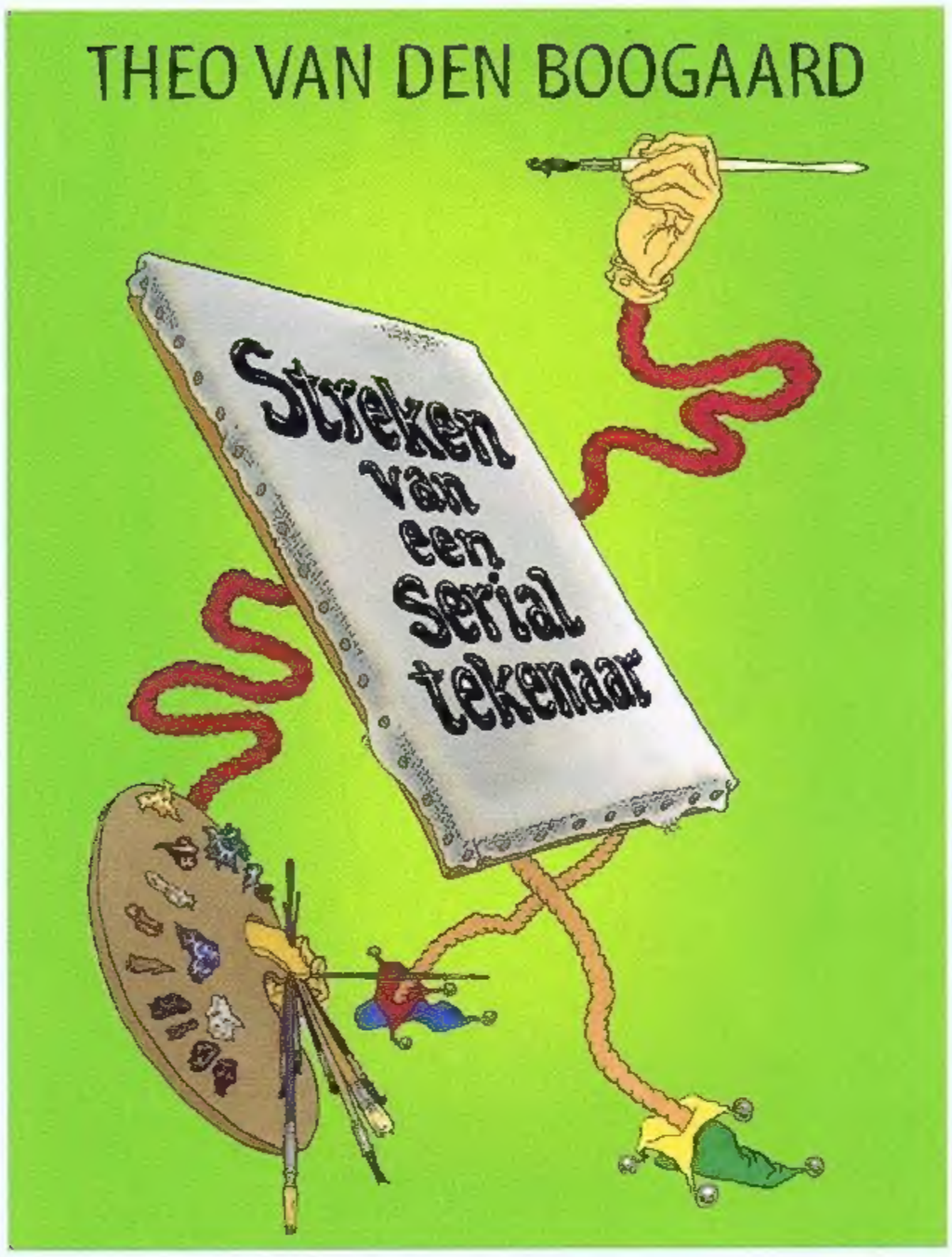

Eind mei verschijnt bij uitgeverij De Vliegende Hollander een tweetal bundels met verzameld werk van tekenaar Theo van den Boogaard. Naast een heruitgave van *Sjef van Oekel* verschijnt ook de uitgave *Streken van een serial tekenaar* met divers vrij werk en reclame-opdrachten. In samenwerking met de uitgever geeft *Stripschrift* vijf exemplaren van dit laatste boek weg aan lezers die ons het goede antwoord geven op de volgende vraag:

Hoe heet het stripalbum waarin Theo van den Boogaard onder andere homofilie, pedofilie en bestialiteit behandelt?

Stuur het antwoord vóór 1 juli 2010 naar
Serial tekenaar-prijsvraag
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
of naar winnen@stripschrift.nl

Bij meer dan vijf goede oplossingen zal er worden geloot. De winnaars maken we in een volgend nummer bekend. Maximaal één inzending per adres en discussiëren over de uitslag doen we natuurlijk niet.

→ HARRY'S POSTZEGELHOEKJE

Zodra een verhaal verteld wordt in een logisch opeenvolgende serie afbeeldingen is er volgens menig stripvorser sprake van een stripverhaal. Een blokje postzegels kan op die manier dus heel goed dienen als stripmedium. In de DDR hadden ze dat al door in 1966, toen ze het bekende sprookje *Tafeltje dek je* in scènes op zegels navertelden. Het sprookje is bekend van de (West-)Duitse gebroeders Grimm. De uitgave bleek een succes, want sprookjes bleven vele jaren een bron van inspiratie vormen voor de makers Oost-Duitse stripblokjes, onder andere met *De gelaarsde kat* en *De Bremer stadsmuzikanten.* De oplagen overstegen in de loop der jaren de twee miljoen. HW

Land van herkomst: DDR
Jaar van uitgifte: 1966
Catalogiswaarde: € 4,50

Stripschrift COLOFON

JAARGANG 43 • NUMMER 3 (408) • JUNI 2010

's Werelds oudste stripinformatieblad verschijnt 8 maal per jaar en wordt samengesteld door een onafhankelijke redactie.

Redactie
Teus de Kruijf, Arco van Os, Dik Rondeltap, Rik Sanders

Medewerkers
Ger Apeldoorn, Tijs Bagchus, Olav Beemer, Ben Bits, Ruud Booms, Merit Bus, Han van Buuren, Judith van den Ende, Geert van Gheluwe, Erik van der Hoeven, Jakari Productions, Lambiek, Frits van der Linden, Willard Mans, Michel van Merriënboer, Rob van der Nol, Ans Nolten, Bert Post, Kees Ribbens, Rita Scaglia, Kenneth Steffers, Erwin Suvaal, Rudy Vrooman, Harry Wibier

Omslag
Jan van der Voo

Redactie-adres
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
t 010-2201063
f 010-4210608
e redactie@stripschrift.nl

Abonnementen
Een abonnement omvat 8 nummers en wordt daarna telkens stilzwijgend verlengd. Eventueel gemiste nummers zijn te bestellen via onze Back Issue Service.

Maak het juiste bedrag over op girorekening 9347590 ten name van Stichting Uitgeverij Stripstift te Rotterdam.
Nederland €47,00
België €50,00
Other countries €64,00
IBAN NL07 INGB 0009 3475 90
SWIFT/BIC INGBNL2A
Bedragen zijn inclusief 6% BTW
Opzeggingen schriftelijk richten aan de uitgever, uiterlijk twee nummers voor het aflopen van het abonnement.

Reprorecht
Het overnemen, maar ook het vermenigvuldigen van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie.

Materiaal
Ongevraagd toegestuurd materiaal wordt niet geretourneerd. De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs.

Advertenties
Voor de opgave van advertenties en het opvragen van de tarieven kunt u contact opnemen met de uitgever, of e-mailen naar adverteren@stripstift.nl

Druk
Printec Offset, Kassel, Duitsland

Uitgever/Distributie Nederland

Stichting Uitgeverij Stripstift
Kleine Beer 467
3067 ZW Rotterdam
t 010-2201063
f 010-4210608
e uitgever@stripstift.nl
w www.stripstift.nl
KvK Rotterdam 24335843

Distributie België
Pinceel, Leuven
AMP, Brussel

Stripschrift wordt uitgegeven in opdracht van Het Stripschap. Leden van Het Stripschap krijgen € 1,25 korting op de abonnementsprijs.

ISSN 0165-845X

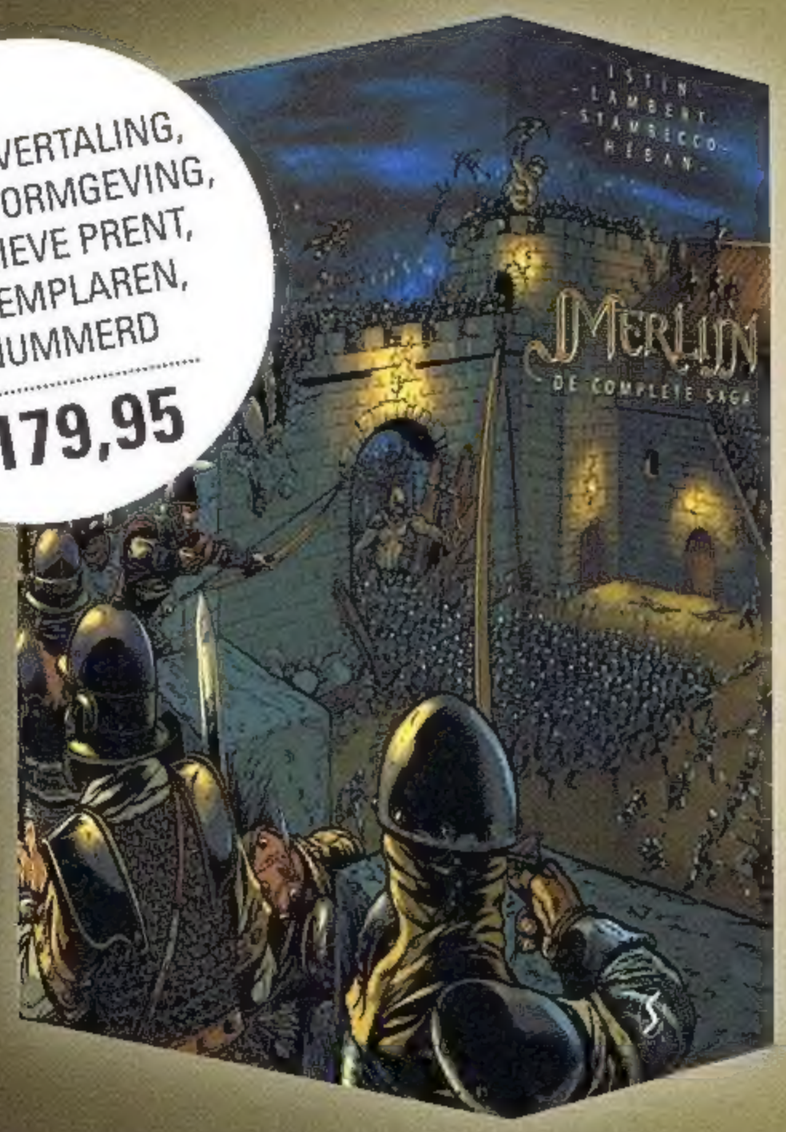

NIEUWE VERTALING,
NIEUWE VORMGEVING,
EXCLUSIEVE PRENT,
500 EXEMPLAREN,
GENUMMERD

€ 179,95

MERLIJN

JUNI 2010

DE COMPLETE SAGA

IN EEN GELIMITEERDE LUXE CASSETTE – 500 EXEMPLAREN

BOEK 7 T/M 10 VOOR HET EERST IN NEDERLANDSE VERTALING

(LOSSE UITGAVEN VERSCHIJNEN IN TWEEDE HELFT 2010)

ISBN: 978-90-5885-512-1

© Lax Productions

EERSTE CYCLUS - VOORJAARSEQUINOX

TWEEDE CYCLUS - ZONNEWENDE

VANAF MEI:
DE EERSTE EN DE
TWEEDE CYCLUS VAN
BONE NU IN TWEE MOOIE
VERZAMELCASSETTES

€ 65,-

PER CASSETTE

ISBN: 978-90-5885-482-7
ISBN: 978-90-5885-510-7

Alim de leerlooier

DE COMPLETE
EERSTE CYCLUS VAN
ALIM DE LEERLOOIER IN
EEN GELIMITEERDE LUXE
VERZAMELCASSETTE
MET VELE EXTRA'S

€ 99,95

EERSTE CYCLUS - NU MET EXCLUSIEVE 'POTLOOD EDITIE' VAN HET DERDE DEEL

SPECIALE RUGTEKENING | 16 PAGINA-SCHETSDOSSIER | 2 PRENTEN | OPLAGE 444 EXEMPLAREN

GENUMMERD & GESIGNEERD DOOR VIRGINIE AUGUSTIN

ISBN: 978-90-5885-514-5

© Guy - Delcourt Productions

SILVESTERSTRIPS.NL

SILVESTER

In de boek- en stripwinkel

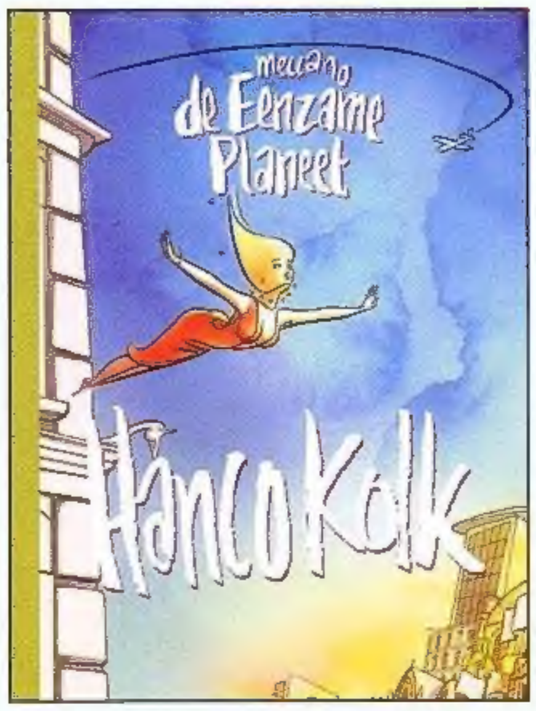

Hanco Kolk
– *Meccano - de eenzame planeet*
De eerste drie graphic novels
over Meccano. €22,50

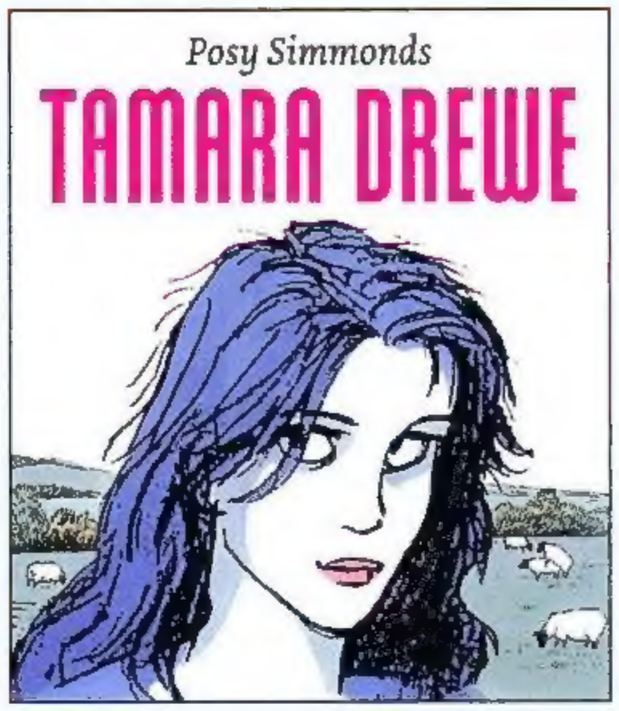

Posy Simmonds – *Tamara Drewe*
Prachtige graphic novel,
binnenkort verfilmd.
€22,50

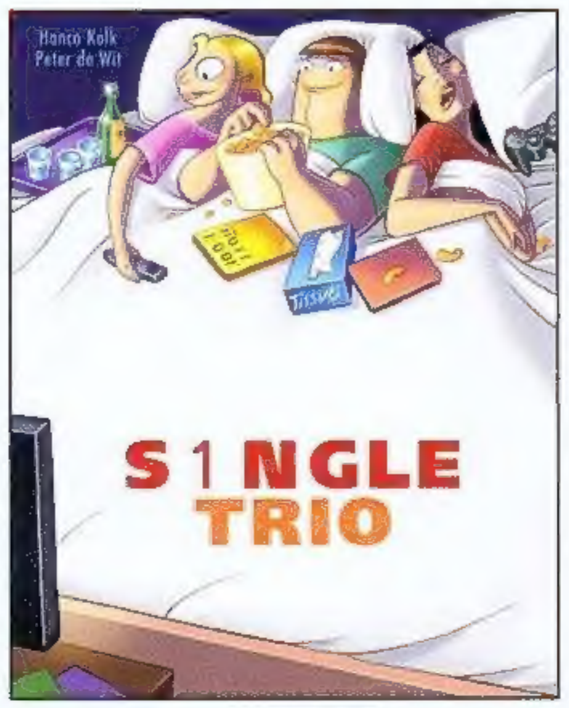

Peter de Wit & Hanco Kolk
– *Single Trio*
Nieuw album, ook bekend
van de tv-serie. €12,50

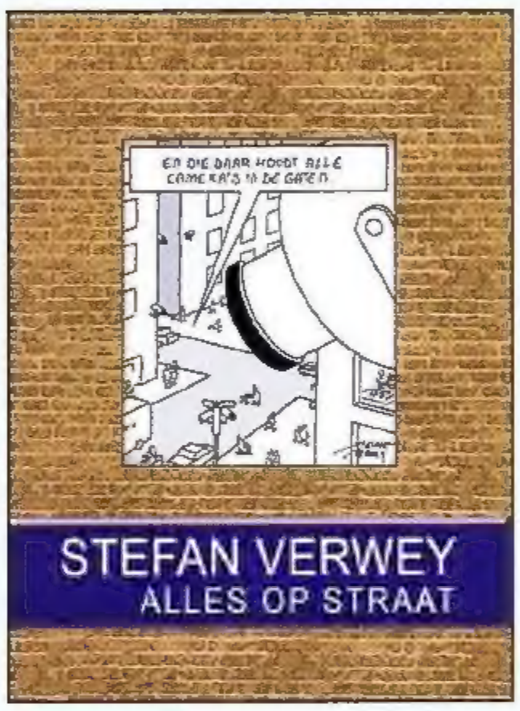

Stefan Verwey – *Alles op straat*
Niets blijft meer verborgen.
€12,50

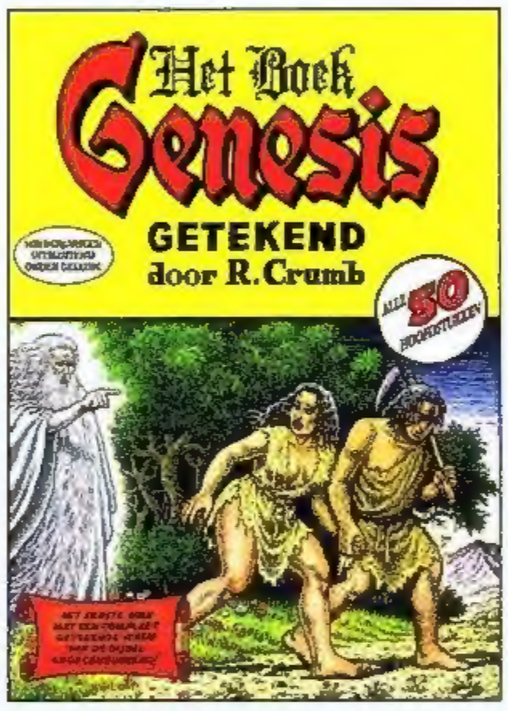

Robert Crumb – *Het Boek Genesis*
De bijbel als sensationele strip.
€22,50

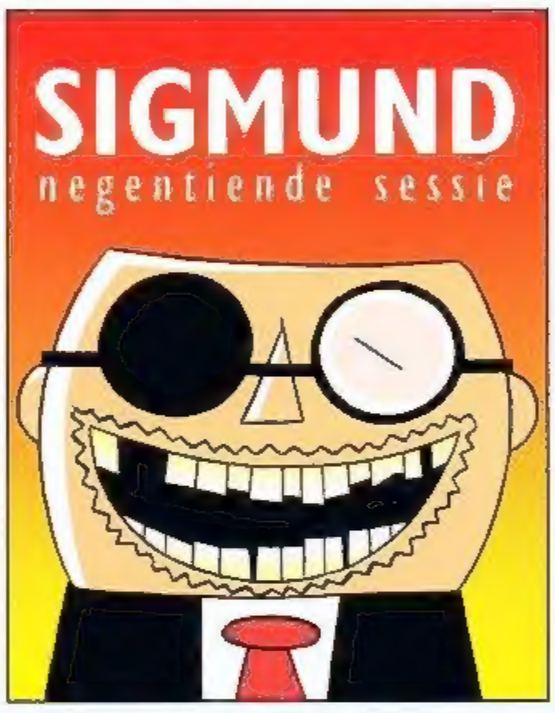

Peter de Wit
– *Sigmund - negentiende sessie*
Nieuwe avonturen van de kleine,
eenogige strippsychiater. €9,90

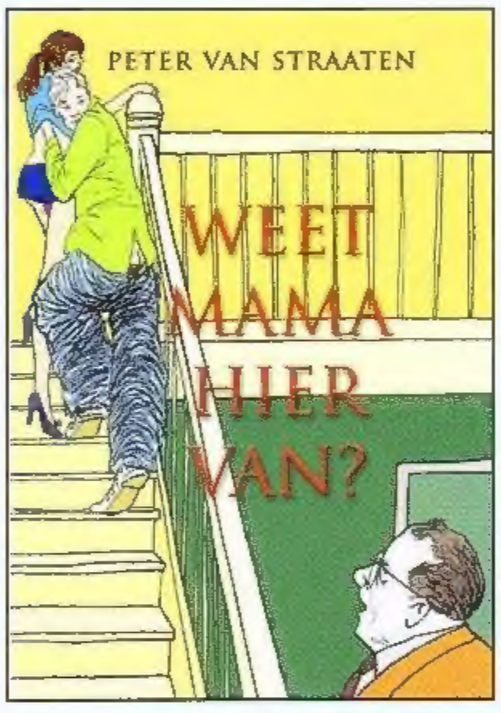

Peter van Straaten
– *Weet mama hiervan?*
Puberleed en kindervreugd
€14,90

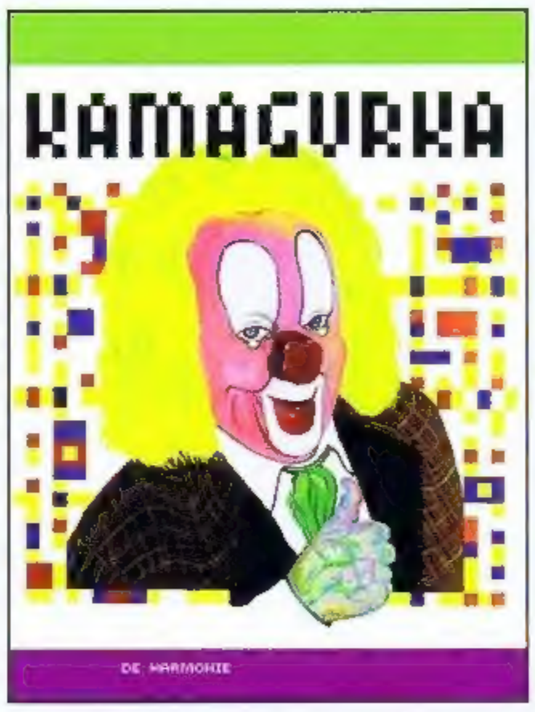

Kamagurka – *Bassie & Mondriaan*
Driehonderd van zijn beste
tekeningen in kleur. €17,50

Peter de Wit – *Polderburka's*
De populaire burka babes zijn terug!
€9,90

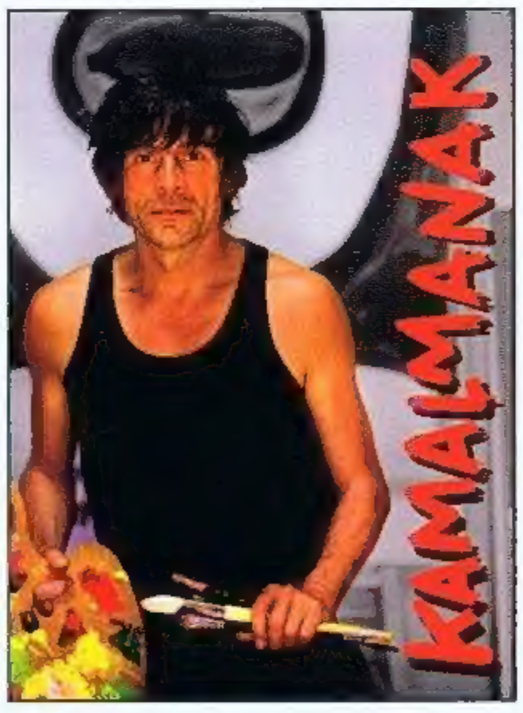

Kamagurka – *Kamalmanak*
Prachtig, lijvig kunstboek
met 366 schilderijen. €70

www.deharmonie.nl

DARK DRAGON BOOKS

www.darkdragonbooks.com

NU IN DE WINKEL

CONAN

CONAN 4
Met cover van
Romano Molenaar
&
Jorg de Vos

De complete eerste cyclus in één luxe verzamelcassette

- € 63,85
- Casssette ook los verkrijgbaar

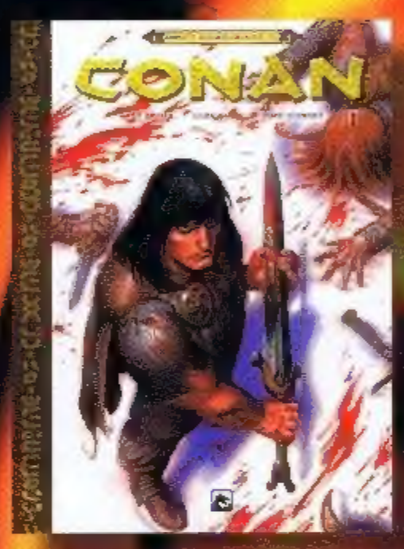

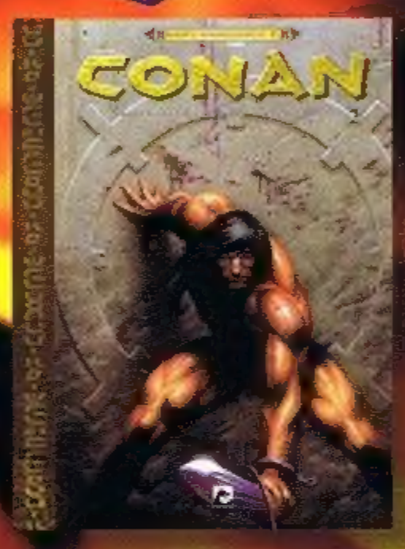

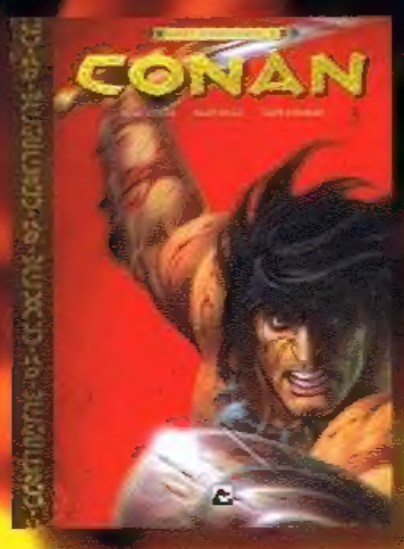

- Hardcover
- 64 pagina's in kleur
- Incl. 8 pagina's schetsdossier van Romano en Jorg
- € 17,95
- Gratis prent van Romano bij de eerste druk

HERCULES

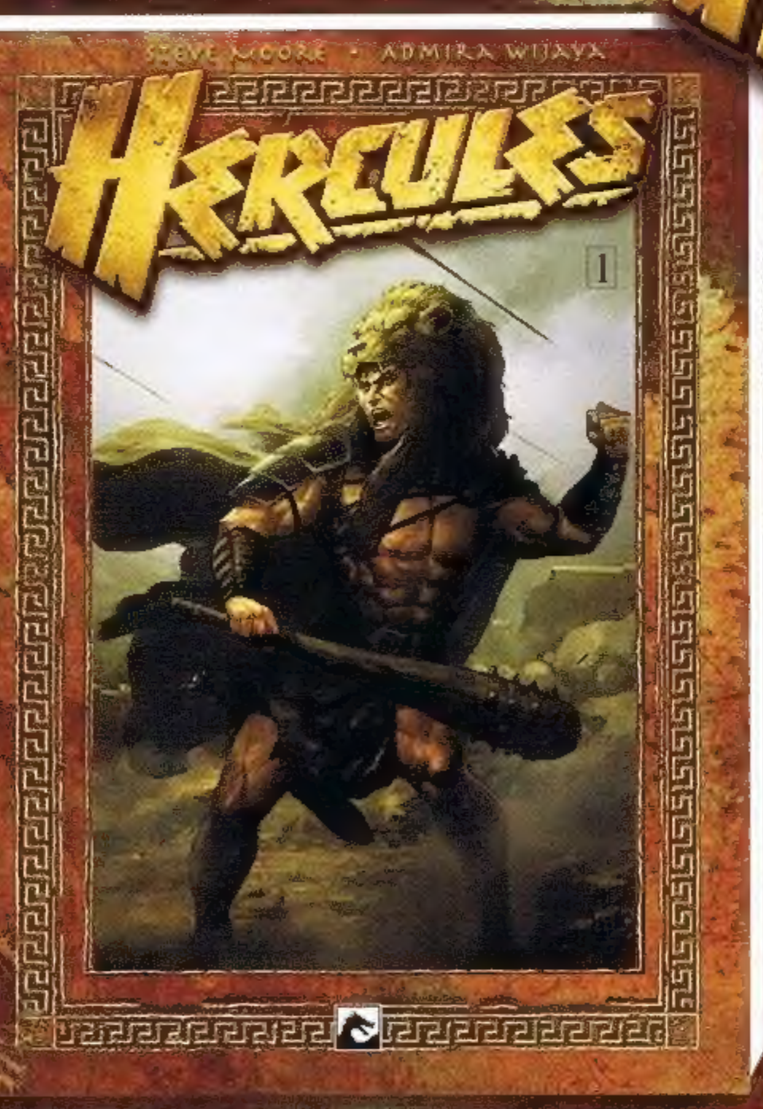

De Thracische oorlogen

Het verhaal speelt zich af in het barbaarse Thracië. Hercules leidt er in opdracht van de Thracische koning een leger op dat zich laat kenschetsen door zijn meedogenloosheid. De Hercules die staat voor glorie, moed en dapperheid uit de Griekse mythologie staat ver weg van de brutalere versie die we in dit boek tegenkomen.

Liefhebbers van films als Troy, 300, Gladiator, Clash of the Titans en de nieuwe TV serie 'Spartacus' zullen deze spectaculaire verhalen in een historisch decor zeker waarderen.

- Hardcover
- Incl. extra artwork
- 64 pagina's in kleur
- € 17,95